

"XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR"

Konferensiyasi

Research Science and
Innovation House

BIZNING YO'NALISHLARIMIZ:

- Aniq fanlar
- Tabiiy fanlar
- Tibbiyot fanlari
- Texnika fanlari
- Iqtisodiyot
- Filologiya fanlari
- Pedagogika fanlari
- Ijtimoiy va gumanitar fanlar
- Psixologiya fanlari
- San'at va madaniyat fanlari
- Jismoniy tarbiya va sport

INDEKSLAYMIZ:

OpenAIRE

zenodo

Google
Scholar

[HTTP://UNIVERSALPUBLISHINGS.COM](http://UNIVERSALPUBLISHINGS.COM)

+998 88 808 21 07

**«XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM
TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR»** ilmiy konferensiyasi:

31.07.2023 yil.

Ushbu to'plamda **«XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR»** ilmiy konferensiyasi 2023 yil 1-soni 7-qismiga qabul qilingan maqolalar nashr etilgan.

Jurnal tarkibidagi barcha maqolalarga **DOI** unikal raqami biriktirilib, **Zenodo**, **Open Aire**, **Google Scholar** xalqaro ilmiy bazalarida indekslandi.

OAK tomonidan dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan jurnallar ro'yxatidagi milliy jurnallarda chiqarilgan maqolalar sifatida rasman tan olinadi.

Asos: O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiyasi komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxati 3-sahifasi. – Toshkent: 2019. – 160 b.

Konferensiya materiallaridan professor-o'qituvchilar, mustaqil izlanuvchilar, doktorantlar, magistrantlar, talabalar, litsey-kollejlar va maktab o'qituvchilari, ilmiy xodimlar hamda barcha ilm-fanga qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Eslatma! Konferensiya materiallari to'plamiga kiritilgan ilmiy maqolalardagi raqamlar, hisobotlar, ma'lumotlar haqqoniylikiga va keltirilgan iqtiboslar to'g'riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

**“RESEARCH SCIENCE AND
INNOVATION HOUSE” MCHJ**

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir: Eshqarayev Sadridin Chorievich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti tibbiyot va tabiiy fanlar kafedrasini mudiri, kimyo fanlari falsafa doktori, dotsent Termiz, O‘zbekiston.

Mas’ul kotib:

Boboyorov Sardor Uchqun o‘g‘li Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali talabasi

Nashrga tayyorlovchi:

Eshqarayev Samariddin Sadridin o‘g‘li Termiz muhandislik-texnologiya instituti talabasi

TAHRIR KENGASHI A’ZOLARI

Texnika fanlari muharriri, Eshqarayev Ulug‘bek Chorievich – Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti “Boshlang‘ich ta’lim metodikasi” kafedrasini dotsenti, texnika fanlari nomzodi, Denov, O‘zbekiston.

Texnika fanlari muharriri Babamuratov Bekzod Ergashevich – Termiz davlat universiteti fizik kimyo kafedrasini dotsenti, falsafa fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Kimyo fanlari muharriri Mirabbos Xojamberdiev Ikromovich- Berlin Technische Universität dotsenti, kimyo fanlari doktori, Berlin, Germaniya

Kimyo fanlari muharriri, Eshqurbonov Furqat Bozorovich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, kimyo fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Iqtisodiyot fanlari muharriri Otamurodov Shavkat Tillayevich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti prorektori, iqtisod fanlari doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Ijtimoiy va gumanitar fanlar muharriri, Xudoyberdiyev Xursand Xudoyberdiyevich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, ijtimoiy-gumanitar fanlar doktori, Termiz, O‘zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Otamurodov Furqat Abdukarimovich, Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali direktori, Termiz, O'zbekiston tibbiyot fanlari falsafa doktori, Termiz, O'zbekiston.

Biologiya fanlari muharriri Nurova Zamira Annakulovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali. Termiz, O'zbekiston, biologiya fanlari doktori, dots., Termiz, O'zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Turabayeva Zarina Kenjabekovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali, tibbiyot falsafa fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Sotsiologiya fani muharriri Eryigitova Lobar Qodirovna Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa sotsiologiya fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Filologiya fanlari muharriri Jo'rayeva Ramziya Abdurahimovna Qo'qon davlat pedagogika instituti. Qo'qon, O'zbekiston filologiya fanlari fanlari doktori (PhD), katta o'qituvchi.

Fizika-matematika-fanlari muharriri Bobamuratov Ulug'bek Erkinovich Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa fanlari doktori, fizika-matematika-fanlari, Termiz, O'zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Axmedov Kamoliddin Xakimovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali 1-son davolash fakulteti dekani, tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tibbiyot fanlari muharriri Vohidov Alisher Shavkatovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali Umumiy xirurgiya, bolalar xirurgiyasi va bolalar urologiyasi kafedrası mudiri Tibbiyot fanlari doktori, professor

Gumanitar fanlar muharriri Rahmonov Abduqahhor Abdusattorovich Ma'naviy-axloqiy tarbiya va yoshlar bilan ishlash bo'yicha direktor o'rinbosari, falsafa fanlari doktori (PhD)

ИССЛЕДОВАНИЕ ПОЛУЧЕНИЯ МИКРОЭЛИМЕНТСОДЕРЖАЩЕГО КОНЦЕНТРИРОВАННОГО ЖИДКОГО УДОБРЕНИЯ NPK

**Дурназаров Бекзод Орифжон ўғли
Турсунходжаев Дониёр Абдукаххор ўғли
Ташкентская химическая технология**

**Магистр химической технологии Института неорганических веществ
Научный руководитель: д.т.н., проф. Эркаев А.У.**

Введение микроэлементов в технологический цикл производства удобрений в результате химического взаимодействия с компонентами удобрений может привести к переводу их в неусвояемые растениями формы, за счет этого возможно снижение содержания питательных веществ в удобрениях, а также влияние на физико - химические и механические свойства готовой продукции. В Узбекистане немаловажной проблемой является изыскание и вовлечение в процесс производства минеральных удобрений различных отходов гидрометаллургии, кислых стоков, содержащих микроэлементы, отработанных катализаторов и других видов вторичного сырья.

Карбоаммофоска является концентрированным тройным минеральным удобрением, содержащим азот одновременно в аммиачной и амидных формах. Однако в настоящее время этот вид удобрения не получил широкого распространения из-за неудовлетворительных физико-химических и структурно-механических свойств, которые выражаются в высокой гигроскопичности и слёживаемости, а также сложности ведения технологического процесса их получения. Название «карбоаммофоска» является тривиальным названием продукта, полученного на основе моноаммонийфосфата, карбамида и хлорида калия. В настоящее время на ряду с указанными солями могут быть использованы диаммонийфосфат и сульфат аммония. Введение этих солей позволяет существенно варьировать состав марки удобрения. Поэтому в дальнейшем вместо термина «карбоаммофоска» будет использоваться более общей термин – карбамид содержащие NPK-удобрения.

Установлено, что образование двойной соли $\text{CO}(\text{NH}_2)_2 \cdot \text{NH}_4\text{Cl}$ зависит температуры процесса от степени дисперсности и времени контактирования исходных веществ, содержания воды в исследуемой системе. Показано, что на фазовой диаграмме системе $\text{CO}(\text{NH}_2)_2 - \text{NH}_4\text{Cl}$ имеются два инконгруэнтно

плавящиеся соединения: первое – $\text{CO}(\text{NH}_2)_2 \cdot \text{NH}_4\text{Cl}$ с эвтектикой при 97°C и 15% NH_4Cl и второе – $2\text{CO}(\text{NH}_2)_2 \cdot \text{NH}_4\text{Cl}$ с эвтектикой при 102°C и 16,5% NH_4Cl .

При добавлении хлорида аммония к карбамиду температура плавления смеси понижается. Наиболее низкая температура плавления установлена для смеси, содержащей 80% $\text{CO}(\text{NH}_2)_2$ и 20% NH_4Cl и равная 95°C . Визуальные наблюдения показали, что начиная с 25% NH_4Cl и выше при 97°C появляется жидкая фаза и выпадают кристаллы.

Эквимолекулярная смесь $\text{CO}(\text{NH}_2)_2 + \text{NH}_4\text{Cl}$ при нагревании обнаруживает два эффекта: один при 115°C , второй при 125°C . Иногда эффект проявляется при 100°C , он соответствует плавлению эвтектики между карбамидом и двойной солью. Рентгенограмма жидкой и твёрдой фаз эквимолекулярной смеси показала, что в жидкой фазе присутствует карбамид и двойная соль $(\text{NH}_2)_2 \cdot \text{NH}_4\text{Cl}$, а в твёрдой – двойная соль и хлорид аммония.

Таким образом, начало плавления всех смесей карбамида с хлоридом аммония (в области от 0 до 50% NH_4Cl) находится в интервале $95 \div 100^\circ\text{C}$, а температура плавления двойной соли снижается от 115 до 105°C в зависимости от соотношения в смеси карбамида, хлорида аммония и двойной соли.

При добавлении воды к двойной соли температура эндотермического эффекта, соответствующая её плавлению, понижается. Зависимость температур плавления двойной соли от содержания в ней воды представлена в

Установлено, что при увеличении содержания воды более чем на 5%(масс.) двойная соль $\text{CO}(\text{NH}_2)_2 \cdot \text{NH}_4\text{Cl}$ растворяется и разлагается.

Исходные смеси $\text{CO}(\text{NH}_2)_2$ и NH_4Cl , взятые в соотношении 1:1 (мол.) выдерживались в термостате при 80 и 115°C в течение $1 \div 25$ час. Нагретые образцы затем исследовались термографический и с помощью рентгенофазового анализа.

Установлено также, что скорость гидролиза карбамида зависит от ионной силы раствора. Это свидетельствует о том, что на кинетику реакции гидролиза карбамида существенное влияние оказывает концентрация ионов H^+ и OH^- . Присутствие хлорида калия в пульпе понижает степень разложения карбамида. В газовую фазу выделяется только диоксид углерода, а аммиак связывается моноаммонийфосфатом в растворе с образованием диаммонийфосфата [36].

В работе показано влияние моноаммонийфосфата на разложение карбамида в концентрированных водных растворах. Установлено, что разложение карбамида в исследованных системах в интервале температур от 100 до 150 не сопровождается превращением ортофосфатов в другие более он

денсированные формы. Биурет в исследованных пробах, которые термостатировались при температуре ниже 130°C практически отсутствует; лишь в интервале температур $130\div 150$ св пробе обнаруживается биурет в количестве $1,0\div 1,5$ масс. %.

Термическое разложение карбамида в исследуемой системе хорошо описывается уравнением реакции второго порядка.

Таким образом, получено подтверждение протекания процесса разложения карбамида в системе $\text{CO}(\text{NH}_2)_2 - \text{NH}_4\text{H}_2\text{PO}_4 - \text{H}_2\text{O}$ непосредственно до углеаммиакатов. На основе проведённых исследований авторы предположили протекание исследуемого процесса по ионному механизму. При разложении карбамида в присутствии моноаммонийфосфата в водных растворах значения pH в условиях эксперимента находятся в пределах $3,0\div 6,0$. В кислых средах возможно образование про тонированной формы карбамида.

Про тонированная форма обладает более высокой реакционной способностью. С повышением концентрации исходных компонентов, очевидно, возрастает и концентрация активной промежуточной формы, что приводит к увеличению разложения карбамида и снижению величины энергии активации процесса.

Изучению физико-химических свойств, гранулированных карбамид содержащих NPK-удобрений большое внимание, было уделено в. Автором были изучены гигроскопичность и слёживаемость карбоаммофосок в зависимости от содержания различных компонентов. Следует заранее оговориться, что под карбоаммофоской рассматривается система, в которую входят карбамид, моноаммонийфосфат и хлорид калия. По результатам проведённой работы сделан вывод о том, что соотношение $\text{KCl}:\text{NH}_4\text{H}_2\text{PO}_4$ оказывает слабое влияние на гигроскопичность карбоаммофоски.

Представленные данные показывают, что увеличения содержания карбамида в системе карбоаммофоски способствует снижению гигроскопичности, в то время как слёживаемость имеет экстремальный характер, минимум которой соответствует содержанию карбамида в системе 33% (мол.) при соотношении $\text{P}_2\text{O}_5:\text{K}_2\text{O}=1:1$ (мол.). Экстремальный характер слёживаемости объяснялся автором с позиции выдвинутой им диффузионной теории слёживаемости, в соответствии с которой молекула двойной соли $\text{CO}(\text{NH}_2)_2\cdot\text{NH}_4\text{Cl}$ достаточно объёмна и обладает низкими диффундирующими свойствами и не способна образовывать прочных контактов между гранулами.

Это приводит к выводу что, увеличение содержания этой соли должно способствовать снижению слёживаемости. При низком содержании карбамида в системе образуется свободная соль NH_4Cl , которая стимулирует высокую гигроскопичность системы и увеличивает слёживаемость, так как имеет достаточно малые размеры, что и объясняет сложный характер зависимости слёживаемости от карбамида.

Стоит отметить, что данные, полученные автором данной работы, находятся в некотором противоречии с результатами работы, в соответствии с которыми увеличение содержания карбамида приводит к увеличению гигроскопичности.

Помимо этого, в работе изучено влияние сульфата аммония и хлорида калия на гигроскопичность карбоаммофоски. Автором установлено, что увеличение содержания хлорида калия приводит к увеличению гигроскопичности за счёт увеличения содержания хлорида аммония в системе. Добавка сульфата аммония способствует снижению гигроскопичности лишь у двойной соли $\text{CO}(\text{NH}_2)_2 \cdot \text{NH}_4\text{Cl}$, в то время как добавление его к карбамиду и смеси карбамида и хлорида калия увеличивает их гигроскопичность.

Влияние диаммонийфосфата $(\text{NH}_4)_2\text{HPO}_4$ на гигроскопические свойства и слёживаемость карбамид содержащих NPK-удобрений изучено мало. В работе [39] представлены результаты изучения физико-химических свойств карбодиааммофоски марки 19:19:19, полученной при использовании фосфатно-аммиачной пульпы с мольным отношением $[\text{NH}_3]: [\text{H}_3\text{PO}_4] = 1,4$, карбамида хлорида калия. Авторами отмечается существенное снижение слёживаемости (приблизительно в 20 раз) и снижение гигроскопичности по сравнению с продуктом марки 19:19:19, полученном при мольном отношении $[\text{NH}_3]: [\text{H}_3\text{PO}_4] = 1,0$.

Положительные результаты по слёживаемости показали добавки октадециламина и смесь октадециламина и диатомита, которые полностью устранили слёживаемость.

Изучение влияния модифицирующих добавок на гигроскопические свойства показало, что опудривающие добавки такие как диатомид, каолин, аэросил и перлит дают отрицательные результаты и стимулируют гигроскопичность продукта. Положительные результаты дало использование поверхностно-активных веществ, таких как октадециламин, веретенное масло, стеарат кальция, остатки кубовых кислот в бензоле, парафин в бензине и полиакриламидная.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Повышение плодородия орошаемых почв путем внесения микроудобрений//Тез.докл. 7 Демчатского съезда Всесоюзн. Общества почвоведов. -1983.-№7.-Вып. 213. –С. 46-47.

2. Юсупов М. Эффективность минеральных удобрений с добавками микроэлементов на посевах хлопчатника в условиях Голодной степи//Агрохимия. -1986.-№3. –С.66-67.

3. Тайланов Н., Мамедханов Б., Сахатов Р. Эффективность микроудобрений на тонковолокнистом хлопчатнике//Изв. АН ТССР. Сер. биол. науки. -1985. -№8. –С.60-65.

4. Ракитин Ю.В. Химические регуляторы жизнедеятельности растений//Избранные труды.-М:Наука, 1983. –С.184.

5. Эртл Х. Пикс - регулятор роста хлопчатника//Хлопководство. -1986.-№5. -С. 56-59.

6. Сабарова А.К. Влияние азотных удобрений на показатели сеянцев хвойных пород в Предкамье Республики Башкортостан / А.К. Сабарова, А.Р. Сафрина / Уфа: КГАУ, 2009. - Т. 76, Ч. 2. - С. 230-233

7. Афанасьев С.В., Махлай В.Н., Умралиева М.В., Сайкин С.А. Экологически чистые смолы на основе карбамидоформальдегидного концентрата //Промышленная и экологическая безопасность как условие обеспечения качества продукции и услуг: Сб. трудов Всеросс. научно-практ. конф. 27 – 28 марта 2002. – Тольятти: Изд-во ТГУ, 2002. – С.153 – 154.

8. Гутиев И.О. Влияние азотного режима почвы на минеральное питание высокопродуктивных посевов озимых зерновых культур / И.О. Гутиев, Ю.И. Корчагина, А.М. Магурова и др.//Агрохимия. - М.:Наука, 1989.

Oymomoyimga xat...

Abduraimova Ibrohim Odam avlodi.

Annotatsiya: mazkur maqolada qalbimning rayhoni bo'lgan insonga yetkizmoqchi bo'lgan so'zlarimni qisman bayon qilganman. Shu bilan birga men yoqtirgan insonga bu maqolada hech qachncha tarif berilmagan, agar tarifni to'laqonli bilmoqchi bo'lgan insonlar bo'lsa marhamat qalbinga kirib bu isnsonga bo'lgan sevgimni ko'rib bilib olsin.

Kalit so'zlar: Sarvinoz, sevgi, muhabat, rayhon, tuyg'u, hayot.

Bismillahir Rohmanir rohim Assalamu alekum va rohmatullohi va barokotuh. Dumyo yaralibdiki Ulamolar ayatadi **“Qaysiki inson boshqa biror insonni sevmasa, yoki o'zini sevishlarini hohlamasa u demak odam bolasi emas”**. Albatta Alloh taolo insoniyatga sevgi, muhabbat tuyg'usini ruhiyatiga jo qilgan. Yama bir manabalarda shunday keladiki banda bandasini sevmagunicha Allohni seva olmaydi (bu yerda banda boshqa bir bandani Alloh uchun sevishgi nazarda tutilmoqda). Sevgi muhabbat bu insoniyat zotining fitratida bor his tuyg'u hisoblanadi.

Albatta va albatta eng lazzatli va rohatli sevgi Allohga bo'lgan sevgidir. Allohga bo'lgan sevgi bilan bandaga bo'lgan sevgi orasida farq bor. Bu farq shundan iboratki Allohga bo'lgan sevgi bu umuman boshqacha tuyg'u uni his qilgan inson dunyodagi barcha lazzatli narsalarni jamlab bitta qilgan taqdirida ham Allohga bo'lgan sevgiga tenglashtira olmaydi. Allohga bo'lgan sevgi insonni butunlay dunyodan uzib qo'yadi. O'sha insonda bitta maqsad bo'ladi uham bo'lsa sevgan zotini qanday qilib rozi qilsam ekan degan tuyg'u. Alloga bo'lgan sevgi hech qachon yozib tugatib yoki chegaralab bo'lmaydi. Hatta bugungi kundagi eng so'z boyligi ko'p bo'lgan millat vakillari ham Allohni sevgan insonni his tuyg'ularini yoritib yoki tushguntirib bera olmaydi. Allohga bo'lgan sevgi shu qadar yuksak va bebaho tuyg'uki eng kambag'al va eng nochor insonni qalbidagi Allohga bo'lgan sevgisini butun dunyo boyligini berib ham tortib olib bo'lmaydi. Inson jonini, sog'ligini o'sha boylikka almshishi mumkin lekin qalbidagi Allohga bo'lgan sevgini aslo va aslo hech bir boylikka yoki narsa buyumga alishmaydii.

Qaniydi kaminayi kamtarin ham Allohga bo'lgan sevgimni va taqvoyimni mana shu harflar bilan ifoda eta olsam, ammo buning aslo iloji yo'q. dunyodagi eng idroki va tafakkuri kuchli bo'lgan islomiy bilimlari yuksak olim ham Allohga bo'lgan sevgini to'laqonli aytib bera olmaydi. Chunki sevgi qay darajada ekanligini Alloh biladi holos.

Taqvo-bu so'zning zamirida shundayin qudratli tuyg'ular yashiringanki, biz manashu 5 dona harf dan tashkil topgan so'zning asl mazmun mohiyatini va inson ruhiyatidagi aksini tasavvur ham qila olmaymiz. men uchun eng ko'p so'raydigan

narsam bu Allohdan taqvo va keyingisi hidoyat va ilm va ilimga amal. Taqvo bilan butun bir hayotim go'zalligini his qilaman. Men uchun taqvo bo'lsa eng yomon holatda ham eng bahtli, hursand va Allohga rozilik bilan yashay olaman. Taqvo cho'ntagingizda bir so'm puliz bo'lmagan vaqtda ham sizga taqvo butun dunyoni beradi. Chunki g'am kelsa tashvish sinov va alamli azob kelsa Taqvo bizga Allohni eslatadi, hammasi Allohdan ekanligini bu dunyo hech qachon mukammal bo'lmasligi bu dunyo, faqat sinov va mashaqqatlardan iboratligi har bir sinov esa Alloh tomonidan berilgan inom ekanligini inson ruhiyatiga beradi. Eng asosiysi inson ruhiga taqvosi shunday deydi, ey inson Alloh seni shu qadar yahshi ko'rganligi uchun senga g'am berdi sening gunohlaringni avf qilish uchun senga kichik bir tashvish berdi Robbinga shukur qil va hamd ayt chunki Alloh seni yaxshi ko'rganligi uchun tashvish berdi. Deb aytadi inson esa bu narsalardan kuch qudrat oladi, taqvosi go'zallashadi. Allohga bo'lgan muhabbati yanada ortadi.

Agar bu bandaga Alloh yengillik bersa uning taqvosi ushbu yengillik uchun hamd aytishni shukur qilmoqlikni buyuradi. Bandaga ga'm tashvish kelganda ham hursandchilik, shodu hurramlilik kelganda ham Allohga bo'lgan muhabbatini oshiruvchi tuyg'u albatta taqvodir.

Men o'zi bu yerda o'zimni muhabbat tariximni bayon qilmochi edim. Ozgina kirish qildim ammo bu yozgan so'zlarim Allohga bo'lgan muhabbat va Taqvoni mingdan birini ham yoritgani yo'q.

Kaminai kamtarin ham Allohga oshiq bo'lgan insonlardandir. Men Allohni qay darajada sevishimni aslo bu yerga yozib ifoda eta olmayman. Yashashdan maqsadim ham oshiq bo'lgan buyuk Robbimning roziligini olish demakdir. Naqadar go'zal tuyg'u ALlohni sevmqlik, ALlohni roziligini istab yashamoq. U zotni kormaysan ammo joningdan ham ortiq sevasan, ya Alloh Alloh qanchalar qudrat egasi. Kundan kunga Allohga bo'lgan taqvoyim go'zallashib ortib ketyapdi, buni o'zim sezyapman. Inson kitob o'qigan sari uning tafakkuri ham ortar ekan, bu bilan esa Allohning sifatlarini kengroq anglashimiz va sevgimizni yanada ortishiga sabab bo'lar ekan. Insoniyatning ruhiyati mo'jiza, ulkan mo'jiza, nahotki bir dona SubhanAlloh degan so'zni aytganda his qiladigan lazzatni boshqa bir hech narsadan topa olmaymiz. na otadan na onadan na bola chaqa va na eri va hotinidan bu lazzatni topib bo'lmaydi. Bo'lmasa bir og'iz so'z, jumla holos. Alloh shu qadarc qydar sohibi, Allohga hamdlar bo'lsin. Men faqatgina Suhanallohmi aytdim, hali quronni, tilovatida his etadigan lazzatni qo'yib turaylik. Butun dunyo kitoblarini o'qib chiqsa ham quronni karimdagi bir jumlasidan olganchalik rohatni yoki sokinlikni olib bo'lmaydi. Men robbimni jonimdan ortiq va ota onam butun yaqinlarimdan ko'ra ko'p yaxshi ko'raman. Men uning roziligi uchun

yasheman. Uning roziliogi istayman. Menga savol berishganda sen Allohni nimasini shu qadar qattiq sevasan deganda men “mana shu aqlimni o‘ylab o‘ylab quvvati yetmagan hislatlarini, hali anglab tasavvur ham qila olmaydigan fazilatlarini umuman Allohni Allohligini sevaman deb aytagn bo‘lar edim”, men 99 ta ismini aytganimni o‘zida sarxusht bo‘lib uning og‘ushiga tushub qolamanku qanday qilib Robbimni sevmasligim mumkin. Alloh ahir Allohku iye Alloh ahir Allohku uni tariflab bo‘larmidi, qani biror inson biror so‘z bilan aytsinchi mana shuning uchun sevaman deb.... hammaga har hil.

Allohni riziloigini istadim va istayman Alloh o‘zi hidoyat bersin doim. Hadisda keladi “Sen bir bandamni men uchun sevmaguningcha...degan jumla” bu Abu Homid G‘azzoliyning “mukoshafat ul-qulub” asarida keladi. Yani Muso a.s Banda bandasini Alloh uchun sevmoqligi va savobli va o‘ta hayrli ishdur, Alloh uchun sevisht daganu bu Allohni sevisht deganiga yaqin, chunki bir banda boshqa bir bandani, Allohni sevganligi uchun uni sevisht juda ham kata saodatdir.

Men ham bir insonni Alloh uchun sevdim. Mana shu yerga bayon qilgim keldi. Alloh buyukdir. Alloh uchun bir qizni sevdim. Ya Alloh naqadar go‘zal tuyg‘u.

Bir insonni Alloh uchun sevsangu o‘sha sevgi bilan yashasang, hayotning asl mazmun mohiyati ham Alloh uchun yashamoq bo‘lsa mana shu hayotda yoningdagi yo‘ldoshing ham o‘zinga o‘xshagan bo‘lsa undan katta baht yo‘q.

Men Alloh uchun sevgan insonimni tasvirlab berishga ahd qilgan edim, bu ish o‘ta mushkul va qiyin ishligini mana nechidir oylardan beri his qilyapman. Qaysi jumalarni ishlatsamu men Alloh uchun sevgan insonimni tariflay olsam.

Haqiqiy sevgi shunday bo‘lar ekanki ya Alhamdulillah, u insonni o‘ylaysanu hayollaring va ruhing taskin tobib baht degan tushunchani his qiladi. Uni soyasini hayol qilsang ham sen bahtli bo‘lib ketaverasan. Men u insonga bo‘lgan sevgimni xat tariqasida bayon qilishni lozim topdim:

Alloga hamdlar bo‘lsinki bu sevgi bilan menga ulkan hidoyat va taqvo, ilm va ilmga amal qilishmda shijoat va sabr berdi.

(Dear Alloh, o‘shanda profili shunaqa edi)

Sarvinozim) Gulimga, Rayhonimga, Oymomoyimga....

Assalamu alekum va rohmatallohi va barakotuh... mening qalbinga eng hushbo‘ylikni va eng chiroyli go‘zallikni olib kirgan Sarvinozim) Allohga hamdlar bo‘lsinkim qalbinga bandasiga bo‘lgan sevgini islomiy qildi.

Eng birinchi men sizni ismizni eshitgan zahotiyuq yurganim jiz etib, hapqirib, negadir g‘alati bo‘lib ketgandi. G‘alati nahotki ko‘rmagan insonni, umuman umrida

ko'rmagan insonni ismini eshitsu shunaqa bo'lsa deb o'ylagan edim. Buning hikmatini esa keyin anglab yetdim. Alloh menga siz orqali ulkan hidoyat va taqvo berganini hech qachon inkor eta olmayman. Nega sizni ismizni eshitiboq shunchalar hursan bo'lib hatli bo'lgan va o'sha soniyadanoq qalbimni siz tomon talpinganini hem hech vaqt unuta olmayman.

Sizni eshitganimdan so'mh bir necha kundan keyin uyimga otpuskaga keldim, uyga kelganimni bilamanki lekin kunim masjidga o'tar edi. 5 vaqt nomozda qoyim turar edim, masjidga bir ikki soat oldin borib olar edim va masjidni supirar va changlarini tozalab Allohga o'zimni ehtiyojimni aytar edim. Nomozdan so'ng ham ancha vaqt qiolib ketar edim va Allohdan bitta narsani so'rar edim, g'alati sizni suratizni tushinda ko'rsatishini. Sizni qandayligizni tasavvur ham qilolmasdim lekin bilmadim sizni tushimda ko'rsatishini Allohdan yolvorib so'rardim, chunki sevib bo'lgandim. Ismizni eshitiboq sizni sevib bo'gan edim. Nohotki shunaqasi ham bo'ladimi ya Alloh...

Ruhim sizni ismizni eshitiboq sizni ruhizni tanib bo'lgan... chunki Alloh siz bilan keyin qalblarimizni birlashtirishi lavhul mahfuzda yozib qo'yilgan ekanki jismimiz va tanamiz bilmasa ham ruhimiz habardor.

Ya Alloh, Allohga hisobsiz hamdlar bo'lsin sizga nisbatan qalbinga sevgi tuyg'usini solganiga. Chunki men hayotimdagi eng bahtli onlarimni siz bilan o'tkazdim deb o'ylayman. Islom va muhabbat. Bu muhabbat Allohni roziligini istab sevilsa. Ya Marhabo.... Naqadar go'zal tuyg'u.... eslashimni o'zi menga

Allohga meni eng kuchli bog'lagan inson siz bo'ldiz. Ya Alloh, shu qadar Alloh o'ta kuchli muhtojligimni anglatgan siz bo'ldiz (Sarvinoz), inson shunaqa ham chiroyli bo'lishi mumkinmi a? biror insonni shu qadar sevib qolish ham mumkinmikin? Alloh meni qalbimni eng go'zal tuyg'u bilan mukofotladi men Allohga behisob hamdlar aytaman sizni meni qalbinga solgani va sizga ko'nglimni burub qo'ygani uchun.

Sizni shu qadar qattiq sevdimki u islom uchun muhabbat edi, dunyo uchun emas islom uchun muhabbat edi.

Hooy Sarvinoz qayta qayta aytaman men Sizni islom uchun Allohni roziligi uchun sevdim. Alloh meni qalbimni siz tomonga burib qo'ydi. Alloh meni sizni ruhizni sevishimni hohladi. Sizni ko'rmasdan avval sizni ko'rishni Allohdan so'ray boshlagan paytlarim guvoh...

Jonim iznida bo'lgan Allohga qasamki, to'lin oy, quyosh va yopirilib keluvchi tunga qasamki, men sizni o'zimdanda ortiq sevdim. Chunki Allohni farishtasi siz ila Allohni roziligi olishimni ishora qilgan edi...

Balki siz menga islomni to'liq anglashimda turtki bo'lgandursiz... Ammo siz bilan qilishim kerak bo'lgan amallar juda ham juudda juda ham ko'p...

Siz bilan tasavvur qilgan oilam eng go'zal edi, va u oilaning ustuni islom va din bo'lgan, aslo va aslo boshqa narsa emas edi...

- Har kecha sizni o'zim bilan olib ketaman, hamma uhlagan vaqtda, siz men ishdaligimda uyda uhlab olasiz, ikkimiz shotka, pol va chang latta, shampoo, chistol, asvajitellar bilan qurollanib kechasi har kuni bittadan masjidni hojatxonasi tozalab yuvib shotkalab artib kelamiz, men ro'yxatini tuzib qo'yganman, chorsu, olmazordagi shayx, oq masjid, ... siz o'ylarsiz toza bo'ladiku deb lekin unday emas men ko'rdim va bilganim uchun aytyapman,

- Keyin yarim soatda hojathonani tozalasak ikklamiz, keyin masjid ichiga olib kiraman kechasi 12 lardan keyin hech kim bo'lmidi sizni hech kim ko'rmidi, ikkalamiz mehrob yaqiniga borib nomoz o'qimiz, Allohni sevishimizni, unga bo'lgan muhabbatimizni kuchliligini, bilib bilmasdan qilgan gunohlarimiz uchun bizni avf etishini hamda olim va avliyo xalqqa va musulmon ahliga katta manfaat keltiradigan soliha va soliha farzand berishligini so'rab duo qilamiz. Koop vaqt sajda qilamiz, ikkimiz ham yig'lemiz u ko'z yoshlari juuddayam rohatli bo'ladi masjiddagi siz bilmisiz

- Har kuni tongda bomdoddan keyin 30 daqiqa vaqt ajratamiz hech narsa qilmasdan, quron yodlash uchun ikkalamiz ham kamida 1 ta yoki 2 ta oyat yodlemiz, u oyatni mukammal qilib yodlaymiz, zero 30 porani yod olganimizda qayeridan savol bersa savoliga javob bera olishimiz va quron bizni qon qonimizga asta sekinlik bilan singib ketishi uchun har kuni 2 ta oyatdan yodlaymiz, ana o'shanda 8 yil 5 oyu 19 kunda quronni to'liq yod olamiz.

- Har kuni ikkalamiz birga nomoz o'qimiz, siz mensiz xufton, shom va bomdod o'qimisiz, nafl ham, faqat men yo' paytimnda nafl mumkin. Har bitta nomoz so'ngida menga pehsonezni olib kelasiz)))))))))))))))))))))))))))))) men shirinlik darajezni aytib beraman.

- Kechalari sizni uyg'otib olaman keyin tashqariga yoki domimiz tomiga olib chiqib olaman, ustizga issiqro adyol yopib olasiz siz ahir issiqsevarsizku, ikkimiz birga osmonga qaremiz tunning 3 qismida Allohga hamdlar aytamiz, Allohni biz kabi bandalari borligi butun maxluqotlarga ko'rsatib qo'yamiz, hatto farishtalar ham bizning oilamizga havas bilan qarashadi. Farishtalar insonlarga havas qilishadi qachonki taqvosi va axloqi go'zal Allohni roziligi uchun yashayotgan insonlarni ko'rsa, biz shunaqa oila quramiz,

- Har kun sizni Allohni roziligi uchun erkalayman, ishga ketishimdan avval sizni maahkam bag'rimga bosib olib, yuzizni osiltirib ketaman, peshonezga esa pechat

qo'yib qo'ayaman, atrizdan esa romolchamga sepib olib, romolchamni yuzizga tekkizib olib ketaman,

- Ishdan kelganimda esa siz tamom bo'ldim deyavering men och ayiq bo'lib kelaman, siz masha bo'lasiz, sizga gul olib kelman, bir kun lola bir kun atir gul, bir donadan agar pulim kam bo'lsa kichiro ko'chada gullagan gullardan olib kelaman uzib, sizga beraman, bag'ringa maahkam bosib ko'nglim joyiga tushgan dan keyin qo'yib yuboraman.

- Taxorat olib chiqib, ovatqatlanib bo'lganimdan so'ng sizni oyog'izga boshimni qo'yib quron o'qib beraman, hali rivojlanmagan farzandimizga quron o'qib dam solib yotaman. Uzoq uzoq quron o'qib beraman.

- Dam olish kunlari ziyorotgohlarga olib boraman, qabrstonga olib boraman, va yaaam yashil tog' adirga olib boraman piknik qilamiz, sizni kachela bor joyga olib boraman, ozib tebratib turaman.

Ya Alloh oxiri bu insonga bo'lgan sevgimni oxiri ko'rinmidi. Chunki unda islom bor. Uning axloqi islom.

Sarvinoz sizni axloqiz eng go'zal, sizni harakteriz va ichki dunyoyiz shunchalar go'zalki bir tola sochiz dunyolardan azizroq. Sizdagi ichki dunyo shunaqa beg'uborki... Shuunchalar ajoyib.., Ya Marhabo Allohni qudrati cheksiz.. siz qalbmida shunday gavalangansizki tasavvur ham qilolmaysiz.

Allohga qasamki, Butun borliqqa qasamki, butun jonim iznida bo'lgan zotga qasamki, sizga biror kor xol bo'lmasin aslo, agar bo'lib qolgan taqdirda ham siz men uchun eng qadrli bo'lib qolasiz, sizga qarim va hurmatim ohsa oshadiki lekin aslo pasaymaydi, aslo zaiflashmaydi...

- Oyog'iz yurmay qolgan taqdirda ham sizni uyizdan olib ketib butun umir sizga o'zim mehribonlik qilar edim,

- Ko'ziz ko'rmay dunyo sizga qorong'u bo'lgan taqdirda ham men sizni uyizdan olib ketgan bo'lardim va siz bilan Allohni roziligi yo'lida o'ta halimlik va mehribonlik qilardim sizga

- Yuzizga butunlay yara bosib ketgan taqdirda ham

- Tiliz ishlamay gapirolmay qolganizda ham

- Qulog'iz eshitmay qolgan holizda ham

- Farzand ko'rolmay qolgan taqdirizda ham

- Butkul allergic kasallik bilan qiynalganizda ham,

Haar qanday o'ta qiyin holizda ham men sizni har qachongidan ham qattiq sevgan bo'laman va hozir ham. Chunki bu sevgina Alloh qalbmiga soldi, bu ilohiy sevgi Alloh ni tanishimda sizni axloqizning o'rni beqiyos.

Faqatgina siz bilan islomiy oilani juda go'zal tasavvur qila olaman. Eng shirin so'zlariga faqat siz meni ilohlantira olasiz. Siz shu qadar shiriiiin va shunaqa bir o'zgacha insonsizki..... Ya Alloh o'zinga behisob hamdlar bo'lsin. B u bandangni o'yilasam qalbim islomga to'lib ketadi...

Siz bilan hali Imom Al Buxoriy, Termiziy, Imom Moturudiy dek islomda olimlar, Fotimai Zaxro, Robiya avadiya hamda Osiyodek avliyo ayollarni, Umar ibn Hatto, Xolid ibn Valid va Salohiddin Ayyubiydek islomda shijoati va jasurligi bilan insonlarga manfaatli bo'lgan bahodirlarni, Abu Bakr Siddiq, Aliy va Abdurahmon ibn Avf dek taqvosi va Axloqi go'zal insonlarni, qoriyu ahli ilm vakillarini tarbiya qilishimiz kerak oymomoyim) men bunga o'zimni tayyorlab keldim yillarda davomida bunday shaxslarni hayot yo'lini o'rganib chiqdim, bunga munosib sizdan o'za ayolni tasavvur qila olmayman Sarvinoz)

Siz siz o'ta ajoyib, o'ta chiroylii, o'ta o'ta ya Alloh nima desam qalbim to'g'ri tariflading der ekan ko'nglim to'lmayapdi sizni biror so'z bilan atasam....

Siz Rayhonlarning ranosisiz, siz sayyoralarining oymomosi va quyoshisiz, siz gullarning aslosi va Sarvinozisiz, nima deyin ... qaymoqlik shirinli kulchasiz,

Yuziz semiz emaas, o'sha sizni yuziz semiz deganlarni o'zini yuzi semiz, meni Sarvinozimni yuzi semiz emas ozg'in va shirin faqat po'mpaloqqina holos)))))))) asallida yuzi shunga pompaloq))) kiprigizni qisqa deganlar ham bekorlarni beshtasini aytibdi kiprigiz shunaqa chirooooooyliiii)))))) labiz ham kichkina emas labiz eeng go'zal va chiroyli lablar)))

Ya Alloh shunchalar qizg'onamanki, shunchalarki, kiyimigacha o'zim belgilab berasamu hatto ozg'inligi ham bilinmasa, hatto yurganizda oyog'izni tizzasi ham tegib shakli bilinmasa qizg'onaman, shunchalar qattiq qizg'onaman, aniq maska taqtirardim, kamdan kam hollarda maskasiz chiqishgizga ruxsat berar edim, undsa ham bo'yanmasdan chiqarardim, hm qoshizni ham qoraytirmasdiz aksincha men uyda bo'lmasam ko'chaga chiqmoqchi bo'lsez qoshizni sariqqa bo'yab chiqing derdim, boshqalar vooy chiroyli ekaan demasligi uchun. Keeeng kiyinib yurardiz doim ko'chada, belizni boylashga ruxsat bermasdim, romolizni ham oldiga tushirib yurishizni iltimos qilar edim, chunki old qismiz beldan yuqori tanaizni shaklini bilinishini hech qachon hohlamasdim.

Shunchalar qizg'onamanki Ya Alloh, shunchalar qizg'onmanki... shunchalar ko'ki ... ey soyezni boshqa odamlar ko'rishini istamiman aslo... yuzizdagi bitta ko'zga ko'rimidigan husinbuzarizni ham ko'rsatishni hohlamasdim... siz shunaqa g'alati, ajoyib va yoqimli qizsizki, kulгим keladi) Rayhonimni eslasam kulгим keladi, siz shunaqa shiriiiin bo'volasizki bir zumda, sizni hafa bo'lishizam shirin hursand

bo'lishizam, hafa bo'lsez, pompaloqqina shirinlik bo'lasiz qolasiz, hafaligizda sizga hazil qilish mumkinmas, kulish ham mumkinmas, o'zi sizni ko'rsam hursand bo'lib ketaman, yoqimlilarning eeeng yoqimlisi)))))))))) kulganzda ko'ziz quvnaab ketadi, ay yuragim)))) Allohga hamdlar bo'lsin) bir bandasini esala shunaqa katta qalbinga baht va rohat bergani uchun. Meni oymompyim kulganzda yuzizning o'ng labiz chetidagi kulgichizning chiroyliligi..... Ya Alloh o'zinga hamdlar bo'lsin... Bu xat yozishim davomida nechi marta joynamozga yotib yig'laganimni aslo bila olmasez kerak, hatto bu xatni yozishga qancha vaqtim ketganini ham... qo'yib bersa kitob yozar edim,))))

Sizni yuziz shunchalar, shunchalar chiroylikiii))) shunchalar chiroyliiii.....

Yuzizda shundayin bir ajovibot bor, uni ko'zimni yumsam ham ko'rolaman, yuzizda shundayin issiqlikmi, yoki nurmi, yoki quyoshdan chiqadigan temperaturga o'xshagan baxt nomli temperatúraiz borki siz jiiiiim tursezam kuldirasiz, aytasizu oyijonim meni jim turib jahlimni chiqarasan deydi yoki jim tursam ham sen jim turib shunaqa qilasan deydi deyar edizku, shu jiiim turib men I kuldirasiz, sizga qaroram shu kulgim kelardi ko'zim ko'rsa qalbim quvnardi, naqadaram siz shirin pirogsiz, shirin bo'lichka, asalli qaymog'siz... ya Marhaboo.... Alloh qanchalar buyuk va barcha quch qudrat Allohnik. Insonni shunaqa go'zal suratda yaratganki, butun bir dunyoga bo'yin egmagan inson shu ooddiygina kichkina qalbni oldida hech narsa bo'lmay qoladi, qalb ishini oldida ojizimiz, ayniqsa Sarvinozni oldida))))))))

Sizni shunaqa yuzizni ushlagim keladigi shuuunnaqa shirin sizkiii,,, ya Alloh, negayam shunaqasiz, negayam sizni axloqiz shunchalar go'zal, negayam sizni dunyoyiz shunaqa go'zal.

Sizni yig'lagan ko'zlarizni eslasam... men ojizman, sizni u ko'zlariz shunchalar ko'p yoshni ko'rdi, men ahmoq sizni ko'zizdan oqizgan yoshlarimga shunchalar ichim og'riyapdiki, shunchalarki, (Ibrohim o'zgardi Sarvinoz) Ibrohim sizni qadrizni va sizni Sarvinozligizni endi anglab yetdi) sizni oxirgi ko'z yoshlariz ko'zimni oldida turadi hali hanus ko'zimni oldida... profilizdagi Dear Alloh... dagi yoshlar ko'z yoshiz bo'lsa kerak deb o'yladim, juda ko'p yig'ladim Allohga bir yaxshi habar bor Alloh nasib qilsa aytarman)

Men sizni ruhizni sevdim Sarvinoz) sizni ruhizni o'sha ozg'in insonlarni sizni ozg'inligiz uchun semiz insonlardan ko'ra ko'proq yoqtiraman) chunki rayhonim ozg'in) o'sha Sarvinoz ismli qizlarni boshqa ismli qizlardan ko'ra ko'proq hurmat qilaman chunki meni oymomoyimni ismi Sarvinoz)))))) meni chidamas Sarvinozim) sizni issiqni yoqtirmasligizni qorayib krtishdan qo'rqishizni yaxshi ko'raman, sizni qorayib ketsam turmush o'rtog'im kamroq yoqtiradi, oppoqqina bo'lishim kerak degan

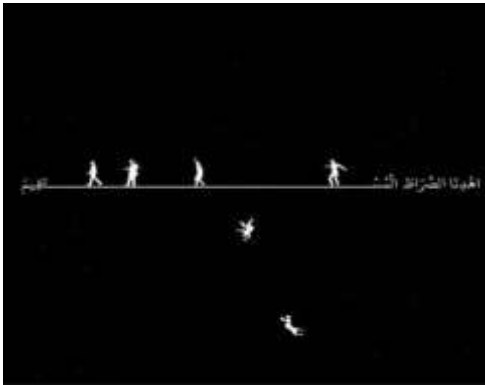
hayollarizni yoqtiraman) na oppoqligiz yoki na qoraligizni emas sizni shunaqa dunyoyizni yoqtiraman Sarvinoz) men sizni ichizdagi jajji Sarvinozxonimni yaxshi ko'raman))))))

Boshqalar sizni tashqi tomondan jiddiy yoki pismiqlik yoki indame yuradi deyishi mumkin lekin sizni dunyoyizni hech kim menchalik bilmasa kerak)))))) nima yoqish yoqmasligini,,, atayin qizlar haqida gap ochib turardim esizdami, yoki videolarda rasmlarda bilmagandek lekin atayin qizlarni rasmga kiritib sizga ko'rsatar edim shu joyga bordim deb siz shu zahoti reaksiya berardiz, ya Alloh siz jonizdan ortiq ko'rgan insoniz sizno boshqa insonlardan qizg'onishini zarracha his qilish bu tuyg'u.... sizni qalbizdan ozgina bo'lsa ham joy olgan bo'lsam men hursandman))))))))) ammo Alloh siz ni albatta va albatta menga sizni omonat qiladi bunga aniq ishonchim komil.

Ruhim sizni ruhizni sevdim) Alloh uchun) ruhlar albatta ko'rishadi) men siz uchun jonimni berishga ham tayyorman. Siz uchun butun borlig'imni, kasbimni, obro e'tiborimni, butun moliyaviy boyligimni, hmma narsamni berishga tayyorman, Faqat va faqat Allohni roziligi yo'lida. Alloh buyursa bas siz uchun borimni beraman, men bu yil ramazon oyi hech bir rozamni sizni so'ramasdan ochmadim, 6 kun qo'shimchasini tutdim, undan so'ng har dushanba payshanba ro'za tutishga odatlandim. Allohga yaqinligim o'ta kuchli ortdi, tunlarim taxajjudga ulanib ketdi, kuni kecha 100 rakat Allohdan sizni so'rab nafl o'qidim, kecha esa 100 rakat istixora o'qidim, ishora olarmikanman boshqa qizga desam olmadim, farishtalar ko'p edi lekin menga kelmadi ishora olib chunki menga avval kelib bo'lgan edi, u farishta sizni aytib bo'lgandi, balki bundan keyin biror narsa bo'lar, lekin men sizni Allohni Roziligi uchun sevdim, zinhor va zinhor dunyo uchun sevmadim, islom uchun din uchun sevdim.

Ilovaga:

Kindur uchun bu shunchaki kalgotkani
boshiga kiyvolishdir. Lekin bizni
yoshligimizda bu ikkitali o'ralgan uzun
soch edi:

USING NEW LEVEL METHODS IN SPEAKING AROUND STRANGE POSITION

Bahromova Munisa Otabekovna

Termez State University Foreign Philology Faculty the 2nd course student.

@munisabahromova1@gmail.com , +99890 644 79 09

Abstract: Everyone makes mistakes, even speakers using their own language when they are hurried, 'lost for words', or forced into inappropriate language by a difficult or unusual situation. It is hardly surprising, then, that language learners make mistakes, given the difficulty of the task of comprehending, processing the content of the message and knowledge of the target language, and coming out with a response that is both grammatically correct and appropriate to the situation.

Key words: Foreign language, methods, innovative ideas, mistakes, learning process.

It is generally agreed that correction is part of the teaching/learning process, but that over-correction and poor correction techniques can be demotivating for the learner and may lead to a reluctance to try out new language or even to speak at all. Teachers need to make informed decisions about what, when and how to correct in order to help learners improve their speaking skills without damaging their confidence. Errors are produced as a result of the lack or misinterpretation of knowledge, which, in turn, may be a product of the learner's stage of language development or of inadequate teaching or learning. Errors cannot be corrected and need to be dealt with by teaching or reteaching. Errors are often noticed in less-guided practice activities when the same error is made by a number of learners, leading the teacher to realize that something has gone wrong in earlier stages of the teaching/learning process. Mistakes, on the other hand, are products of the learner's efforts to produce language despite prior knowledge. These may be due to a variety of factors including over-enthusiasm, over-generalization of rules and interference from the mother tongue. Once the cause has been established, mistakes can be dealt with by a number of correction techniques.

Mistakes are usually corrected immediately when the aim of the stage of the lesson is to promote accuracy, particularly during the drilling of the target language and during guided practice. Attention to mistakes in these stages improves the chances of correct use of language later, while mistakes made during less-guided practice often indicate that the teacher has not dealt effectively with mistakes at the accuracy stage. When the aim is fluency, however, less intrusive, 'gentle' or delayed correction techniques are required in order not to damage either the flow of the activity or the confidence of the learners.

In the process of acquiring the language, a learner may acquire forms of language that are in between their first language and their target language. This is their 'interlanguage' and is a product of incorrect application of rules, incomplete knowledge and comparison between two (or more) languages. Interlanguage may seem completely logical and correct in the mind of the learner and may also be a part of a natural learning process where rules get more refined as more input is received. This leads to the theory that mistakes are a healthy part of language learning and should not be dealt with too severely. However, if learners are not corrected, mistakes in their interlanguage may 'fossilise' and become permanent.

Oddly, 'good' learners often make more mistakes than others. This tends to be because they have more confidence, produce more language and are highly motivated to speak. Good learners are also 'hypothesis testers', in that they can formulate and try out rules of their own, and 'risk takers', in that they are prepared to 'have a go'. These learners need to be encouraged and are often capable of self-correction. Teachers need to consider the above, get to know their learners and their learning backgrounds, develop an attitude to correction and be equipped with a variety of correction techniques which are appropriate to a variety of learner types and learning situations. Bearing this in mind, here are some activities that teachers might like to try in their classrooms.

Planning time has been shown to increase production in speaking tasks. Lower level learners often find it especially difficult to speak spontaneously, so these activities incorporate 'thinking time' during which learners can prepare for speaking by planning what they are going to say, and asking the teacher or using a dictionary to look up missing vocabulary. The following activities are relatively short, with minimal materials preparation time for the teacher. They are designed for use as a warmer or a filler in the middle or at the end of a class.

Information gap and jigsaw tasks have been shown to be beneficial task types in terms of promoting obligatory, as opposed to optional, information exchange and as a way of promoting collaborative dialogue in the classroom. In this activity, students work in pairs and the information, i.e. the pictures, are divided equally between them. Students must work collaboratively to put the story together in the right order. Suitable for strong pre-intermediate students and above.

Any innovation is nothing more than the creation and subsequent implementation of a completely new component, as a result of which qualitative changes occur in the environment. Technology, in turn, is a collection of different techniques used in a particular business, craft or art. Thus, innovative technologies in preschool educational institutions are aimed at creating modern components and techniques, the main purpose

of which is to modernize the educational process. For this, pedagogical teams of kindergartens are developing the newest models of education and intellectual development of children, which differ from other preschool educational institutions. Educators use methodological tools and methods in their professional activities and fully correspond to the adopted model. Modern preschool educational institutions are used more and more, and the result of their implementation can be seen for more than ten years.

The introduction of innovative technologies in preschool educational institutions includes, among other things, the use of activities called research activities by teachers. What does this mean? The point is, first of all, the efforts of educators are aimed at forming a research type of thinking in children. To do this, in the process of teaching preschool children, teachers resort to common methods: posing a problem, analyzing it comprehensively, modeling, observing, experimenting, determining the results, finding solutions and choosing the best one. It helps innovative "coaches" in preschool educational institutions to find an approach to each child, take into account his characteristics, character traits and turn lessons into an exciting and unusual "adventure". Thanks to this, parents no longer have to persuade their beloved children to go to kindergarten. Children visit with pleasure and enrich their small knowledge base every day.

References

1. Conversations about a foreign language lesson: for students of pedagogical institutes manual / Passov E.I., Kolova T.I., Volkova T.A., Dobronravova T.N., Voronova O.M., Krainova E.A. - L., "Education", - 1975.
2. Bim I.L. On the issue of the methodology of teaching foreign languages. // IYaSh.-1974.- No. 2.-S.19-32.
3. Volovin A.V. Foreign languages in British and American methodological systems Communicative approach to learning // Communicative approach to learning foreign languages approach: collection of articles. scientific. works, volume 275 - M., 1985.
4. Introduction to the communicative methodology of teaching English: Russian teachers guide to -Oxford University Press, 1997.

ANALYSING CHILDREN'S SPEAKING SKILLS BY USING PERSONAL EXPERIENCE.

Bahromova Munisa Otabekovna

Termez State University Foreign Philology Faculty the 2nd course student.

@munisabahromova1@gmail.com , +99890 644 79 09

Abstract: The skills and development of children's language are unique to observe, the researchers found several cases of varying language abilities in the age range of 6-12 years old who are still in primary school. From the perspective of child development psychology, the findings are influenced by several factors that are directly or indirectly related to the child's life. On the basis of this background, the researchers made an analysis of the results of observation of primary school children in the age range of 6-12 years with the object of research made randomly. The result of the data obtained by the researcher is that the elementary school age children have significant differences in the ability to speak in the school environment and outside the school environment.

Keys words: Analysis, Language Skills, Primary School, varying language.

The matter of this research is based on the diversity of the initial ability of elementary school students in the school environment, it is much influenced by the family environment, the community where the child lives. Many researchers conducted empirical observations in the field so that it was considered unique from various aspects of elementary school age children. The community where a primary school-age child life is mixed on many factors that influence the abilities and thinking skills of these elementary school-age children. Family and the variety of ways and speaking styles of family members influence many children's skills and communication skills even though family factors are only one of many influencing factors. The community of communication and ethnic diversity in terms of sociolinguistics is the strongest influence to shape the abilities and speaking skills of an elementary school child. The capacity to talk or communicate in the target language accurately, fluently, and extensively is one of the language abilities that any learner of a foreign language must acquire. By speaking, a student may express their ideas, suggestions, opinions, and interests. Speaking also increases their awareness of the outside world. A worldwide language is especially English. But English is also thought to be hard to learn. Speaking requires a variety of abilities, including pronunciation, sentence structure (grammar), and vocabulary. The majority of EFL students find it challenging to enhance their English-speaking skills since they are used to using their mother tongue in everyday life, according to several

study findings. Speaking is also verbal language in spoken form. Many effective skill exercises fall short of expectations because the subject matter is inappropriate or the students are unfamiliar with the material .

Children's language skills in their development can be seen and assessed directly from the child's speaking ability in various social situations, because it is very possible that there are different ways and styles of speaking for different situations and interlocutors. The speaking skills referred to by the researcher are a language skill that develops in a child's life, which is only preceded by listening skills, and at that time the ability to speak or speak is learned . Many things are related to language development in children, especially with regard to language development in elementary school-age children which includes (1)

the nature of language development; (2) children's language development; (3) development of oral communication; (4) development of written communication; and (5) the development of reading and writing

Preschool childhood attracts linguists because the subject (child's speech) is linguistically versatile and interesting. According to linguist scientists, every fact about children's speech can be considered in at least two directions and must: 1) as temporary speech on the way to "adult language" (if we are talking about innovation Isa); 2) As an element of the child's autonomous language system, the child has a certain functional task within it.

A reliable psychological-linguistic justification of methodological issues of children's speech development is considered a characteristic of modern pedagogical research. These studies, carried out in the spirit of the best traditions of Russian pedagogy, will have a large factual material, determine the objective laws of the child's speech. Using the classification of F.A. Sokhin and O.S. Ushakov, the psychological-pedagogical research of children's speech can be divided into three directions: structural (formation of various structural levels of the language system: phonetic, lexical, grammatical levels), functional (formation of language acquisition skills in communicative activity); cognitive (forming a simple understanding of language and speech phenomena).

The analysis of the phenomenon of "child's speech development" and the process of its management leads to the conclusion that pedagogues need to undergo special training to work in the field of speech development of preschool children.

Modern research on speech has a systematic approach, which is reflected in the study of the phenomenon of "many external and internal relations that exist as a single system" (B.F. Lomov). The speech-language system engages in many interactions, including the semantic information apparatus that translates meaning into words and is

intrinsically linked to human consciousness and emotions, psychophysical phenomena (i.e., brain activity, physical sounds the device that generates and receives and classifies them), means of communication and social communication are their main ones. First, let's turn to the concept of "speech". Analysis of general approaches to speech as an object of scientific research allows us to draw conclusions about the extreme complexity and versatility of this phenomenon, the study of which is extremely important for understanding all aspects of mental development. "Speech as a unique activity does not stand alongside other types of activity, it occupies a central place in the process of psychological development..." (A.N. Leontiev).

By comparing these approaches that describe the language from different points of view, it is possible to distinguish the general features of speech as an object of scientific study.

References

1. Conversations about a foreign language lesson: for students of pedagogical institutes manual / Passov E.I., Kolova T.I., Volkova T.A., Dobronravova T.N., Voronova O.M., Krainova E.A. - L., "Education", - 1975.

2. Bim I.L. On the issue of the methodology of teaching foreign languages. // IYaSh.-1974.- No. 2.-S.19-32.

3. Volovin A.V. Foreign languages in British and American methodological systems Communicative approach to learning // Communicative approach to learning foreign languages approach: collection of articles. scientific. works, volume 275 - M., 1985.

4. Introduction to the communicative methodology of teaching English: Russian teachers guide to -Oxford University Press, 1997.

ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ АКТИВЛАРИНИНГ РЕНТАБЕЛЛИГИНИ ОШИРИШ БЎЙИЧА ХОРИЖ ТАЖРИБАСИ

Содиқжон Мамадиллаевич Зиёдуллаев

Термиз давлат университетининг мустақил изланувчиси

ziyodullayevsodiqjon@mail.ru

тел: +998902454747

АННОТАЦИЯ: Тижорат банклари активларининг рентабеллигига баҳо беришда активларнинг даромадлилик даражасига баҳо бериш муҳим ўрин тутди. Ўз навбатида, халқаро банк амалиётида тижорат банклари активларининг даромадлигига баҳо беришда бир қанча методикалардан фойдаланилади. Биз ана шу методикалардан бир қанчасини кўриб чиқамиз.

КАЛИТ СЎЗЛАР: Тижорат банклари, активларнинг рентабеллик даражаси, даромадлилик даражаси, рейтинг, CAMELS, риск, банк фойдаси, қимматли қоғозлар.

Тижорат банклари активларининг рентабеллигига баҳо беришда активларнинг даромадлилик даражасига баҳо бериш муҳим ўрин тутди. Ўз навбатида, халқаро банк амалиётида тижорат банклари активларининг даромадлигига баҳо беришда “CAMELS” рейтинг тизимидаги методикадан кенг фойдаланилади.

1-жадвал

“CAMELS” рейтинг тизимида тижорат банкларининг даромадлар бўйича рейтинги¹

Рейтинг	Асосий мезонлар
1 – кучли	Даромадлар барқарор ва операцияларни амалга ошириш, капиталнинг етарлигини таъминлаш ва захираларни шакллантириш учун, даромадларнинг сифати, миқдори ва динамикасига таъсир қилувчи активларнинг сифати, ўсиши ва бошқа омилларни ҳисобга олган ҳолда, етарлидир.
2 – қониқарли	Даромадлар қониқарли ҳисобланади. Улар операцияларни амалга ошириш, капиталнинг етарлигини таъминлаш ва захираларни шакллантириш учун етарли. Аммо, банк

¹ Supervision and Regulation. CAMELS rating system. <https://www.federalreserve.gov>.

	даромадларни қайд этилган омиллар таъсирида камайиш эҳтимоли мавжуд.
3 – ўрта	Даромадлар яхшиланиши керак ва улар операцияларни амалга ошириш, капиталнинг етарлилигини таъминлаш ва захираларни шакллантириш учун, даромадларнинг сифати, миқдори ва динамикасига таъсир қилувчи активларнинг сифати, ўсиши ва бошқа омилларни ҳисобга олган ҳолда, етарли эмас.
4 - чегаравий	Даромадлар етарли эмас, улар операцияларни амалга ошириш, капиталнинг етарлилигини таъминлаш ва захираларни шакллантиришни зарур даражада таъминлай олмайди. Рейтингнинг ушбу даражасини олган тижорат банклари учун фойда ва соф фоизли маржанинг беқарор тебраниши, сезиларли салбий тенденцияларнинг мавжудлиги, номинал ва беқарор даромадлар, даврий зарарлар ва даромадларнинг олдинги йилларга нисбатан камайиши хос.
5 - қониқарсиз	Даромадлар етарли эмас. Тижорат банки сезиларли даражада зарар кўраётганлиги сабабли капиталнинг йўқотилиши юз бермоқда ва бунинг натижасида унинг молиявий барқарорлиги хавф остида қолмоқда.

1-жадвал маълумотларидан кўринадики, “CAMELS” рейтинг тизими доирасида банкларнинг даромадларини баҳолашда тижорат банкларига бешта рейтинг баҳоси берилмоқда. Бунда энг юқори рейтингга (1) эга бўлган банкларда даромадларнинг барқарорлиги ва уларни операцияларни амалга ошириш, капиталнинг етарлилигини таъминлаш ва захираларни шакллантириш учун етарлилиги асосий мезонлар сифатида олинмоқда.

Даромадлари бўйича қониқарсиз рейтингга (5) эга бўлган банкларда даромадлар етарли эмас ва кўрилаётган зарарлар миқдори катта бўлганлиги сабабли капиталнинг камайиши юз беради.

2-жадвал

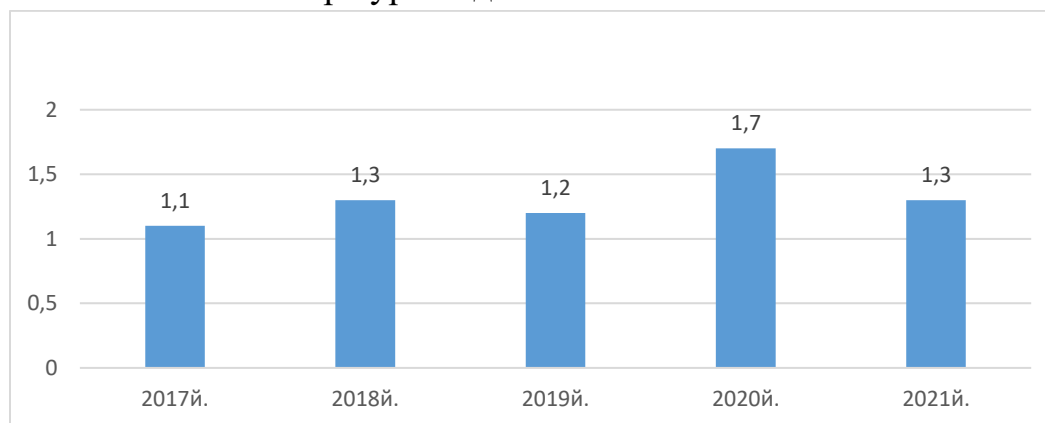
**Deutsche Bank da (Germaniya) soф foizli daromad va soф foйда
miқdori, млн. евро²**

Кўрсаткичлар	2018 й.	2019 й.	2020 й.	2021 й.
Соф foizli daromad	13316	13749	11526	11125
Соф foйда	624	0	341	251

2-жадвал маълумотларидан кўринадики, Deutsche Bank да соф foizli daromad miқdori 2019 йилда 2018 йилга nisbatan кўпайган. Ammo, 2021 йилда соф foizli daromad miқdori 2020 йилга nisbatan сезиларли даражада камайган. Deutsche Bank да соф foйда miқdori 2019 йилда 2018 йилга nisbatan кескин камайган. Ammo, 2021 йилда соф foйда miқdori 2020 йилга nisbatan сезиларли даражада камайган.

Deutsche Bankда 2021 йилда 2020 йилга nisbatan соф foйда miқdorining камайганлиги мазкур даврда соф foizli daromad miқdorining камайганлиги билан изоҳланади ва ушбу ҳолат банкнинг молиявий мустаҳкамлигини ошириш борасида салбий ҳолат ҳисобланади.

Таъкидлаш жоизки, Deutsche Bankда захира ажратмаларининг ҳақиқатдаги даражаси унинг меъёрий даражасидан (1,0%) паст эканлиги унинг молиявий барқарорлигига ижобий таъсир кўрсатади.

²Жадвал Annual Reports. Concolidated Balance Sheet. Concolidated Statement of income. www.db.com (Deutsche Bank) интернет-сайти маълумотлари асосида муаллиф томонидан тузилган.

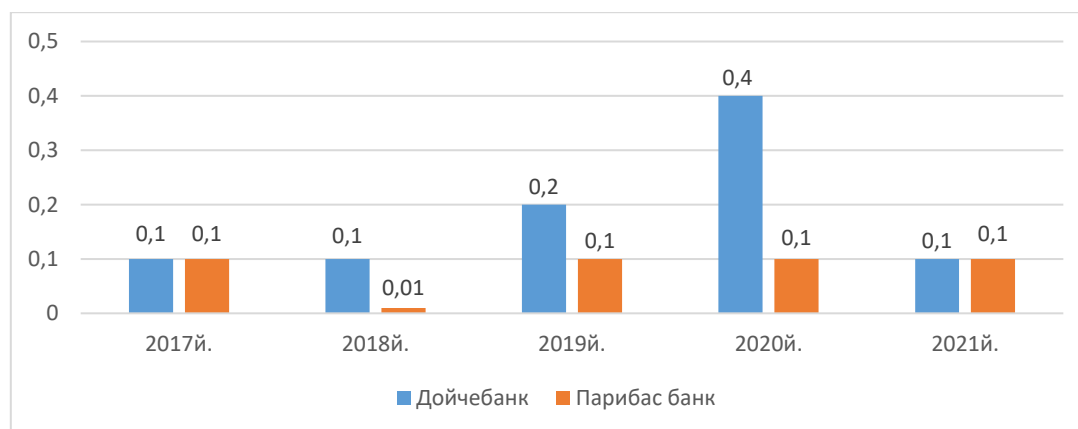

1-расм. Bank of Americaда кредитларнинг даромадлилиги, фоизда³

1-расмда келтирилган маълумотлардан аниқ кўриш мумкинки, Bank of America томонидан саноат корхоналарига берилган кредитларнинг даромадлилиги 2017-2021 йилларда сезиларли даражада ўзгармасдан, барқарор даражада қолган. Масалан, 2021 йилда кредитларнинг даромадлилик даражаси 2020 йилга нисбатан сезиларсиз даражада, яъни 0,4 фоизли пунктга пасайган. 2020 йилда эса, кредитларнинг даромадлилик даражаси 2019 йилга нисбатан 0,5 фоизли пунктга ошган.

Таҳлил натижалари кўрсатдики, Bank of Americанинг лизинг шартномалари суммасининг умумий ҳажмида энг юқори салмоқни фойдаланиш ҳуқуқи лизинги эгаллайди.

Шунингдек, Bank of Americанинг лизинг кредитлари ҳажмида ўзгарувчан лизинг кредитлари нисбатан кичик салмоқни эгаллайди.

2-расм. Дойчебанк (ГФР) ва Парибас банкда (Франция) саноат корхоналарига берилган кредитлардан кўриладиган зарарларни қоплашга мўлжалланган захира ажратмаларининг даражаси, фоизда⁴

2-расм маълумотларидан кўринадикки, Дойчебанкда 2017-2021 йилларда саноат корхоналарига берилган кредитлардан кўриладиган зарарларни қоплашга мўлжалланган захира ажратмалари даражаси жуда паст бўлган. Фақат, 2020 йилда ушбу кўрсаткичнинг даражаси 2019 йилга нисбатан сезиларсиз даражада

³ Расм муаллиф томонидан Bank of America банкининг 2017-2021 йиллар якуни бўйича эълон қилинган йиллик ҳисоботи маълумотлари асосида (www.bankofamerica.com) тузилган.

⁴ Расм муаллиф томонидан Дойчебанк ва Парибас банкнинг 2017-2021 йиллар якуни бўйича эълон қилинган молиявий ҳисоботлари маълумотлари асосида тузилган.

(0,2 ф.п.) ошган. Мазкур ҳолатлар кредит рискинни бошқариш амалиётини такомиллаштириш нуқтаи-назаридан ижобий ҳолат ҳисобланади.

2-расм маълумотларидан аниқ кўриш мумкинки, Парибас банкда 2017-2021 йилларда саноат корхоналарига берилган кредитлардан кўриладиган зарарларни қоплашга мўлжалланган захира ажратмалари даражаси жуда паст ва барқарор бўлган. Бу эса, кредит рискинни бошқариш амалиётини такомиллаштириш нуқтаи-назаридан ижобий ҳолат ҳисобланади.

Таҳлил натижалари кўрсатдики, 2017-2021 йилларда Дойчебанк активларининг умумий ҳажмида кредитлар ва қимматли қоғозларга қилинган инвестициялар юқори салмоқни эгаллайди. Бу эса, банкларни кредитлаш институти эканлиги ва қимматли қоғозлар бозорининг фаол профессионал иштирокчиси эканлиги билан изоҳланади.

Тижорат банклари учун вақтинчалик бўш пул маблағларини Марказий банкнинг депозит ҳисоббарқамларига жойлаштириш риск даражаси паст бўлган актив операция ҳисобланади. Чунки, Марказий банкнинг жалб қилинган депозитларни қайтара олмай қолиш эҳтимоли жуда паст. Аммо, миллий иқтисодиётни ривожлантиришда тижорат банкларининг ролини ошириш нуқтаи - назаридан мазкур депозитлар ҳажмининг ошиши салбий ҳолат ҳисобланади. Бунинг сабаби шундаки, тижорат банклари томонидан Марказий банкда депозит сифатида жойлаштириладиган пул маблағлари миқдорининг кўпайиши миллий иқтисодиётга банклар томонидан йўналтириладиган кредитлар миқдорининг ва хўжалик юритувчи субъектларнинг қимматли қоғозларига қилинаётган инвестициялар миқдорининг камайишига олиб келади.

Таҳлил натижалари кўрсатдики, 2017-2021 йилларда Дойчебанк томонидан саноат корхоналарига берилган кредитларнинг даромадлилик даражасини ўсиш тенденцияси кузатилган. Бунинг устига, мазкур давр мобайнида кредитлардан кўриладиган зарарларни қоплашга мўлжалланган захира ажратмаларининг брутто активларга нисбатан даражаси паст бўлган. Бу эса, таснифланган кредитлар таркибини яхши эканлигидан далолат беради. Бунинг сабаби шундаки, кредитлардан кўриладиган зарарларни қоплашга мўлжалланган захира ажратмалари миқдорининг ортиши бевосита таснифланган кредитлар таркибида юз берадиган ўзгаришларга боғлиқ.

Тараққий этган мамлакатларда банк тизимининг ривожланганлиги иқтисодиётнинг реал сектори корхоналарининг молиялаштириш манбаларига бўлган талабларини қондириш имконини беради. Хусусан, банк тизимининг ривожланганлиги хўжалик юритувчи субъектларнинг кредитларга, шу жумладан

инвестицион кредитларга бўлган эҳтиёжларини қондириш имконини беради. Бироқ, хўжалик юритувчи субъектларнинг ўзи ҳам кредитни қайтара оладиган даражада тўловга қобилликка эга бўлиши зарур. Юқори ликвидли гаровга эга бўлиш дегани унинг тўловга қобил дегани эмас.

Қимматли қоғозларга қилинган инвестициялар тижорат банкларининг муҳим даромад манбаи бўлиш билан бирга, уларнинг ликвидлигини таъминлашда ҳам муҳим ўрин тутди.

Корпоратив қимматли қоғозларга ва ҳосилавий қимматли қоғозларга қилинган инвестициялар тижорат банкларига катта миқдорда даромад келтирса, Ҳукуматнинг қимматли қоғозларига қилинган инвестициялар тижорат банкларининг ликвидлигини таъминлаш имконини беради.

Тараққий этган мамлакатларнинг тижорат банкларида саноат корхоналарини кредитлаш жараёнида юзага келадиган кредит рискларини бошқаришда асосий эътибор кредит рискларини хеджирлашга қаратилмоқда.

Ўз навбатида, кредит рискни хеджирлашда қуйидаги усуллардан фойдаланилмоқда:

1. Кредитли дефолтли своп (credit default swap).
2. Кредитли дефолтли опцион (credit default option).
3. Кредитли спрэд опцион (credit spread option).
4. Ялпи даромадга своп (total return swap).
5. Кредитли ноталар (credit notes).

Тараққий этган мамлакатларнинг банк амалиётида замонавий портфель назарияси муаммоли кредитларни бошқариш амалиётига жорий қилинган. Натижада:

муаммоли кредитларнинг даражасини тавсифловчи кўрсаткичларнинг меъёрий даражаларини таъминлаш талаби банкларнинг Кредит сиёсатида мажбурий шарт сифатида белгилаб қўйилган;

кредитларнинг даромадлилик даражасини ўзгариши билан кредитлардан кўриладиган зарарларни қоплашга мўлжалланган захира ажратмалари даражасининг ўзгариши ўртасидаги боғлиқликни ўз вақтида аниқлаш имконини берадиган моделлар жорий қилинган;

хар бир кредитлаш шакли бўйича юридик шахс мақомига эга бўлган миқдорларнинг банк кредитидан фойдаланишнинг йўл қўйиш мумкин бўлган чегаравий даражаси белгилаб қўйилган.

Амалиётда, кредит муносабатларида юзага келадиган муаммолар кўрсатмоқдаки, мажбурият ижросини у ёки бу усули билан таъминланганлик

кредитор учун кредитни ундириш билан боғлиқ муаммо бартараф этилди, дегани эмас. Чунки, таъминланганлик тамойилига доир тадбирлар банклар томонидан қанчалик мукамал амалга оширилган бўлмасин, мажбурият бажарилмаган ёки лозим даражада бажарилмаган тақдирда, банклар олдида мижоз таъминотига муносабат объекти қиймати доирасида гаров объектига нисбатан эгалик ҳуқуқини олишда муаммолар юзага келмоқда. Бу муаммолардан бири, мажбурият ижросини таъминотга қаратиш жараёнида суд қарорини олиш билан боғлиқ муаммодир. Бу жараён узок давом этиши, ортиқча оврагарчиликлар билан боғлиқ қўшимча харажатларнинг мавжудлиги билан муаммолар туғдирмоқда. Шунингдек, учинчи шахслар кафиллигини амалиётда қўллашда ҳам қатор муаммолар мавжуд.

3-жадвал

Bank of America банкида (АҚШ) брутто активлар ва регулятив капиталнинг рентабеллик даражалари⁵, фоизда

Кўрсаткичлар	2017 й.	2018 й.	2019 й.	2020 й.	2021 й.
Брутто активлар рентабеллиги	0,8	1,2	1,1	0,6	1,0
Регулятив капитал рентабеллиги	6,8	10,6	10,4	6,6	11,8

3-жадвалда келтирилган маълумотлардан кўриш мумкинки, Bank of America банкида брутто активларнинг рентабеллиги 2021 йилда 2017 йилга нисбатан 0,2 фоизли пунктга ошгани ҳолда, регулятив капиталнинг рентабеллиги 5,0 фоизли пунктга ошди.

Bank of America банкида брутто активларнинг рентабеллигини 2021 йилда 2017 йилга нисбатан 0,2 фоизли пунктга ошганлиги қуйидаги сабаблар билан изоҳланади:

2021 йилда 2017 йилга нисбатан соф фойданинг ўсиш суръати 75,4 фоизни ташкил этгани ҳолда, брутто активларнинг ўсиш суръати 38,9 фоизни ташкил этди;

ушбу даврда банк томонидан берилган кредитларнинг ўсиш суръати нисбатан паст бўлди (4,3 %).

⁵ Жадвал муаллиф томонидан www.bankofamerica.com сайти (Annual Report. 2017, 2018, 2019, 2020, 2021) маълумотлари асосида тузилган.

Bank of America bankida regulyativ kapitalning rentabelligini 2021 yilda 2017 yilga nisbatan 0,2 foizli punktga oshganligi quyidagi sabablar bilan izohlanadi:

2021 yilda 2017 yilga nisbatan soʻf foydaniing oʻsiш surʻyati 75,4 foizni tashkil etgani holda, regulyativ kapitalning oʻsiш surʻyati atigi 1,1 foizni tashkil etdi;

mazkur davrda bank soʻf foydasiniing yuqori oʻsiш surʻyati, asosan, foizsiz daromadlarniing oshishi va foizsiz xarajatlarniing kamayishi hisobiga yuz berdi: 2021 yilda 2017 yilga nisbatan bankning foizsiz daromadlarniing miqdori 9,0 foizga oshgani holda, foizsiz xarajatlar miqdori 9,6 foizga kamaydi.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Supervision and Regulation. CAMELS rating system. <https://www.federalreserve.gov>.
2. Жадвал Annual Reports. Concolidated Balance Sheet. Concolidated Statement of income. www.db.com (Deutsche Bank) интернет-сайти маълумотлари.
3. Bank of America bankiniing 2017-2021 йиллар якуни бўйича эълон қилинган йиллик ҳисоботи маълумотлари (www.bankofamerica.com).
4. Дойчебанк ва Парибас банкниing 2017-2021 йиллар якуни бўйича эълон қилинган молиявий ҳисоботлари маълумотлари.
5. www.bankofamerica.com сайти (Annual Report. 2017, 2018, 2019, 2020, 2021) маълумотлари.
6. Ўзбекистон Республикаси Марказий банкниing 2020 йилдаги фаолияти тўғрисида ҳисобот//www.cbu.uz.

ШУКУР ХОЛМИРЗАЕВ ЗУМРАДГА ОШИҚ БЎЛГАН(МИ?)

Сафаров Отабек Муҳаммадиевич

Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети мустақил тадқиқотчиси

Аннотация: Ушбу мақолада Ўзбекистон халқ ёзувчиси Шукур Холмирзаевнинг адабий-танқидий қарашларининг ўзига хос жиҳатлари, уларни шакллантирган омиллар, ёзувчи адабий-эстетик дунёқарашининг етакчи белгилари тадқиқ этилган.

Калит сўзлар: Шукур Холмирзаев, Шукур Бурҳон, ёзувчининг адабий-танқидий қарашлари, Зумрад ва Қиммат, икки сандиқ, халқ оғзаки ижоди, ҳикоя, дoston, ҳасбу ҳол, адабий қаҳрамон ва муаллиф уйғунлиги.

Умри давомида ўз устида тинимсиз изланиб, нафақат миллий ва жаҳон адабиётининг сара асарларини ўқиган, балки бадиий адабиётга доир саноксиз илмий асарлар билан ҳам таниш бўлган Шукур Холмирзаев ўзига хос адабий-эстетик қарашлар тизимини шакллантирди. У бадиий асар яратибгина қолмай, адабий жараёнга хос ҳодисаларнинг қонуниятларини синчковлик билан кузатиб борди. Шу аснода унинг ўнлаб илмий мақолалари, тақризлари, сўзбоши ва сўнгсўзлари, суҳбатлари яратилди. Ушбу яратилган Ш. Холмирзаев адабиётнинг ўзига хос жиҳатлари, унинг тараққиётини таъминлаган омиллар, ҳикоя, қисса, роман каби насрий жанрлар ва уларнинг ривожланиш тамойиллари, бадиий тил, тасвир маҳорати, ёзувчининг ижтимоий рутбаси, адабий танқиднинг бадиий асарни тушунишдаги аҳамияти сингари масалалар ҳақида фикр юритган.

Шукур Холмирзаевнинг адабий-танқидий қарашлари шаклланишида муҳим ўрин тутувчи манбаларни, асосан, қуйидаги йўналишларга бўлиш мумкин:

1. Халқ оғзаки ижоди (эртақ ва халқ кўшиқлари, ҳикоят, ривоят ва дostonлар).
2. Замонавий ўзбек адабиёти намоёндалари мероси.
3. Дунё адабиёти вакиллари ижоди ва адабий қарашлари.
4. Замонавий ўзбек адабиётшунослиги намоёндалари тадқиқотлари.
5. Замонавий ўзбек маданияти вакиллари ҳаёти ва фаолияти.

Юқоридаги кайноқлар (манбалар) бўлажак санъаткорнинг оддий китобхондан тушуниб ва танлаб ўқийдиган ўқирман шаклланишига, ундан ўқиган асарларига бадиий-эстетик баҳо бера оладиган ойдин юзага келишига омил бўлган. Шу маънода мазкур манбаларни Шукур Холмирзаев деб аталмиш

бадий ҳодисанинг таркиб топишида ҳал қилувчи аҳамият касб этди деб айтиш мумкин.

Шукур Холмирзаевнинг бутун ижодини қизил ип бўлиб кесиб ўтган манба, бу – халқ оғзаки ижодидир. Эртақлар, ривоят ва ҳикоятлар, матал ва мақоллар, дostonлар адибнинг шахс сифатида шаклланишида ҳам, ўзига хос услубининг қарор топишида ҳам катта роль ўйнаган. Ёзувчининг қатор мақолалари, суҳбат ва интервьюларида ҳам бу фикрнинг исботи кўринади.

Аслида оғзаки адабиёт, айниқса, эртақлар инсон дунёни танишни бошлаш, оқ билан қорани ажратиш, эстетик идеаллар ҳақида бошланғич мулоҳаза юритиш имконини беради. Қолаверса, халқ оғзаки ижодига хос образлилик, таъсирчан тавсирий ифодалар болаларда ижодкорлик қобилиятларининг шаклланишига ҳам хизмат қилади. Чунки топишмоқ, эртақ ва дostonлар зуваласи энди қотаётган бола тафаккурида ўзгача – реал оламдан бойроқ, жозибалироқ, сирлироқ дунёга йўл очади. Ёш Шукур ҳам “Икки сандиқ”ни (кейинчалик “Зумрад ва Қиммат” номи билан машҳур бўлган) шунчаки мутолаа қилмайди, балки эртақ қаҳрамонлари дунёсида яшайди ва шу тариқа эзгуликнинг бир умрлик ошиғига айланади. Суҳбатларидан бирида “Илк севгингизни хотирлай оласизми?..” деган саволга адибнинг: “У Зумрад эди”, дея жавоб бериши бежиз эмас. Шукур Холмирзаев тасавурида айни эртақдаги Зумрад образи эзгуликнинг, гўзалликнинг тимсоли сифатида гавдаланади: “Мен гузаримиз яқинидаги “Ибрат” мактабида ўқиётганимда – иккинчи синфда Турди деган бир боланинг кўлида юмшоқ муқовасида аждаҳо расми солинган, тагига “Икки сандиқ” деб ёзилган эртақ китобчасини икки сўмга олган – илк ўқиган бадий китобим ҳам шу эди ва унда ҳикоя қилинган воқеаларга батамом ишониб юрар эдим.

Ўша кезларда мен наинки бу афсонани – “бўлган воқеа” деб билардим, балки Зумрадни қишлоғимиз туташган тоғлар бағридаги арчазор ўрмонларда... бор, юрибди ҳозир ҳам, деб ишонардим” [3, В. 273].

Айни тасвирларни адибнинг ўсмирлар ҳаётидан олинган “Ўн саккизга кирмаган ким бор” қиссасида ҳам учратамиз. Қаҳрамон Жамшид отасидан олган икки сўмга “Икки сандиқ” китобини харид қилади ва боғ адоғида, қип-қизил бўлиб пишган тоғолча тагида юзтубан ётиб ўқийди. Йигитча буткул эртақнинг асирига айланади. “Жамшид китобдан бошини кўтариб, атрофга қаради. Дарахтлар. Осмон. Дарахтлар орасидан тоққа – узокда ўтлаб юрган қорамол галаларидек арчазорга кўзи тушди-ю, бирдан жонланди, балки китобдаги воқеалар шу ўрмонда ўтгандир? Балки Зумрад ҳозир ҳам шу ўрмондадир?” [10, В. 27]

Демак, эртакларнинг оддий ўқувчидан кўра ижодкорларга, хусусан, Шукур Холмирзаевга таъсири яна шуниси билан аҳамиятлики, ёзувчи эртак қаҳрамонларига ижодий ёндашади. Юқоридаги мисолда ҳам “ёзувчининг болалик тумори” (Олим Тошбоев таъбири) бўлган “Зумрад ва Қиммат” эртагидан адиб ўз қаҳрамонлари характерини яратишда маънавий асос сифатида фойдалангани кўринади. Чунки қиссада Жамшид оккўнгил, содда, ишонувчан, беозор ва гўзалликка ошуфта қалб эгаси сифатида гавдаланадики, бу характер белгилари айнан “Икки сандиқ” қаҳрамонида мужассам эди.

Шукур Холмирзаев Зумрад образига ижодининг кейинги босқичларида яна мурожаат қилиб, уни турли талқинларда акс эттиришда давом этади. Хусусан, “Қуёш-ку фалакда кезиб юрибди...” номли ҳаётнинг давомийлиги, инсон кўнглининг кенглиги, маънавий қадриятлар боқийлиги бадиий таҳлил қилинган ҳикояда Зумрадга дуч келамиз. Аввало шуни қайд этиш керакки, ушбу асарга ёзувчининг ўзи юқори баҳо бериб, ижодий такомилга эришган палласининг меваси эканини таъкидлайди: “Қуёш-ку фалакда кезиб юрибди...” деган ҳикоямни эълон қилдим. Ҳикоя қаҳрамони шоир йигит. У қадриятларнинг вайрон бўлиши мангу қадриятларнинг оёқости бўлишига олиб келганини ҳазм қилолмайди, азобланади, оғир изтироблар чекади. Олисларга юз буриб кетади. Лекин охир-оқибатда яшаш лозимлигини англайди. Мана, табиат билан одамнинг муносабати. Бу менинг қуйилиб, **одам бўлган пайтимда ёзган ҳикоям**” [7] (таъкид бизники – О.С.). Яъни ҳикояда деталлар маҳорат билан қўлланади, тасвирлар тиниқ ва эсда қоларли, қаҳрамонларнинг ҳар бири ўзининг ҳаётий мантиғига эга.

“Бу ҳикоя – адибнинг ҳасбу ҳоли, – деб ёзади адабиётшунос Олим Тошбоев. – Ёзувчи бу сафар ҳам мавзуни, ғояни ўзидан, қалбу тафаккурдан ўтказиб белгиланган” [3, В. 268]. Чиндан-да, ҳикоя қаҳрамони ижодкор Қудрат билан муаллиф Шукур Холмирзаевнинг уйғун жиҳатлари кўп. 1992 йилда – Ўзбекистон мустақилликка эришган, собиқ совет тузуми барҳам топган пайтда ёзилган ушбу ҳикояда умуман ижодкорларнинг ҳаётида рўй бераётган қийинчиликларнинг ички акс садоси – қалбларда кечаётган ғалаёнлар ишонарли тарзда акс эттирилади. “Еб, ичиб, борингки, туғдириб, ухлайдиганлар замони келгандай” тарзидаги аччиқ хулосага келган ҳикоя қаҳрамони дабдурустдан ҳаётдан маъни, яшашни давом эттиришга куч тополмай қолади. Худди шу вақтда унинг ҳаётида чакмоқ чакқандай пайдо бўлган Зумрад эса уни яшашга қайтаради, ҳаётдан мазмун топишга ундайди.

Кўриняптики, олис ўтмишда ёш Шукурни гўзалликка, эзгуликка ҳаваслантирган, ошно қилган Зумрад умрининг етуклик палласида – ҳаёт синовларида толиққан вақтда маънавий қувват тимсолига айланади, яшашга руҳлантиради.

Шукур Холмирзаев бадий-эстетикасининг камол топишида халқ дostonларининг ҳам аҳамияти бекиёс. Хусусан, “Алпомиш” дostonига адиб ҳаётий ва ижодий фаолияти давомида бот-бот мурожаат қилади. Адабиётшунос Олим Тошбоев тўғри таъкидлаганидек, “Шукур Холмирзаевни ёзувчи сифатида шакллантирган ва умрининг охиригача тутиб турган битта тиргак бор. У – умумтуркий адабиётнинг гўзал намуналаридан бири “Алпомиш” дostonидир” [3, В. 172].

Адиб Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 13 январда қабул қилинган “Алпомиш” дostonи яратилганлигининг 1000 йиллигини нишонлаш тўғрисида”ги қарорини қувонч ва ғурур билан қарши олади. Шу муносабат билан ёзилган “Марҳабо, “Алпомиш!” мақоласи қисқа фурсатда, Ҳукумат қарори эълон қилинганидан атиги тўққиз кун ўтиб “Ёзувчи” газетасининг 21 январь сонидида чоп этилади. Мана шу ҳозиржавоблик ҳам Шукур Холмирзаевнинг ўзбек миллий дostonлари ва уларнинг адабий-ижтимоий ҳаётимизда тутган ўрнига ғоятда эътиборли бўлганидан далолат қилади. Ёзувчининг фикрича, Алпомиш сиймоси халқимизнинг қон-қонига сингиб кетган, маънавий куч-қудрат манбаига айланган, шу сабабли унинг номи тилга олинганда ҳар бир ўзбекнинг қалби ғурурга тўлади.

“Марҳабо, Алпомиш!”да халқимизнинг бой дostonчилик анъаналарига эгаллиги, мазкур дostonнинг тарихимизда катта ўрин тутиши таъкидланади. Муаллиф мухтасар мақолада халқимизнинг эстетик идеалига хос хислатлар – мардлик, тантлиқ, ғурур туйғулари дostonда теран акс этганига эътибор қаратади: “Дoston бежизга “қаҳрамонлик эпоси” деб аталмайди: унда халқимизнинг мардлик, тантлиқ ва олийжаноблик ҳақидаги эзгу эътиқодлари энг кўп акс этган ва буни дostonдаги ҳар бир лавҳа кўрсатиб туради.

Мисол: Алпомиш чоҳда ётибди. Подшонинг қизи Тавкабека уни қутқариб олиш учун арқон ташлайди. Алпомиш арқонни ушлайди. Бека канизаклари ила уни тортиб чиқара бошлайди. Алпомиш зиндондан энди чиқдим деганда ўйлаб қолади: “Бир кун таъна қилмасми бу сулув? Сени чоҳдан чиқарган эдим, демасми?” У ханжарини шартта чиқариб, арқонни кесади... Бу қандай мардлик-а!” [4]

Ёзувчининг шахсий архивида “Алпомиш” ҳақида” номли тугалланмаган, “Фольклоршунос Жаббор Эшонқулнинг дoston бўйича берган айрим саволларига жавоб” тарзида изоҳ берилган суҳбат қўлёзмаси сақланади. Мазкур суҳбат ҳам адибнинг халқ оғзаки ижодига, хусусан, “Алпомиш” достонига бўлган муносабатини янада ойдинлаштиради. Ёзувчи дастлаб ўзининг “халқ оғзаки ижоди ишқибози” эканига урғу беради. Характерли жиҳати шундаки, Шукур Холмирзаев оғзаки адабиётни умуммиллий маданиятимизнинг муҳим элементи, тўғрироғи, пойдевори деб билади. Хусусан, “Алпомиш” достони, адибнинг фикрига кўра, “тарихнинг, бемалол айтиш мумкинки, бадиий инъикосидир. Адабиётимизнинг эса – ибтидосидир, Маънавиятимизнинг сара сифатлари-дурдоналари жамланган бир хазинадир” [14].

Адиб, юқорида таъкидланганидек, халқ оғзаки ижоди намуналарини фақат ўқиш ва уларнинг бадииятидан завқланиш-таъсирланиш билан кифояланмайди, балки бу борада билганларини ўз ижодида қўллайди, образлар қиёфасини тўлақонли чизишда фойдаланади. Масалан, “Кузда баҳор ҳавоси” ҳикояси қаҳрамони Зумрад “Алпомиш” – бизнинг бору йўғимиз”, дейди (“Кузда баҳор ҳавоси” ҳикоясида ҳам Зумрад ёзувчига болаликдан ҳамроҳ “Икки сандик” эртагининг олижаноб қаҳрамонига уйқаш образ сифатида гавдаланади. Ҳаёти пасту баландликлар аро кечган Тоҳир умри шомида ёлғизлиги сабабли маънавий имдодга муҳтож бўлиб қолганида уни яшаш учун куч топишга, ҳаётдан завқланишга Зумрад ундайди. Ёзувчи “Қуёш-ку фалакда кезиб юрибди...” ҳикоясида Зумрадни иккинчи планда кўрсатиб, асосан унинг таъсиридаги Қудрат образини ҳаракатлантирган бўлса, “Кузда баҳор ҳавоси”даги Зумрад инсон умрининг мазмуни ҳақида фикр юритувчи, миллатнинг ўтмиши, бугуни ва тарихига баҳо берувчи зиёли ўлароқ тўлақонли образ сифатида жонланади). Бу эътироф шунчаки оддий дostonхоннинг арзонбаҳо сўзлари эмас. Асарда Зумраднинг ўқимишли, миллий маданият тарихи, бугунги куни ҳақида фикр юрита оладиган даражада салоҳиятли зиёли инсон образи сифатида гавдалантирилганига эътибор қаратсак, ёзувчи унинг тилидан “Алпомиш” – бизнинг бору йўғимиз”, дер экан, буни миллий-маданий асос ўлароқ келтираётгани яққол англашилади.

Шу тариқа дostonларни миллий ўзлиқни англаш воситаси сифатида билувчи муаллиф мазкур ғояни асарлари замирига ҳам сингдириб боради.

Ўзбек ҳикоячилигининг устунларидан бўлган Абдулла Қаҳҳорнинг ижодини ҳам, шахсиятини ҳам Шукур Холмирзаев ўзи учун ибрат намунаси деб билади. Тўғри, Ш.Холмирзаев айрим қаламкашлар каби бу улкан адибга

хатолардан холи, идеал ижодкор деб қараган эмас, ўрни келганда танқид қилишдан ҳам тап тортмайди, бироқ барибир у Абдулла Қаҳҳорнинг ҳақиқатпарастлиги, адолатга ташналиги; ижодидаги ўзига хосликни эътироф этади. Шу боис ҳам Шукур Холмирзаев ҳеч иккиланмай: “Абдулла Қаҳҳорни йўқ деб, яъни ҳаётга келмаган, ҳикоялар ҳам битмаган, қиссалари, “Сароб” ҳам – бизнинг хаёл, деб кўзимни юмдим. Дунё қоронғи бўлиб қолди. Ўзим ҳам... йўқ бўлдим. Кўзимни очсам, у – қаршимда. Демак, ўзим ҳам борман” [5], дея унинг ўз ижодида тутган ўрнига катта баҳо беради. Шунингдек, Абдулла Қаҳҳорнинг “ижодда ҳалоллигу ҳаётда мардлик” фазилатлари ҳам, Шукур Холмирзаев наздида, ижодкорлар томонидан давом эттирилиши лозим ҳислатлардан эди.

Бундан ташқари, Абдулла Қодирӣ, Абдулҳамид Чўлпон, Саид Аҳмад, Асқад Мухтор, Шухрат, Одил Ёқубов сингари ўзбек адибларининг адабиётга, ҳаётга бўлган ўзига хос муносабатини Шукур Холмирзаев мақола ва суҳбатларида ибрат сифатида келтириб ўтадики, бинобарин, мазкур адиблар ижодини ҳам унинг ёзувчи сифатида шаклланишига муайян даражада таъсир кўрсатган манбалар қаторида қайд этиш мумкин.

Шукур Холмирзаев миллий адабиётдан ташқари дунё сўз санъатининг энг сара намуналарини, ўз таъбири билан айтганда, “эзибички” қилиб юборади. Александр Пушкин, Михаил Шолохов, Чингиз Айтматов, Фридрих Ницше каби ижодкорларнинг сабоқлари Шукур Холмирзаев қарашлари шаклланишига турли даражада таъсир кўрсатади. Масалан, рус адабиётининг улуғ намоёниси А.Пушкиннинг адабий мақолаларини қизиқиб мутолаа этаркан, уни муаллифнинг шакл ва услуб борасидаги новаторлиги ҳайратда қолдиради. Адабиётшунос Олим Тошбоев фикрича, “Ш.Холмирзаев Пушкин прозасининг мухлисигина бўлиб қолмаган. Улуғ шоирнинг адабий-бадиий қарашлари билан ўзининг янгича наср яратиш борасидаги изланишлари ўртасида қандайдир рухий яқинлик кўрган ва мухлисона таъзимнинг тағзамини мана шу бўлса керак” [3, В. 198–199].

Бундан ташқари, Шукур Холмирзаев Робиндранат Тагор, Лев Толстой, Жек Лондон, Эрнест Хемингуэй, Михаил Шолохов, Антон Чеховни айрича эҳтиром билан эслади, уларнинг ижодига ўзгача назар ила қарайди. Бунинг асосий сабабларидан бири ёзувчи ўзини асосан ҳикоянавис деб санагани учун юқорида номлари келтирилган адибларнинг жаҳон ҳикоячилигида катта роль ўйнагани билан изоҳланса, иккинчи жиҳати, айти ижодкорларнинг ҳаётга, адабиётга муносабатида ўзига яқинлик туйғанидандир.

Шукур Холмирзаевнинг ижодга доир қарашларига ижобий маънода ўзгариш ясаган шахслардан яна бири атоқли адиб Чингиз Айтматовдир. Ёзувчининг эслашича, Ч.Айтматов Тошкентга келганида у билан бевосита учрашган. Шунда дунёга машҳур ёзувчи ўзбек носирларининг тасвирлаш маҳоратига эътироз билдириб, “Сизлар жиндек совуққон бўлиб ёзинглар, совуқроқ ёзинглар. Жуда гажак қилиб юборманглар”, дейди. Шундан кейин Шукур Холмирзаев “Мен ёмон таъсирланганман”, деган таъкидни келтирадики, унинг ижодидаги холис тасвирлаш тамойилининг юзага келиш илдизларидан бири сифатида мазкур таъсирни кўрсатиш мумкин.

Адабиётни қисмат деб билган Шукур Холмирзаев шу эътиқодидан келиб чиққан ҳолда ҳеч иккиланмай “адабиётнинг ўсуви – миллатнинг ўсувига гаров ва миллат камолини кўрсатувчи ойна” тарзида ижтимоий-адабий аҳамиятга молик бўлган хулосага келади. Натижада адабиёт тақдирига ўзининг тақдири деб қарайди, унинг камчиликларидан қайғуриб, ютуқларидан қувонади. Эътиборли жиҳати шундаки, Шукур Холмирзаевнинг бу куюнчақлиги ҳам миллий адабиётни, ҳам жаҳон адабиётини тинимсиз мутолаа қилиш, улардаги янги йўналишларни мунтазам кузатиб бориш тарзида намоён бўлди. Яна шуниси диққатга сазоворки, адиб фақат бадиий адабиётни ўқиш билан чекланиб қолмади, айти пайтда адабиёт ҳақидаги илмий жамоатчиликнинг фикрларини ҳам кузатиб борди ва лозим топган ҳолларда ўзи бу борада муносабат билдирди.

Олдин таъкидланганидек, ёзувчининг адабий қарашлари шаклланишида адабиётшуносликка оид қарашлар тизими билан танишиш ҳам муҳим ўрин тутди. Зеро, Шукур Холмирзаев танқидчилик ҳақидаги асарларни ҳам синчковлик билан ўқиб боради. Бу борада унинг адабиёт ҳақидаги қарашларига таъсир қилган икки катта манбани кўрсатиш мумкин. Буларнинг биринчиси ўзбек адабиётшунослиги бўлса, иккинчиси рус ва хорижий адабиёт намоёндаларининг фикрлари эди. Жумладан, адиб ўзбек адабиётшуносларидан Сотти Хусайн, Норбой Худойберганов, Озод Шарафиддинов, Матёқуб Қўшжонов, Иброҳим Ғафуров, Умарали Норматов, Қозоқбой Йўлдошев ва бошқаларнинг фикрларига, асарга ёндашиш тамойилларига турли-туман сабаблар туфайли ўрни-ўрни билан муносабат билдиради. Шукур Холмирзаев айниқса Матёқуб Қўшжоновнинг бевосита талабаси сифатида, шунингдек, унинг илмий тадқиқотлари орқали бадиий асар матнини таҳлил қилиш ва моҳиятини англашга доир ёндашувлари ўзига ижобий таъсир кўрсатганини миннатдор бўлиб эслайди. “Омадни қарангки, иккинчи курсга ўтганимизда М.Қўшжонов тўғарак ташкил қилдилар. У киши адабий маҳорат соҳасида мутахассис эдилар. Шу тўғаракка Эркин ака Воҳидов,

Иброҳим Ғафуров ва бошқалар қатнардилар. Ўша кезларда М.Қўшжонови “Ўзбекнинг Белинскийси” деб аташарди. Тўғарак машғулотларининг бирида менинг “Куз ёмғири” деган ҳикоямни муҳокама қилишди. Ҳикоя домлага маъкул тушди... Домланинг бу гаплари менга гўё қанот бергандай бўлди. Тўғаракда жуда кўп нарса ўргандим”, деб таъкидлайди ёзувчи “Инсонни кашф этиш бахти” сарлавҳали суҳбат-мақоласида. Шунингдек, Шукур Холмирзаев ва Матёкуб Қўшжонов муносабати, устоз адабиётшуноснинг ёш ёзувчи ҳаётида тутган катта ўрни ҳақида “У кишим – устоз, мен – шогирд” номли эсседа батафсил сўз юритилган.

Шукур Холмирзаевнинг адабий-эстетик диди шаклланишида ҳақида сўз кетганда атоқли театр намоёндаси Шукур Бурҳонга алоҳида тўхталиб ўтиш жоиз. Ушбу санъаткорнинг ижодий ва ҳаётий принципларини Шукур Холмирзаев диққат билан ўрганади, ўғитлари моҳияти ҳақида фикр юритади. Энг муҳими, актёрнинг маслаҳатлари, сахнавий, адабий фаолиятида амал қилган тутумлари Шукур Холмирзаевнинг ижодий мезонларига айланади.

Ўзбек театрининг улуғ намоёндаси Шукур Бурҳон фаолияти билан Шукур Холмирзаев бир муддат бевосита яқинланади. Бу яқинлик ёш адибнинг ҳаётида катта из қолдиради ва умрининг охирига қадар Шукур Бурҳонга бўлган юксак эҳтиромини сақлаб, унинг тимсолида санъатга фидойи, ўз ишига масъулиятли, сахнани муқаддас билиб, ҳеч бир жиҳатни эсдан чиқармайдиган инсонни кўради.

Шу ўринда Шукур Холмирзаевнинг сахна маданиятига яқинлашуви тарихига тўхталиб ўтиш жоиз. Ўзининг айтишича, санъатга, театр соҳасига яқин инсонлар орасида улғайган, ўқувчилик йилларида мактаб доирасидаги тадбирларда кичик-кичик роллар ижро этган. Шукур Холмирзаев талабалик даврида ҳаваскорлар театри машғулотларига қатнайди. Бу тўғаракни Шукур Бурҳон бошқаради. Аввал Робиндранат Тагорнинг асари асосида “Ҳалокат” романи асосида сахналаштирилган спектаклда файласуф Нолинакха Чаттпатхяя ролини ижро этган Шукур Холмирзаевга “санъат тахтидаги биллур ҳайкал” (ёзувчининг ўз таърифи) – Гамлет роли топширилади. Адибнинг санъат моҳиятини тушунишга бўлган уриниши, умуман, инсонни англашга интилиши ички мураккабликларга тўла, ўзи билан ўзи курашларга бой бўлган Гамлет образини маҳорат билан ижро этишида муҳим омил бўлади. Ёзувчи айни образни сахнада гавдалантириши ҳақида шундай эслайди: “Мендай ҳали йўловчилик тажрибасига эга бўлмаган, ҳали ушбу тоғ табиатини тўла билмаган, нечалаб хилват бурилишлар, хатарли сўқмоқлар борлигини ва улардан ўтишда нақадар эҳтиёткорлик зарурлигини қисман англаган кимсага ҳар қандай холис одам,

Горацио тили билан айтганда, “Йўғ-э, бу хаёлнинг келишмаган ўйини бўлади” деб ё бепарвогина, ё таажжуб билан гап қилиши турган гап эди. Мен ўзим ҳам бундай гапларни кўплаб такрорлаганман ва ҳали ҳам қайтараман. Энди бу тоғнинг ажойиботлари ҳақида сабоқ берувчи, машқ қилдирувчи бир устоз санъаткор – “географ” керак эди. Бу “географимиз” хурматли Шукур Бурҳонов бўлди” [6].

Ўз ишининг устаси бўлган улуғ актёр ёш шогирдига сахнада асқотадиган кўп ўғитлар беради. Қолаверса, ғоятда камтарин, содда, инсонпарвар бу инсоннинг турмуш тарзи, ҳаётий ақидалари ҳам Шукур Холмирзаевга таъсир қилади [9].

Хурматли “географ”нинг ўғитлари адибга бир умр асқатди. “Укам, табиийлик ва соддалик чегарасидан чиқма. Ташқи кийимнинг ўша йўловчининг либоси бўлса-ю, юрагинг бошқа бўлса, бундан аянчли нарса йўқ. Атрофдаги ҳар бир мавжудотга “Ўзи нима? Мақсади қандай?” каби саволларни кўндаланг кўйиб, уларнинг маъносини уқиб ол. Ҳар бир қадамнинг фикр, фикр ва фикр билан боссанг, ҳамма нарса ўз-ўзидан чиқаверади”. Шукур Бурҳоннинг бу ўғитлари ҳақида Шукур Холмирзаев чуқур мулоҳаза юритади. Бу кузатиш, аввало, ўйнаган ролининг ғоятда табиий чиқишига хизмат қилади, қолаверса, адиб ушбу маслаҳатлардан ижоди учун ҳам фойдаланади. Қаҳрамонларининг табиийлигига, руҳи ҳам, энгил-боши ҳам бир-бирига тўлиқ мос бўлишига эътибор қилади. Хуллас, устози ўргатганидек, сахнада ҳар бир қадамни “фикр-фикр-фикр” билан босиш ҳадисини олган ёзувчининг асарлари ҳам табиий, содда эди. Албатта, бунга эришиш осон эмас. Ёзувчи кундалигида шундай қайд бор: “Нўъмон Раҳимжонов (адабиётшунос олим, филология фанлари доктори – О.С.) айтди:

– Шукур ака, жуда энгил ёзасиз-а?

– О, бу жуда қийин, – дедим беихтиёр. – Ўзинг кўрган воқеаларни-ку **бир амаллаб (енгил) ёзасан**. Аммо кўрмаган воқеаларни кўрган (кўринган) ҳолига келтиргунча **ўлиб бўласан**” [8, В. 8] (таъкидлар бизники – О.С.).

Шукур Бурҳоннинг тилга муносабати, умумий адабий тилни шакллантириш борасидаги ёндашувлари ҳам Шукур Холмирзаевга таъсир қилган, дейиш мумкин. “Шукуржон, 30-йиллари биз адабий тилни норма қилдик. Чўлпондан ўргандик. У бизга адабий эмакдош эди. Режиссёримиз Маннон Уйғур эди. Шунда адабий тил шаклланган эди. Кейин шўронинг таъсирига ўтиб, русча гаплашадиган, шевада гапирадиган бўлдик. “Лекин”ни бир наманганлик “лекегин”, дейди. Бунақа эмас-да”, деб Шукур Бурҳон армон билан ўтиб кетди” [11]. Кўриняптики, ўзининг салкам эллик ижодий фаолияти давомида тил

софлиги тамойилига қаттиқ риоя этган Шукур Холмирзаевнинг адабий тилга бўлган муносабати илдизлари жадидларнинг бу борадаги тутумларига бориб тақалади. Таассуфки, миллий санъатимиз дарғалари қанчалик умумий адабий тил меъёрларини шакллантиришга, ижодкорларнинг ушбу тамойилга риоя этиши йўлида жон куйдиришига қарамай, тилдаги нораволиклар ҳам айнан санъат соҳасида яққол намоён бўлди. Шукур Бурҳоннинг “армон билан ўтиб” кетгани ҳам шундан далолат бериб турибди. Хўш, улуғ актёр нималардан норози бўляпти? Унинг армонига сабаб нима? Саҳнавий асарларда қаҳрамонларнинг ташқи кўриниши ҳар қанча миллий бўлмасин, ички қиёфаси – руҳида, тилида бегоналик, сунъий акс этадиган бўлиб қолди. Шу жиҳатдан адиб Тохир Маликнинг “Пойдевор” сарлавҳали мақоласидаги қуйидаги танқидий кузатишлари эътиборга молик: “Театрларга машқ пайтида кириб қолсангиз, бошингизни қайси деворга уриб ёришингизни билмайсиз. Ўзбек театрида ўзбекча асар саҳналаштириляпти. Бирдан режиссёрнинг овози янграйди: “Стоп, стоп! Что за ерунда! Он говорит “севаман”, понимаешь, Гуличка, “се-ва-ман!” значить любить. А, сенда не то. Давай, бошидан начали”. Ўзбек актёрига ўзбекча сўз шу зайлда тушунтирилади. Агар эътибор берган бўлсангиз, саҳнадаги актёрнинг гап оҳанги ўзбекча эмас, сўзлар бураб-бураб талаффуз қилинади. Баъзан саҳнада ўзбеклар эмас, ўзбекчани энди ўрганган инглизлар гапираётганга ўхшайди” [2].

Шукур Холмирзаевнинг адабий-танқидий фаолиятини кузатадиган бўлсак, адибнинг адабий диди вақт ўтиши билан шаклланиб, такомиллашиб борганини кўрамиз. Бу ўсиш адабиётнинг ҳам шакли-услугига, ҳам мазмун-мундарижасига муносабатда кўринади. Ёзувчининг янгиликка ташналиги, ижодий экспериментлар қилишдан чўчимагани, қолаверса, ўзи эътироф этганидек, дунё адабиётидан бохабар бўлгани асарларининг баҳсу мунозаралар уйғотишига хизмат қилди. Эътиборли тарафи шундаки, унинг ижод моҳияти, услуб ва шакл борасидаги изланишлари адабиётшуносларнинг ҳам эътиборини тортади. Жумладан, олим Матёкуб Қўшжонов ёш ёзувчи ижодига баҳо берар экан, унинг доимий изланишда бўлганини алоҳида таъкидлайди [1, В. 355–363]. Эътиборлиси, Ш.Холмирзаев фақат ижод техникаси борасидаги билимларини мустаҳкамлаш учунгина изланмади, балки адибнинг инкишофлари инсонни, табиатни билиш, уларнинг ўртасидаги азалий узвий ришталарни ҳис этиш борасида эди. Натижада у адабиёт ҳақида қанчалик муҳаббат билан ўйласа, ёзса, тарих, маданият, мусиқа санъати, этнографияга шунчалик қизиқиб қаради. Шунинг учун ҳам умрининг сўнгги йилларида эссе ёзишга “берилиб” кетган

ёзувчи бу ҳолатни эссе жанрининг табиати – “эркинлиги” билан изоҳлайди: “Бу жанр (эссе – О.С.) ҳикоя, очерк жанридан жуда ёш бўлишига қарамай, ёзувчига беҳад кенг эркинликлар беради: яъни эссе ёзувчи адиб тасвирлаётган ёхуд баён этаётган воқеа-ҳодисага – яна ўша гап: инсон қисматининг маълум даври-бўлагига нисбатан ўз муносабатини (очеркдаги каби) очиқ-ошкор билдириб туриши баробарида (бу йўруғда) ўз кўнглида туғилган қандайдир ҳис-ҳаяжондан ҳам, ҳатто шахсий мулоҳазаларини ҳам бемалол ёзиш имконига эгадир. Демак, айтиш мумкинки, эссе жанри очерк билан ҳикоя ўртасидан ўсиб чиққан жанр-тасвир усулидирки, у мақола-мақола илмий бўладими, бадийроқ бўладими, барибир, – мақолага хос унсурлардан ҳам фойдаланади, тўғрироғи, уларни-да ўзиники қилиб олади” [13]. Ёзувчи эссе ҳақидаги фикрларини давом эттириб, айти жанрининг ижодкор учун янада қадрли бўлган жиҳатини шундай қайд этади: “Эссе ёзиш жараёнида одам кўп нарсани – ўзининг изланишларинг, адашишларингни топаркансан” [12]. Айти ёндашув ўлароқ ёзувчининг “Тақдир башорати” (1968), “Қадимий Бактрия тупроғида” (1973), “Абдулла Қаҳҳорни эслаб...” (1986), “Одил ака ҳақида ўйласам...” (1996), “Шайдолик” (1996), “Ай, Шухрат акам-а...” (1997), “Йўллар айро тушди, аммо...” (1997), “Бинафша ҳидланг, амаки” (1998), “Бу кишим – устоз, мен шогирд” (2003–2004) сингари бир-биридан ўқишли, қизиқарли эсселари яратилди.

Маълум бўляптики, Шукур Холмирзаев ўзининг бадий юксак новеллалари билан ўзбек ҳикоячилигини янги бир босқичга кўтаришга эришган, романларида инсонга бир хил ёндашиб бўлмаслигини, унга турли ракурсда қаралганда ва турли жиҳатлардан тасвирлангандагина одам тўлиқ бадий тадқиқ этилиши мумкинлигини, драмаларида инсон, замон ва жамият муносабатларидаги чигаллик ва фожиаларни маҳорат билан кўрсатган; эсселарида миллий адабиёт, фан, маданият ва санъатимизнинг етук намояндалари ҳақидаги тасаввурларни янада бойитишга хизмат қилган бўлса, унинг адабий-танқидий мақолалари, суҳбатлари, қайд ва кузатишлари, кундаликларида адабиётга, сўзга муносабати, ижодий тамойиллари, ҳаёт ҳақиқатидан бадий ҳақиқат чиқариш бобидаги тўхтамлари, ижод жараёни ва бошқа муҳим масалалар ҳақидаги фикр-мулоҳазалари акс этади. Бу эса Шукур Холмирзаевнинг адабий-танқидий меросини чуқур ўрганиш ёзувчи ижодини яхлит ҳодиса сифатида англаш имконини бериши баробарида умуммиллий адабиётимизнинг ривожланиш хусусиятларини аниқлашга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Қўшжонов М. Сайланма. II жилд. –Т.: Гафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 1982. 355-363-бетлар.
2. Малик Тоҳир. Пойдевор//“Ўзбекистон адабиёти ва санъати”, 1989 йил 11-сон.
3. Тошбоев О. Абадий замондош. Шукур Холмирзаев ҳаёти ва ижодий фаолиятдан лавҳалар. –Т.: Гафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2018. 273-б.
4. Холмирзаев Ш. “Мархабо, “Алпомиш!” // Ёзувчи, 1999 йил, 21 январь.
5. Холмирзаев Ш. Абдулла Қаҳҳор сабоқлари//“Ўзбек тили ва адабиёти”, 1987. № 4.
6. Холмирзаев Ш. Билмадим, учдан бирига чиқаолдимми... // “Ўрта Осиё университети”, 1960 йил, 6 июль, №13.
7. Холмирзаев Ш. Инсонни кашф этиш бахти//“Шарқ юлдузи”, 1993 йил, № 9.
8. Холмирзаев Ш. Кундалиқлар. Адибнинг шахсий архивидан. Қўлёзма. 8-бет.
9. Холмирзаев Ш. Сайланма. IV жилд. –Т.: “Шарқ” НМАК, 2006.
10. Холмирзаев Ш. Ўн саккизга кирмаган ким бор. Қисса ва ҳикоялар. – Т.: Ёзувчи, 1999. 27-б.
11. Холмирзаев Ш. Фақат ўзлимизни англашим учун ёзаман... (Сухбатдош – Шоира Дониёрова)//“Ўзбекистон адабиёти ва санъати”, 2000 йил 25 февраль.
12. Холмирзаев Ш. Ҳикояни соғиниб қолибман//“Ўзбекистон адабиёти ва санъати”, 2004 йил 1 январь.
13. Холмирзаев Ш. Эссе – эркин ижод (Сухбатдош – Мархабо Қўчқорова)//“Ўзбекистон адабиёти ва санъати”, 2003 йил 18 апрель, № 16.
14. Адибнинг шахсий архивидан.

PRINCE OF POETS EDMUND SPENCER AND HIS LITERATURE ACTIVITY

Jalolova Lobarkhon Sunnatullo kizi

Student of Navoi state pedagogical institute

jalolovalobarxon@gmail.com

+998913376473

ANNOTATION

The purpose of the article is to highlight the topic "Prince of Poets Edmund Spenser" and the role of the poet in English literature. Edmund Spenser achieved a good result in his era. And the first chapter of this coursework is dedicated to his life and education. Since the poet was not only a poet but also a state member, his life will be full of color.

INTRODUCTION

In this work, in addition to the biography of the individual, to reason about creativity. The second chapter of this article demonstrates the analysis of the entire creativity. Starting with sonnets and books written by the poet. The purpose of this work is to analyze not only sonnets, but also the work and the attitude of critics to this person.

The theoretical value of this article gives an idea about the poet about his life, about his work, which is still popular in the world of English and world literature. In addition, this article demonstrates critical thinking about the poet and his work on the part of critics of English literature. The structure of the work. This course work consists of an introduction, 2 main chapters, a conclusion and a list of references (bibliography).

Edmund Spenser and legend poems.

Edmund Spenser is, along with Chaucer, Shakespeare and Milton, one of the greatest English poets, leaving behind masterfully written works in every genre of poetry: from pastoral and elegy, to sonnets and huge epic. The poetic cult of beauty reigns supreme in his work, freely pouring out in sonorous stanzas, and in this respect Spenser has almost no rivals. How the poet Spenser received the highest epithets: "prince of poets", "archpoet of England", "our new Poet", "Poet of Poets"

Spencer's works are published in many countries of the world, there is a huge number of works devoted to his life and poetry, the International Spenser Society has been created. Since 1980, a special scientific journal began to appear, in which articles about Spenser and his works are published. "There is not a single English poet of that era," said R. Cummings about Spenser, "about whom more lengthy comments would be written".

Spenser can be considered the founder of modern English poetry. In his works, English verse received a musicality that it had previously been deprived of. Spencer's lines are striking in their metrical diversity, retaining sonority, flexibility and plasticity in all works. To convey this beauty of Spencer's verse in Russian is the most important task of this publication. Spencer's poetry is difficult to translate. And the point is not only in some archaism of its language. The complexity lies in the rich poetic palette of the great master, saturated with various ideas, concepts, metaphors, hidden allusions and poetic tropes. Therefore, Spencer was translated into Russian very little. Until recently, it was impossible to publish a sufficiently complete collection of the poet's works. And although separate excerpts from them in Russian translation appeared in the 19th century, in the publication of N.V. Gerbel "English poets in biographies and samples" (St. Petersburg, 1875), Spencer was subsequently forgotten for almost 100 years.

Spenser's poetry is not only figurative and sublime, it is, above all, musical. Spencer's verse flows like a mountain stream, ringing with rhymes flowing into each other, striking with its alliterations, combinations of words and repetitions. Spencer's style and versification correspond to the ideal course of his thought. The poet did not try to improve the English language, but the old English words, combined with modern syntax, and enclosed in meters inspired by Chaucerian rhythm, "make an amazingly beautiful impression". Edmund Spenser a great name in elizabethan poetry holds a prominent position as a sonneteer. His sonnet series Amoretti is a very significant landmark in the history of English Sonnet. Amoretti was published in 1595. The book comprises some 89 sonnets, containing the celebration of Spenser's own courtship with elizabethan Boyle whom he married 1594. The theme of the Sonnet – sequence is the conventional one of elizabethan sonnets. It traces a long and pure idealize love, a relation which is establish within souls not body.

Analyzes of the work of Edmund Spenser

The poem is preceded by a letter to Sir Walter Reilly, which explains the idea of the work. From the explanation it follows that the fairy queen Gloriana, celebrating the annual court celebration, lasting twelve days, every day sent one of her knights to a difficult feat. According to the number of knights and exploits in the poem, there should be twelve books – the last will contain the preamble. Circumstances did not allow Spenser to bring the poem to more than half.

In some sections of the poem, the author more or less adheres to this plan, sometimes departs from it: in the fourth book, for example, there is neither a messenger nor a commission. Gloriana herself never appears in the poem, her location seems to be

known to everyone, but at the same time it is almost unattainable. Many are looking for her, for example, Prince Arthur, who fell in love with her in a dream, but they cannot find her.

The same letter to Sir Reilly informs us that the fairy queen symbolizes glory, prince Arthur magnanimity, and the other twelve virtues are represented by the twelve messengers of the queen, the heroes of all written and unwritten books of the poem. These are Holiness, Temperance, Chastity, Friendship, Justice, Courtesy, Constancy (from the unfinished seventh book). Of these, only moderation, chastity and justice belong to the traditional (both for Christianity and for antiquity) list of virtues. In addition, characters under unambiguous names act in the poem: Pride, Anger, Lust, Hope, Faith, Love.

Fairies and elves live in Spencer's country, but Spencer's elf (elfin knight) is not some wonderful creature, he does not look like Tolkien's elf at all, it is something like an ethnic designation, and in principle he is no different from English or French knight. England is not far away, its geography is mentioned every now and then, and there are quite a few Englishmen among the central characters. On the other hand, the Saracen kingdom is located in the same indefinite proximity. The time of action coincides with the legendary reign of Uther Pendragon. However, from the characters of the Breton cycle, only the prince (future king) Arthur continues his search for Gloriana from book to book, and in the sixth book, Tristram (French Tristan), still a young page, appears for a moment.

The hero of the first book is a young knight who has just taken initiation. We know him only by his nickname - Redcross, Knight of the Red Cross, this cross adorns his armor (it follows from the author's explanations that this armor should be understood as the "armor of righteousness", which the Apostle Paul writes about in his letter to the Ephesians). Toward the end of the book, his name also becomes known - George, the future dragon slayer and patron saint of England. Dragonstriking is the feat he undertakes in Gloriana's court and successfully accomplishes at the end of the book. And the book itself tells about the acquisition of holiness and the fight against the vices that are most opposed to it. Helping Redcross in this fight is Una (The One), a princess sent by her father to the fairy queen to ask for deliverance from the snake, and the beloved of the hero, with whom he marries after defeating the monster. Pride and Falsehood, appearing under different names and in different guises, prevent him from doing this.

In the very first song, Redcross kills a certain monster, in which the Lie took the form of a half-woman, half-snake, but immediately meets her in a new and more

insidious image - in the form of a holy hermit. Under this image, the Archmage is hiding and he manages to violate the agreement of Redcross and Una: the knight, deceived by a false vision, leaves his lady and very soon finds a new companion - the sorceress Duessa, who pretends to be a model of loyalty and purity (calling herself Fidessa). This is another mask of Lies, to which Lust has joined. Pride, in accordance with its nature, exposes itself and does not wear masks, but its incarnation is just as dual as the incarnation of Lies, into a male and female hypostasis. At first, Redcross enters Lucifera's castle, where he sees a procession of all the vices subordinate to her, then he is captured by the giant Orgoglio, from which Arthur frees him. At the end of the first book, Pride and Lies unite in the form of an ancient dragon, with whom Redcross wages a three-day battle.

The theme of the second book is Moderation, and its hero, Sir Guyon, sent by the fairy queen to fight the evil sorceress Acrasia, is opposed by two main vices: Anger and Lust. Advocates and personifications of Pleasure are Phaedria, who lives on the island of Gaiety, Mammon, demonstrating to Guyon her wealth as a universal key to all earthly blessings, and finally, Acrasia herself, who erected the scenery of an earthly paradise in her possessions. Anger is represented by its direct allegory (Furore), as well as by the images of a violent knight (Pirochles) and a violent jealous man (Phaedo). Guyon gets acquainted with the underground kingdom of Mammon and, returning to the earthly light after a three-day stay in the underworld, loses his senses - Pyrokhles disarms him, exhausted. Prince Arthur rescues him. Guyon ends up in the castle of Temperance, which is owned by the beautiful Alma. After that, he can capture Acrasia.

The theme of the book is Chastity. The warlock Buziran keeps the beautiful Amoretta imprisoned, soliciting her love. The warrior maiden Britomart (her epic prototype is Bradamant), the main character of the book, appeared from England, where her betrothed, the knight Artegal, was revealed to her in the magic mirror of Merlin. Now she is looking for him (and meets already in the fourth book), and along the way she frees Amoretta. In the third book there are many opponents and opponents of the title virtue (Malecaste, Argentea, Oliphant, Ladies' Page)

The fourth book directly continues the previous one. He is looking for Artegal Britomart, Amoretta is looking for her betrothed Scudamur (and will not meet her until the end of the poem), Florimella languishes in captivity at Proteus, the beautiful hunter Belphebea, sister of Amoretta, punishes Timias with her disgrace - in this story, Spencer portrayed the sensational break of Elizabeth with Walter Reilly. An allegory of pure love is also placed here, which was clearly lacking in the third book (Skudamura's story about his visit to the kingdom of Venus). An insert story about how the power of magic

put an end to the deadly feud between Campbell and Triamond (a continuation of Chaucer's unfinished Squire's Tale) gives the theme of the entire book - Friendship. But this theme is rather nominal, it is not represented at all in the allegorical plan.

The theme of the fifth book is Justice, and it is opposed by Lady Munera, personifying the love of money, a giant who wants to weigh the whole world and equalize everything in it, reducing the high to the low, Duessa, who only in this book is overtaken by a long-deserved punishment, and finally, Grantorto, Great Defender of Justice. His overthrow is the feat that the fairy queen entrusted to Artegal. There are many historical allusions in the book: the trial of Mary Stuart, the Great Armada, the Irish and Dutch expeditions, the abdication of Henry of Navarre.

The theme is courtesy. Sir Kalidor (appears for the first time in the poem), following the order of the queen of the fairies, goes in pursuit of the Roaring Beast (the blattant beast), personifying slander and slander, and, before putting fetters on him in the last song, meets various examples and incidents illustrating anti-court behavior. Toward the end of the book, he finds himself in the course of his wanderings in a shepherd's village, in a pastoral built into a chivalric romance, and, seduced by one of the local beauties, Pastorella, as well as by the simplicity and truth of the local way of life, throws off his armor, dresses in shepherd's clothes, grazes herds and completely forgets about his knightly duties. Here Kalidor is granted a vision that opens his eyes to his mission (the dance of the Graces on the Mount of Venus).

In 1957, disputes about realism, its typological features and time frame resulted in a broad discussion organized by the Institute of World Literature, in which many scholars of the country took part. It was during this discussion that Professor R.M. Samarin formulated the concept of Renaissance realism as the initial stage in the history of the realistic method. Based on the works of M.M. Morozov and A.A. Smirnov, he identified the main features of realism in the art of the Renaissance, in particular, in the work of such major representatives of the Renaissance as Shakespeare, Cervantes, Rabelais. The scientist showed that the work of these great artists was prepared by the entire previous development of national and pan-European literature.

In connection with the problem of the origins of Renaissance realism, primarily the realism of Shakespeare, the question arose of the need for a more detailed and purposeful study of the work of such a major English poet of the 16th century as Edmund Spenser. Spenser is a poet of the heyday of the English Renaissance. His work covers the last third of the 16th century. (1569-1598). The formation of Spenser's talent coincides with the time of the formation of the basic principles of Renaissance literature (aesthetic, ethical, political, etc.), which later found the most complete expression in

the works of Shakespeare. If in the first period of his work Spenser was associated with those who stood at the origins of the English Renaissance (J. Chaucer) or marked its initial stage (D. Skelton, T. Wyeth, G. Surry), then the poet created his last works in the years the heyday of Shakespeare's work, the years of the highest maturity of Renaissance humanism and the first symptoms of its approaching crisis

Spencer's main work is the heroic-epic poem *The Fairy Queen*, on which the artist spent almost twenty years of his life. This work, which most fully reflected the main features of the unique and rich, creative individuality of Spenser, is generally recognized by critics as not only the most significant, but also the most complex in the poet's legacy. This was obviously realized by the author himself, who prefaced the poem with a kind of commentary - the famous letter to V. Roley.

The central problem of *The Faerie Queene* is the education of man and citizen. The whole system of artistic means is subordinated to it. The named problem is primarily realized in the plot of the poem, the meaning of which is to lead a person through all the trials and show in what a difficult struggle he will have to defend his best qualities. Spenser refers to them purity of thoughts, firmness of faith, courage, will, moderation and beauty, which he understands broadly, knights, carriers of these qualities, come to grips with their antagonists. The nature of their clashes (chastity - licentiousness, faith - unbelief, moderation - drunkenness, etc.) allows us to speak of a kind of epic balance of Spenser's world, where equal forces come into conflict. It is in this that the nature of that is hidden; what we call Spenser characters. Endowing his heroes with the features of a strong and ideal human nature, the poet shows their consistent manifestation.

Conclusion.

This article contained analyzes and criticisms of other poets and writers about Edmund Spenser, as well as a brief plot and meaning of one of the poet's works, which is still popular in English literature to this day. And also in this term paper an analysis of the poet's popular and interesting sonnets is demonstrated. In general, the biography and development of the poet is also widely considered according to several sources of English literature.

THE LIST OF THE USED LITERATURE

1. Richard Rambuss. *Spenser's Lives, Spenser's Careers // Spenser's Life and the Subject of Biography* Book by Judith H. Anderson, Donald Cheney, David A. Richardson. - University of Massachusetts Press, 1996. P. 1.
2. *Spenser Studies. A Renaissance Poetry Annual/* Ed. by Thomas P. Roche Jr., Anne Lake Prescott, and William A. Oram. - AMS Press Inc.

3. Spenser: The Critical Heritage/Ed. Cummings, R.M. London: Routledge and Kegan Paul, 1971.

4.Spencer, Edmund. Love messages. A cycle of 88 sonnets / Translation, intro. Art. and note. A.V. Pokidov. M., 2001.

ОЛИЙ АЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ТАЛАБАЛАРИ МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ЗАРУРАТИ

Хайитова Ш.Д – СамДТУ “Педагогика-психология”

кафедраси в.б., доценти

Нормуродов С - СамДТУ 4-курс талабаси

Мустақиллик ва мустақил таълим муаммоси педагогика фанининг ривожланиш тарихи давомида ўқитувчилар учун ўрганиладиган мавзу бўлди.

Педагогика фанининг асосчиларидан бири бўлган, буюк чех олими Я.А. Коменский инсон билимларининг чексиз имкониятларига эга эканлигига ишонган. У дунёда инсон била олмайдиган ҳеч нарса йўқ деб ҳисобларди ва буни у (инсон) ўзи, ташқи ёрдамсиз хал қила олади деб ўйлаган. Бунга мисол тариқасида унинг “Буюк дидактика” асаридаги қуйидаги сатрларни келтиришимиз мумкин: “аутодидактларнинг мисоллари табиатга эргашиш, инсон ҳамма нарсани идрок эта олишини яққол кўрсатади” .

Шуниси муҳимки, барча машғулотлар ихтиёрийдир. Бу амалга оширилади қачонки биз:

- янги бир нарсани мустақил ўрганиш учун инсон ўзида доим куч топа олиш керак;
- янги билимларни ўрганишдан хурсанд бўлмайдиган шахс бўлмаса керак;
- ҳамма нарса ўз кучларидан фойдаланиш орқали, яъни талабанинг ўз уринишлари ва тажрибалари орқали; етарлича билимга эга бўла олса, талаба ҳар томонлама қониқиш хис қилганида.

Я.А.Коменский таълим барча учун бир хил бўлиши керак, деб ҳисоблаган, аммо, талабалар учун индивидуал ёндашув бўлиши керак. Бунинг асосий воситаларидан бири талабанинг китоб билан мустақил ишлашидир. Я.А.Коменский буни синф дарсларини ўртача қобилятли талабалар ва кўпроқ қобилятли талабалар билан солиштириб эгалланмаслиги билан изоҳлайди, улар ўқув дастуридан четга чиқмаган ҳолда мустақил равишда қўшимча адабиётларни ўрганиш ва бошқа талабалар билан тажриба алмашиш учун рағбатлантирилади. Заифроқ талаба кучлироқ талабаларга ўхшашга мойил бўлади, чунки ҳеч ким охиргилар орасида бўлишни истамайди [112].

Рус педагогикасининг асосчиси К.Д.Ушинский “Талабанинг мустақиллиги ҳар қандай самарали таълим беришнинг ягона мустаҳкам пойдеворидир” деб ҳисоблаган. Шунга ўхшаш фикрларни бошқа таниқли рус ўқитувчиларининг

асарларида ҳам учратамиз. Бу ерда педагогика классикларининг ушбу мавзу бўйича баъзи маълумотлари мавжуд.

Рус ўқитувчиси ва психологи П. Ф. Каптерев ривожланиш таълимининг тарафдори бўлиб, таълим самарадорлигини ошириш талаба шахсининг ўз-ўзини ривожлантиришдир, деб ҳисоблади. Шунга асосланиб, у таълим мазмунини, ўқув фаолиятини активлаштиришга олиб келган таълим методлари ва методларини белгилаб берди.

Бу ишларнинг таҳлили шуни кўрсатадики, мустақил таълимларни бажаришда уч гуруҳ методлардан фойдаланилади:

- мотивацион;
- ўқитиш;
- рағбатлантириш.

Биринчи гуруҳга қуйидагилар киради: ўқув машғулотилари мақсадларини белгилаш, ўқув фаолияти ва касб натижаларининг амалий аҳамиятини кўрсатиш.

Иккинчи гуруҳга-эслатма, спецификация, етакчи саволларни белгилаш.

Учинчи гуруҳга ишонтириш, тасдиқлаш ва рағбатлантириш киради.

Уч гуруҳ методлардан синфда назарий ва амалий машғулотлардан фойдаланиш талабалар билан ўқитувчи ўртасида ҳамкорликни йўлга қўйиш, синфда эмоционал кўтаринкилик уйғотувчи шарт-шароитлар яратиш, иродани тарбиялаш, онгли интизомни мустаҳкамлаш имконини беради. Бу методларнинг моҳирона уйғунлиги юқори сифатли ўрганишни таъминлайди, соғлом психологик иқлимни яратади, талабаларнинг ўқув муваффақиятини ўзиники деб билганларида, ўқув фаолияти жараёнида ўқитувчининг иштирокига асосланган топшириқ устида ишлашга тайёрлик ва интилиш мавжуд.

Бундай ишларнинг белгилари қуйидагилар: асосан муаммоли изланиш характеридаги ёки ижодий вазифанинг мавжудлиги; талабалар томонидан қидирув ва ижодий ҳаракатлардан фойдаланиш; топшириқларнинг боришини кузатиш ва зарур тузатишлар киритиш; талабаларни фаол билиш фаолиятига рағбатлантириш; педагогик ёрдам кўрсатиш; мустақил таълимларнинг ривожланаётган ва ўқув натижаларини аниқлаш.

Шундай қилиб, машғулотларда мустақил таълимларнинг икки тури мавжуд. Биринчисига талабанинг ҳозирги ривожланиш даражасини аниқлашга қаратилган ва асосан назорат ва ўқув вазифаларини бажаришга қаратилган ишлар киради. Иккинчиси талабаларнинг зудлик билан ривожланиш зонасини кенгайтиришга қаратилган мустақил таълимларни ўз ичига олади. Бундай

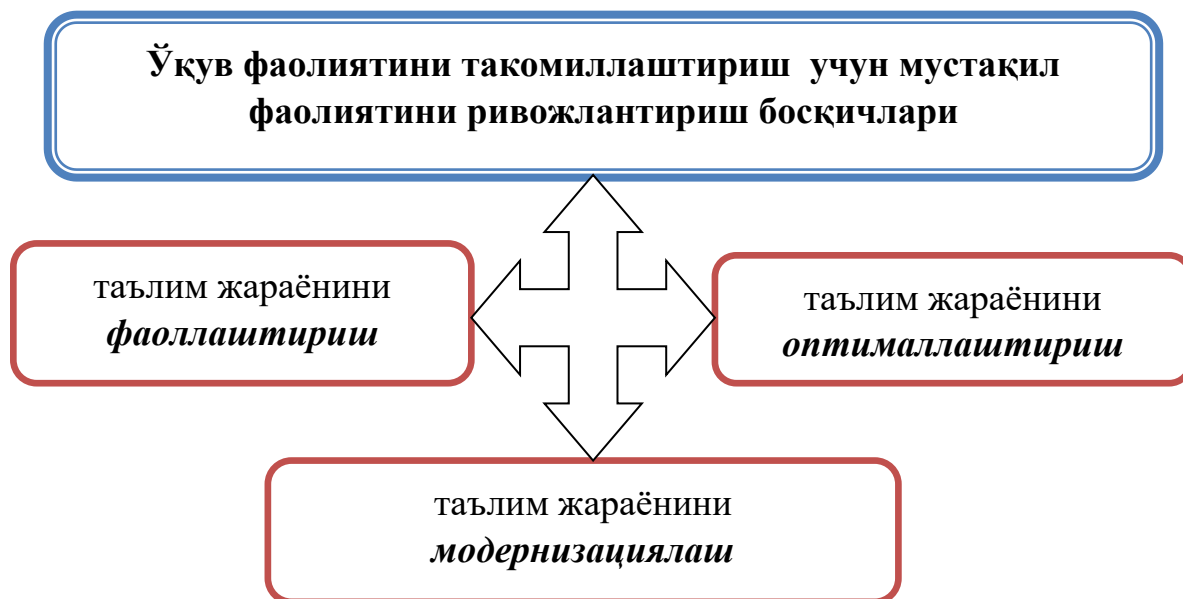

мустақил таълимлар ривожлантирувчи, ўқув ва тарбиявий вазифаларни бажаради.

Мустақил таълимнинг моҳиятини англашга бундай ёндашиш, уларнинг функционал мақсадига қараб, талабаларни онгли равишда режалаштириш ва уларни ишлаб чиқиш, таълим ва тарбиялашнинг ишончли воситаси сифатида синфда фойдаланиш имконини беради.

Талаба ва талабаларнинг мустақил таълимларининг билиш фаолиятини ривожлантириш, талаба ва мутахассисларнинг таълим сифатини оширишдаги ўрни миллий ҳам умумий, ҳам касб-хунар мактабларининг ривожланиш тарихи давомида ўрганилди.

Бугунки кунда республикамызда профессионал таълим ва касб-хунар мактаблари ривожланишининг ҳар бир босқичида мустақил таълимдан фойдаланиш назарияси ва амалиётини ривожлантириш ҳам ўрта, ҳам олий таълим муассасаларининг (ОТМ) ўқув ишларини такомиллаштириш аспектида амалга оширилди. Бу ҳодисани назарий тушуниш таълим жараёнини такомиллаштириш назарияларини ишлаб чиқиш билан мос равишда юз берди. Тадқиқотимизда ўқув фаолиятини такомиллаштириш, шу жумладан талабаларнинг мустақил фаолиятини ривожлантириш билан боғлиқ назарий тушунчаларни ишлаб чиқишда бир қанча босқичларни белгилаб олдик (1.1.1-расм).

1-расм. Талабалар мустақил таълимни фаоллаштириш босқичлари.

Бу тушунчаларнинг асосий қоидаларини ва уларни талабаларнинг мустақил фаолияти ва мустақил таълимлари назариясини ишлаб чиқишга татбиқ этишни кўриб чиқамиз.

Таълим жараёни фаоллаштириш учун бугунги кунда анъанавий ўқитиш усулларида, ноанъанавий ўқитиш усуллари яъни дарс жараёнида янги педагогик ва инновацион технологиялардан фаол фойдаланиш, ўқитишнинг янги усуллари жорий қилинмоқда.

Ўқитишни фаоллаштириш муаммолари XX асрнинг 60-80-йилларида педагогик адабиётларда кенг муҳокама қилинди. Рус адабиётида ўқитишни фаоллаштириш масалалари у ёки бу даражада кўриб чиқилган асарлар кўп. Муаммонинг психологик жиҳатлари Л. С. Выгодский, Л. В. Занков, В.А. Крутецкий, Н.А. Менчинская ва бошқаларнинг ишларида ёритилган.

Фаоллаштиришнинг педагогик муаммолари А.Г. Волостникова, М.И. Еникеев, О.А. Нилсон, В. Окон, П.И. Пидкасистый, М.Н. Скаткин, И.В. Харламов, Т.И. Шамова, В.Ф. Шморгун, Г.И. Шчукина ва бошқалар ишлари бағишланган.

Т.П. Шамова таъкидлаганидек, талабаларни таълим олишини фаоллаштириш масалалари мажбурий умуминсоний таълимни амалга ошириш, олий таълим битирувчиларини тайёрлаш сифатини яхшилаш, илмий-техник ва ижтимоий тараққиётни жадаллаштиришнинг замонавий шароитларида фаол ҳаётий позициясини шакллантириш билан боғлиқ. Бу эса ўз навбатида ўқитишнинг мазмуни, шакл ва методларига янгича ёндашувларни излашни талаб қилади.

Фаол ўқитиш назарияси ва амалиётини ривожлантиришда ўқитиш усуллари янада такомиллаштириш билан боғлиқ тадқиқотлар катта рол ўйнади (Б.И. Коротаева, И.Я. Лернер, И.Т. Огородникова, М.Н. Скаткина ва бошқалар.). Фаоллаштириш машқлари назариясини ривожлантиришга ҳисса қўшиш, қизиқиш ва билим эҳтиёжларини ривожлантиришга бағишланган ишлар (Л.И. Божович, С.И. Ильина, Г.И. Шукина ва бошқалар).

Талабаларнинг билиш фаолиятини ривожлантиришнинг энг самарали воситаларидан бири мустақил таълим бўлиб, уни батафсилроқ муҳокама қиламиз. Бу масалага Б.П. Есипов, О.А. Нильсон ва бошқаларнинг ишлари бағишланган бўлади.

Т.И. Шамова томонидан талабаларнинг билиш фаолиятини фаоллаштириш учун янги концептуал ёндашувнинг моҳияти кўриб чиқилади. У “билиш фаолиятини таълим мазмуни ва жараёнига бўлган муносабатида, билим ва

фаолият усуллари мақбул вақтда самарали ўзлаштиришга интилишида, таълим ва билиш фаолиятига эришиш учун ахлоқий ва иродавий ҳаракатларни сафарбар этишда намоён бўладиган талабанинг фаолияти сифати” деб ҳисоблайди.

Шундай қилиб, талабаларни ўқитишни фаоллаштириш жараёнида қуйидаги хусусиятларни аниқлайди (маълум даражада мезонлар):

- ўқув жараёнига муносабат;
- самарали билим олиш мотивлари;
- ўқув материални ўрганиш учун оптимал вақт;
- иродавий ҳаракат.

Барча белгилар, бизнингча, учинчидан ташқари, таълим жараёнини активлаштиришнинг психологик омилларига боғлиқдир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Daniyarovna H. S., Istamovich K. D., Ilhom U. The Contents of Students' Independent Education and Methods of Implementation //Psychology and Education Journal. – 2021. – Т. 58. – №. 2. – С. 1445-1456.

2. Шахноза Хайитова ТАЪЛИМ ТИЗИМИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМНИНГ ЎРНИ // Academic research in educational sciences. 2021. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/talim-tizimi-samaradorligini-oshirishda-musta-il-talimning-rni> (дата обращения: 03.02.2022).

3. Daniyarovna, Hayitova Shakhnoza. "The Main Features of Organizing Students' Independent Work in The Educational Process." *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF LITERATURE, PHILOSOPHY AND CULTURE* 2.2 (2021): 16-21.

4. Хайитова Ш. Д. и др. Талабалар Мустақил Таълим Олишини Фаоллаштириш Бугунги Давр Талаби //Таълим ва Ривожланиш Таҳлили онлайн илмий журнали. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 153-158.

5. Хайитова Ш. Д., Розикова Л. Т. Талабалар Мустақил Таълимни Фаоллаштиришда Ахборот Технологиянинг Ўрни //Таълим ва Ривожланиш Таҳлили онлайн илмий журнали. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 162-167.

6. Хайитова Ш. ТАЪЛИМ ТИЗИМИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМНИНГ ЎРНИ //Academic research in educational sciences. – 2021. – Т. 2. – №. 4. – С. 1478-1486.

7. Hayitova S. D., Abdulhayev I. A. O. Ta'lim muassasalarida va o'zbek oilalarida bolalar ma'naviyatini shakllantirishda kitobxonlikning o'rni //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 796-802.

8. Hayitova S. D. THE LEVELS OF STUDENTS' INDEPENDENT LEARNING ACTIVITIES AND THE WAYS TO IMPROVE WORKING INDEPENDENTLY //Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal. – 2022. – T. 2022. – №. 2. – C. 136-149.

9. Daniyarovna, H. S. (2022). Mechanisms to activate student independent learning. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 4, 293-296.

10. Daniyarovna, H. S. (2022). The importance of independent learning in improving the quality of teaching. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 4, 308-316.

11. Хайтова, Ш. (2022). Bolalar kitobxonligini rivojlantirishda oila va mahallaning o'rnini. *Общество и инновации*, 3(4/S), 332-337.

12. Daniyarovna, H. S. (2022). The didactic model of activating students' independent work. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 4, 303-307.

13. Daniyarovna, H. S. (2022). Activation of independent student study on the basis of modern approach. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 4, 283-288.

14. Daniyarovna, H. S. (2022). Ways to activate student independent education. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 4, 297-302.

15. Choriev, R. K., Khujakeldiev, K. N., Kucharov, S. A., Khayitova, S. D., Abdiev, N., & Amirqulov, X. Q. (2022). Pedagogical Problems Of Distance And Traditional Education. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 2895-2904.

16. Hayitova, S. D., & Abdulhayev, I. A. O. (2022). Education in institutions and uzbek in their families children spirituality in shaping of reading place. *Science and Education*, 3(2), 796-802.

Boshlang'ich ta'limda maummoli o'qitish texnologiyalardan foydalanish

Yusupova Sevara Davletiyar qizi

Boshlang'ich ta'lim fakulteti

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika institut

Annotatsiya: Respublikamizning hozirgi davrdagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish tamoyillari jahondagi taraqqiy etgan mamlakatlar qatoridan munosib o'rin olish uchun ma'naviy salohiyatimizni va iqtisodiy qudratimizni yanada oshirish, ularni XXI asr ilmiy- texnika taraqqiyoti talablariga javob beradigan tarzda qayta qurishni talab qiladi. Quyida boshlang'ich ta'limda o'quvchilar ijodiy faoiyatini rivojlantiruvchi o'yinlar bilan tanishib chiqamiz: To'rtinchisi ortiqcha. Bu mantiqiy o'yin. Bolaga 4ta narsaning rasmini bering. 3tasi bitta umumiy tushunchaga daxldor bo'lsin.

Ka'lit so'zlar: Boshlang'ich sinf, ta'lim, muammoli texnologiya, o'quvchilarga yangi metod, yangi texnologiya

Respublikamizning hozirgi davrdagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish tamoyillari jahondagi taraqqiy etgan mamlakatlar qatoridan munosib o'rin olish uchun ma'naviy salohiyatimizni va iqtisodiy qudratimizni yanada oshirish, ularni XXI asr ilmiy- texnika taraqqiyoti talablariga javob beradigan tarzda qayta qurishni talab qiladi. Quyida boshlang'ich ta'limda o'quvchilar ijodiy faoiyatini rivojlantiruvchi o'yinlar bilan tanishib chiqamiz: To'rtinchisi ortiqcha. Bu mantiqiy o'yin. Bolaga 4ta narsaning rasmini bering. 3tasi bitta umumiy tushunchaga daxldor bo'lsin. U "ortiqcha" sini topsa, rag'batlantiriladi. Rasmlar to'plami turlicha bo'lishi mumkin: stol, stul, krovat va choynak; ot, mushuk, it va qisqichbaqa; archa, qayin, chinor va qulupnay; bodring, sholg'om, sabzi va quyon. Agar bola hamma topshiriqlarni to'g'ri bajara olsa, ajablanmang. Uning fikrlari va asoslarini tinglashga harakat qiling. Chunki bolaga quyon bilan sabzining bir-biriga bog'liqligi bodring va sholg'om kabi sabzavotlar qatoridan sabzini ajratib olishga asos bo'lishi mumkin. Unga sabzavot va jonivorlar degan tushunchaga asoslanib to'g'ri javobni topishda va quyon "ortiqcha" ekanini bilishda yordam bering. Bunda bolaga umumlashtiruvchi jumlar aytish orqali o'zi javob topishiga imkon yaratib bering. Olamda nimalar bo'lmaydi? Bolaga olamda yo'q narsalarni rasmini chizishni topshiring. Rasmdagi narsa nega olamda yo'qligini so'zlab berishini so'rang. O'quvchi uchun esa nutq maktabda muvaffaqiyatli ta'lim olish qurolidir. Biz tilini jamiyat taraqqiyoti bilan hamnafas rivojlantirib, bo'yitib kelgan ajdodlarning vorislarimiz. O'quvchilarni tilning mavjud imkoniyatlaridan nutq

jarayonida maqsadga muvofiq foydalana olishga o'rgatish maktab ona tili ta'limi oldida turgan mas'uliyatli vazifalardan sanaladi. "O'zbek tilining izohli lug'ati"da "nutq" "tilning fikr ifodalash va almashish jarayonlarida amal qilishi; so'zlovchining til vositalaridan foydalanish jarayoni va shu jarayonning hosilasidir" 46, - deb ko'rsatiladi. "Pedagogicheskiy entsiklopedicheskiy slovar"da nutqqa "insonlarning til vositasida amalga oshiriladigan muloqot (kommunikatsiya) shakli bo'lib, u fikrni ifodalash vositasi bo'lishi bilan birga fikrlashning asosiy mexanizmi hamdir" 47 deb qayd etiladi. Boshlang'ich sinflarning ona tili ta'limida o'quvchilarning nutqini o'stirish – ularda eshitish, anglash, gapirish, yozish va o'qish ko'nikmalarini shakllantirish, demakdir. Shu asosda intellektual salohiyat oshiriladi, estetik va axloqiy tarbiya yo'lga qo'yiladi. Ona tili ta'limi jarayonida o'quvchilar nutqi va tafakkurini rivojlantirish masalasi o'tgan asrning 60-70-yillarida S.Dolimov, Y.Abdullayev, Q.Abdullayeva va K.Qosimovalar, 80-90-yillarida B. Turdiyev, A. G'ulomov, M. Qodirov, SH. Yusupova, B.To'xliyev, M. SHamsiyeva, T. Ziyodovalar, 2000- yillarda A.Hamroyev, SH.U. Nurillayeva, O'. Ro'ziboyeva, G. M. Ahmedova, SH. Yuldasheva, U.Masharipova, H. Bakiyeva kabi olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Mazkur metodistlarning ayrimlari adabiyot darslarida, ayrimlari ona tili va o'qish darslarida og'zaki va yozma nutqni o'stirish masalasiga doir qimmatli metodik tavsiyalar ishlab chiqqanlar. A.Sa'diy adabiyot o'qitishda qahramonlarga og'zaki va yozma tavsif berish, S.Dolimov yozma bayon va adabiy ijodiy ishlarni tashkil etish bo'yicha metodik tavsiyalarida o'quvchilar nutqiy boyligining ahamiyatini aytib o'tganlar. Q.Abdullayeva "1-sinfda nutq o'stirish" metodik qo'llanmasida o'quvchilarni tovush va so'zlarni to'g'ri talaffuzga o'rgatish, savod o'rgatish davrida mantiqiy mashqlarni tashkil etish, didaktik materiallardan foydalanish usullarini yoritgan bo'lsa, K.Qosimova «1-sinf ona tili darslarida lug'at ustida ishlash» qo'llanmasida lug'aviy mashqlarni tashkil etish metodikasi xususida so'z yuritadi. B. Turdiyevning "Yozma nutqni o'stirish yuzasidan praktikum" nomli qo'llanmasida yozma nutqning umumiy nazariy masalalari, yordamchi xarakterdagi yozma ishlar, kitob ustida mustaqil ishlash bilan bog'liq yozma ishlar, ish qog'ozlarini to'ldirish, bayon va insho yozishga o'rgatish masalalari yoritilgan. A. G'ulomov, M. Qodirovning "Ona tili o'qitish metodikasi" qo'llanmasida nutq o'stirishning nazariy va amaliy ahamiyati, nutq o'stirishga doir mashqlarni tashkil etish bo'yicha metodik tavsiyalar berilgan. M.Asqarova rahbarligidagi bir guruh olimlar tomonidan yaratilgan "Kichik yoshdagi bolalar nutqini o'stirish" nomli o'quv qo'llanmada asosan bog'cha yoshidagi bolalar nutqini o'stirish masalalari o'rganilgan. B.To'xliyev, M. SHamsiyeva, T. Ziyodovalar yaratgan "O'zbek tili o'qitish metodikasi" qo'llanmasida bo'lg'usi mutaxassislarni

maktab ta'limiga tayyorlashda grammatik mavzularga bog'liq holda o'quvchilar nutqini o'stirish, lug'atini bo'yitish metodikasiga alohida diqqat qaratilgan. Islohotlar tufayli ona tili o'qitish metodikasi tezkor taraqqiyot yo'liga kirdi. Uzluksiz ta'lim tizimida til va nutqni farqlab o'rganish, ona tili darslarida nutqni bilim, ko'nikma va malakalar hamda ijodiy tafakkur integratsiyasini ta'minlovchi vosita deb qarash dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Nutqiy bilim, ko'nikma va malakalarni uzviylik va uzluksizlikda ona tili sathlararo aloqadorlikda izchil rivojlantirishga e'tibor qaratildi. Boshlang'ich sinflar ona tili ta'limining bosh vazifasi turli usulda va mazmunda tashkil etiladigan mashqlar yordamida o'quvchilarning nutqi va tafakkurini rivojlantirishga qaratiladi. Ta'lim jarayonida nutq o'stirish o'qituvchi va o'quvchining nutqiy ko'nikma va malakalarni shakllantirish va o'stirishga qaratilgan hamkorlikdagi amaliy faoliyatdir. O'quvchilar nutqini o'stirish hamisha pedagogik rahbarlikni talab etadi. Nutq o'stirish nima? Agar o'quvchi va uning tildan bajargan ishlari ko'zda tutilsa, nutq o'stirish deganda tilni har tomonlama (talaffuzi, lug'ati, sintaktik qurilishini, bog'lanishli nutqni) faol amaliy o'zlashtirish tushuniladi. Agar o'qituvchi ko'zda tutilsa, nutq o'stirish deganda, o'quvchilarning tilning talaffuzi, lug'ati, sintaktik qurilishi va bog'lanishli nutqni faol egallashlariga yordam beradigan metod va usullarni qo'llash tushuniladi. O'qituvchining vazifasiga faqat o'qitayotgan faniga qiziqish uyg'otibgina qolmasdan, o'quvchilarning kommunikativ va mustaqil fikrlash ko'nikmasini rivojlantirish ham kiradi. O'qituvchi o'quvchilarni turli vaziyatlarda til birliklaridan foydalana olishga, o'z nutqiga ongli munosabatda bo'lishga, har bir so'ziga javobgarlikni his qilishga o'rgatishi kerak. Ona tili o'quv predmeti sifatida nafaqat nazariy bilimlarni o'zlashtirishga, balki inson uchun umri davomida zarur bo'ladigan til birliklarini Hamma bir narsa haqida oilada bo'ladigan suhbatlarni biron-bir narsa haqidagi umumiy sifatlar va tushunchalar atrofida tashkil etib, bolalar ham unga jalb etiladi: daraxt nimaga o'xshaydi, nimadan farq qiladi? Agar noto'g'ri javob bersa, navbat yana sizda bo'ladi. Bunda siz bo'ladigan, bo'lmaydigan misollarni aniq keltiring, masalan: "Bo'ri daraxtda o'tiribdi", "Idishda payola pishyapti", "Mushuk tomda yuribdi", "Qayiq osmonda suzib ketyapti", "Qizcha rasm chizyapti", va h.k. Agar sizning va bolalarning farzlari turlicha va kutilmagan tarzda berilsa, o'yin quvnoqroq va qiziqarliroq bo'ladi. Agar ba'zan yanglishib ketsangiz, bu o'yinning faqat qiziqarli bo'lishini ta'minlaydi. O'z o'rningni top. Agar sinfda u yoki bu mavzu bo'yicha tortishuvlar vujudga kelsa bu metod yordamida muammoning yechimini toppish mumkin. Undan ko'pincha tarbiyaviy tadbirning kirish qismida foydalanishadi va o'tilayotgan mavzuni o'rganishga turli xil yondashuvlar mavjudligi A.Sa'diy adabiyot o'qitishda qahramonlarga og'zaki va yozma tavsif berish, S.Dolimov yozma

bayon va adabiy ijodiy ishlarni tashkil etish bo'yicha metodik tavsiyalarida o'quvchilar nutqiy boyligining ahamiyatini aytib o'tganlar. Q.Abdullayeva "1-sinfda nutq o'stirish" metodik qo'llanmasida o'quvchilarni tovush va so'zlarni to'g'ri talaffuzga o'rgatish, savod o'rgatish davrida mantiqiy mashqlarni tashkil etish, didaktik materiallardan foydalanish usullarini yoritgan bo'lsa, K.Qosimova «1-sinf ona tili darslarida lug'at ustida ishlash» qo'llanmasida lug'aviy mashqlarni tashkil etish metodikasi xususida so'z yuritadi. B. Turdieyvning "Yozma nutqni o'stirish yuzasidan praktikum" nomli qo'llanmasida yozma nutqning umumiy nazariy masalalari, yordamchi xarakterdagi yozma ishlar, kitob ustida mustaqil ishlash bilan bog'liq yozma ishlar, ish qog'ozlarini to'ldirish, bayon va insho yozishga o'rgatish masalalari yoritilgan. Buning uchun yoshlarimiz dunyoqarashini o'zgartirish, ularning bilim va ma'naviyatlarini jahon andozalari darajasiga ko'tarish zarur. Bugun jamiyat maktab oldiga: maxsus qobiliyatini ularning mustaqil bilishlarini maqsadga muvofiq ravishda rivojlantirishni vazifa qilib qo'ydi. Ana shu vazifalarni hal etishda muammoli ta'lim texnologiyasi etakchi o'rinni egallaydi. Bizga ma'lumki zamonaviy ta'lim texnologiyasida muammoli ta'lim alohida o'rin tutadi. Muammoli ta'lim texnologiyasining zamirida yoki bir-biriga bog'liq bo'lgan muammolar zanjiri yotadi. Muammoli ta'lim metodiga asoslangan ta'lim jarayoni quyidagi to'rtta bosqichda amalga oshiriladi. Muammoli vaziyat hosil qilish; Muammolarni shakllantirish va muammoni echish uchun u mumiy taxlil qilish; Tahmin qilingan echimni tekshirish; Amaliy va nazariy xarakterdagi masalalarda qo'llash, ularni tartibga solish hamda siyosiy lashtirish. Dars jarayonida o'quvchi muammoni echar ekan, o'zicha muhim bo'lgan «kashfiyot» qiladi. Bu hol o'quvchida o'ziga ishonch xosil qiladi (ya'ni mening kashfiyotim, men topdim, ixtiro qildim) Mana shu tomoni bilan muamoli ta'lim texnologiyasi boshqa barcha o'qitish texnologiyalaridan ustun turadi. Chunki bunda o'quvchi izlanish olib borish, taxlil qilish, empirik hulosa chiqarish, boshqa vaziyatga qo'llash, fikr muloxazalarini taxminan sistemalashtirib isbotlash kelgusida amaliy faoliyatga qo'llash malakalarini egallab boradi. Muammoli ta'lim an'anaviy o'qitish metodikasiga tayanadi. O'qituvchi muamoli va vaziyatni o'quvchilar oldiga qo'yish bilan bir qatorda, uni echish uchun izlanish zarurligini, izlanish uslublarini o'quvchilarga o'rgatadi. Muammo echimini topish. Izlashga o'tish uchun, eng avvalo zaruriy muxit yaratilishi kerak. Muammo aniq bo'lishi, o'quvchilar o'ni echimini izlash jarayonida oldingi mavzularda, fanlarda olgan ma'lumotlari, tushunchalari, bilimlaridan foydalana oladigan bo'lishi kerak. O'quvchilar oldiga qo'yilgan muammo o'zining dolzarbligiga ega bo'lishi ham muhim ahamiyatga ega. O'quvchi izlanishni ma'lum bir sistemada, muayyanlikda bo'lgan muammo ustida olib borish kerak. shunda o'quvchi muammoni

taxlil qiladi, qismlarini ajrata oladi va echish uchun kirishadi. Ta`lim jarayonini loyihalash bevosita muammoli ta`limni qo`llashga va aksincha, muammoli ta`lim ta`limini loyixalashga olib keladi.

Foydalangan adabiyotlar

1. Abdullaeva Q. va boshq. 1-sinfda o`qish darslari. – T.: «O`qituvchi», 2009.
2. O`zbekiston Respublikasi Xalq ta`limi vazirligi Maktabgacha muassasalar xodimlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish Respublika o`quvmetodika Markazi // Bolajon tayanch dasturi.T.:2010. 213 b.
3. Barkamol avlod — O`zbekiston taraqqiyotining poydevori. T.: Sharq,
4. A.Axatova - BOSHLANG`ICH TA`LIMDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR – Navoiy - 2012

Elektron tijoratda ICO dan foydalanish

Qodirova Ozoda Raxmiddin qizi
DTPI iqtisodiyot yo'nalishi talabasi
E-mail: ozodaraxmiddinovna@gmail.com
Ubaydullayeva Shohista Hidoyatillo qizi

Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti o'simliklar
va qishloq xo'jaligi mahsulotlari karantini yo'nalishi talabasi
E-mail: shohista8108@gmail.com

Annotatsiya

Hozirghi tez rivojlanib borayotgan odunyoda barcha mavjudliklar virtual olamga ko'chib borayotgani haqiqat. Va valyutalar ham shu qatorga kiradi. Hozirgi davrda eng ommalashgan kriptovalyutalardan biri bitcoin hisoblanadi. Jamiyatda ko'pchilik shaxslar uchun asosiy kundalik daromad manbayiga ham aylanib bo'lgan. Kriptovalyutalarning bitcoindan tashqari ham altcoin, nextcoin va boshqa turlari ham mavjud.

Kalit so'zlar: ICO, token, GNOSIS, moliyaviy instrument, elektron hamyonlar, investitsiya, bitkoin, moliyaviy aktiv, bit so'm.

Kirish. ICO- Initial Coin Offering – kriptovalyuta tangalarini birlamchi joylashtirish ma'nosini bildiradi. Blokcheynlar bilan ishlovchi turli loyihalar (masalan, ma'lumotlarni saqlashga ixtisoslashganlar) jetonlar chiqaradilar. Ular tanga yoki token deb ataladi. Xaridor ana shunday token xarid qilib, uning yordamida loyihaning biror-bir xizmati, aytaylik, ma'lumotlar bazasidagi o'z saqlash joyi hajmini oshirish uchun to'lovni amalga oshiradi. Agar bunday loyiha ommalashsa, tokenlarning ham qiymati oshadi. Blokcheyn-loyihalar tokenlar chiqarganda, ularni odamlar xarid qila olishi uchun bozorga joylashtiradi. Bu tanga-tokenlarni birlamchi joylashtirish —ICO - Initial Coin Offeringdir. ICO lar ichida eng taniqli bo'lganlardan biri GNOSIS deb nomlangan va u ishga tushurilgandan so'ng 15 daqiqa ichida 12 million dollarga ekvivalent bo'lgan mablag' yig'ishga erishgan. Ammo bu paytda u o'zining faqatgina 5% GNO tokenlarinigina chiqargan edi xolos. Bu degani, GNOSIS 300 million potentsiyal dollarga teng bo'lgan tokenlar kapitalizatsiyasiga ega bo'lgan xolda, biror bir hayotchan tijoriy mahsulot ishlab chiqarmasdan turib, yaxshigina mablag'ga ega bo'lishidir. GNOSIS bo'yicha materiallarni o'rganish ICO ning tuzilishini, uning ishlashini, GNO tokenlarining qanday faoliyat ko'rsatishini va xaridor uchun foydasini tushunish imkonini beradi. Gnosis Limited kompaniyasining “Tokenlarni sotish

shartlari” deb nomlangan xujjatda uning xuquqiy tomonlari har qanday moliyaviy instrument kabi juda chuqur yoritilgan, ammo undagi iqtisodiy tomonlar va murakkaliklar deyarli ko’rib chiqilmagan. Moliyaviy injiniring sohasidagi mutahassislar uchun ham bunday chalkash masalalarni chuqur o’rganib chiqish unchalik oson emas. Agarda tokenlar yangi kriptoalyutalarning tokenlari bo’lmasalar, ICO da foydalaniladigan tokenlarning kriptoalyutalar bilan hech qanday umumiy tomoni yo’q. Kriptoalyuta – ommaviy blokcheynning ichki hisob birligi bo’lsa, tokenlar – investorning kompaniya tomonidan pulga alishtiriladigan raqamli aktividir. Kriptoalyutani mayning yordamida topadilar, tokenlar emissiyasini esa uni chiqargan tashkilot amalga oshiradi. Kriptoalyuta bilan tokenning asosiy farqi shundaki, tokenda blokcheyn ham, hamyon ham yo’q, lekin kriptoalyutada bularning ikkalasi ham bor. ICO biror bir loyihaga pul jalb qilish uchun chiqariladi va sotiladi, pul to’lab kontrakt funksiyasini bajaruvchi tokenlar sotib olgan insonlarga esa tokenlar o’rniga nimadir berish taklif etiladi. Demak, investor kriptoalyuta yoki tokenlar evaziga kelajakda nimanidir olish huquqiga ega bo’ladi. Uning kelajakda nima olishi, startup loyihaning qanchalik muvaffaqiyatli chiqishiga bog’liq bo’ladi. Deyarli barcha ICO lar bir xilda amalga oshiriladi: tashkilotchilar elektron hamyonning adresini bildiradilar va ma’lum bir shartlar asosida unga pul jo’natishni taklif qiladilar. Mablag’lar yig’ilib bo’linganidan so’ng, investorlarning elektron hamyonlariga raqamli aktsiyalarni jo’natadilar. Tokenlar xaridorlarning ICO ga jo’natgan pullari miqdoriga proporsional ravishda taqsimlanadilar. Masalan, agarda tizimda mavjud bo’lgan tokenlarning umumiy miqdorini 100% deb olsak, u xolda ularning haridorlar orasidagi taqsimlanishini quyidagicha qilib ko’rsatishimiz mumkin. Ya’ni, tokenlarning 60% qismi ularni sotib olishni istagan aktiv haridorlarga taqsimlanadi, tokenlarning taxminan 28% qismi esa bu tizimda faol ish olib borayotgan ICO komandasi a’zolari orasida tarqatiladi. Tokenlarni sotishda ishtirok etayotgan yuridik va jismoniy shaxslar, ya’ni boshqacha qilib aytganda, distribyutorlarga esa tokenlarning 10% qismi ajratiladi. Va nihoyat, tokenlarning qolgan 2% qismi ICO jarayoniga u yoki bu ko’rinishda ishtirok etgan hamkorlarga hamda maslahatchilarga berilishi mumkin. Tokenlarni birja orqali, ICO jarayonida yoki boshqa insonlardan sotib olish mumkin. Ba’zi xollarda ICO saytida registratsiya qilinish talab etilishi mumkin – shartlarga rozilik beriladi va tokenlar sotib olinadi. Shundan so’ng, tokenlar birjalarda turli narxlarda sotilishi mumkin, ammo hech qachon uning narxi ortadi deb ishnosh mumkin emas. Investorlar o’z tokenlarini birjalarga kiritishi va uni boshqa kriptoaktivlarga yoki an’anaviy valyutalarga almashtirishlari ham mumkin. Albatta token sotib olgan investor uni keyinchalik sotib foyda olishni yoki ICO tashkil qilgan kompaniya xizmatlaridan

foydalanib, nimalargadir erishishni rejalashtiradi. Tokenlarni sotish uni sotib olingan joyida amalga oshirilishi yoki bunga qiziqqan xaridorga sotilishi mumkin. Tokenlarni muomalaga chiqarish uchun mo'ljallangan maxsus platformalar ham mavjud, masalan, ularning ichida eng ommaviylari - Ethereum, Waves, NEM, EOS va KickICO lardir. Ularning har birining ijobiy va salbiy tomonlari mavjud. Masalan, Ethereum da eng katta auditoriya (foydalanuvchilar soni 5 million) bo'lsa, Waves da tokenlarni juda tezkorlik bilan chiqariladi, KickICO da esa ICO tashkil etish va uni amalga oshirish uchun tayyor uskunalar mavjud. Shuning uchun yangi tokenlar paydo bo'lishini ICO-chilar amalga oshiradigan platformalar orqali kuzatib turish ham mumkin. ICO larga qancha mablag' jalb etish maqsadga muvofiq bo'ladi degan savolga javob barcha turdagi yuqori tavakkalchilik darajasiga ega bo'lgan investitsiyalarga bo'lgan kabidir – ya'ni, ICO ga o'zingiz yo'qotib qo'yishdan qo'rqmaydigan summani investitsiya qilgan ma'quldir. Yuqoridagilarni diqqat bilan o'qib chiqqanlarda kriptovalyutalarning yoki tokenlarning hammaga ma'lum va mashxur bo'lgan moliyaviy piramidalariga o'shab ketishini anglash mumkin. Eslatib o'tamiz, moliyaviy piramidalarning asosiy maqsadi — uning yaratuvchisini yangi ishtirokchilar kiritgan mablag'lar hisobidan boyitishdir. Bunday piramidalarning aktivlari tashqi bozorda hech kimga kerak emas, ular foydalanishda hech qanday afzalliklarda ega emas, hech qanday muammoni ham hal qilmaydilar. Kriptovalyutalar bilan bog'liq holatda esa hammasi aksincha — ular moliyaviy bozorning katta muammosini hal qiladi, ularning aylanmasi qulay va ishtirokchilar uchun manfaatli bo'lib, bu ularni harid qilishga real talabni yuzaga keltiradi. Biroq ertaga bozor texnologik jihatdan yanada mukammal va qulay nimanidir ixtiro qilsa, yirik o'yinchilar va investorlar bitkoinga bo'lgan ishonchini yo'qotishi mumkin. Bu esa kursning tushib ketishi va kapitalning boshqa qulayroq vositaga o'tib ketishiga olib kelishi mumkin. Ammo hozirda bitkoinlar va boshqa kriptovalyutalarni mukammallashtirish ustida dunyo bo'ylab shunchalik ko'p iqtidorli programmistlar va matematiklar mehnat qilmoqdaki, navbatdagi keskin texnologik o'zgarish ehtimol mavjud texnologiyalar doirasida yuz berishi mumkin. Bitkoin va boshqa kriptovalyutalar qiymati oshishining asosiy sababi bozorga yirik o'yinchilarning kirib kelishidir. Investitsiya jamg'armalari, xalqaro korporatsiyalar, milliarderlar va xatto ba'zi davlatlar ham bir qator valyuta va texnologik blokcheynlarni qo'llab-quvvatlashi va foydalanishni boshlashi haqida ma'lum qildi. Bu esa investorlar va kriptovalyuta sohiblarida ishonch uyg'otadi. Bitkoinni murakkab, ammo, real moliyaviy aktiv deb atash mumkin. ICO esa kriptovalyutalardan foydalangan xolda kompaniya tomonidan moliyaviy mablag' yig'ishning zamonaviy usulidir. Bu usul ko'proq birjada qimmatli qog'ozlarning joylashtirilishiga o'xshab ketadi. Bitkoin va efiriumlarning egalari esa

kompaniyadan token deb atalmish boshqa turdagi kriptovalyutani oladilar. Tokenlarni esa ICO ga kirgan kompaniya maxsulotlariga almashtirish mumkin bo'ladi. Runa Capital venchur fondining mutaxassisi bildirishicha, 2016-yili jahonda jami 150 ta ICO tashkil qilinib, ulardagi raqamli valyuta miqdori 500 million dollarga yetgan

So'ring emissiyasi jarayonida blokcheyn texnologiyasini qo'llash orqali milliy kriptovalyutani yaratish ham O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishda muhim ahamiyatga molik bo'lishi mumkin. Chunki ushbu instrumentariy orqali O'zbekiston jahon kriptovalyutalar bozoriga kirib olib, iqtisodiyot rivojlanishi uchun kerakli bo'lgan moliyaviy resurslarga ega bo'lishi mumkin. Shuni aytish mumkinki, 2013 yil noyabridan boshlab, bitkoinning qiymati \$1000 dan oshdi, 2017 bahoriga kelib esa bitta virtual bitkoin uchun \$2500, kuziga kelib esa \$20000bera boshlashdi. Ammo boshqa kriptovalyutalar ham o'sishda davom etmoqda. Masalan, bir Ethereum 2017 yil yanvaridan 2017 yil iyunigacha 30 barobar o'sdi va narxi \$250 ga yetdi. Bu o'sish bir qancha faktorlarga bog'liq. Masalan, 2017 yilda Yaponiya davlati xukumati bitkoinni to'lov vositasi sifatida tan olishdi va hozirda bu mamlakat fuqarolari ushbu kriptovalyutada bank hisob raqamlari ochishlari va undan foydalanishlari mumkin. Bitkoinning bu yetakchi rivojlangan mamlakatda qonuniylashtirilishi investorlar orasida katta qiziqish uyg'otmoqda, albatta. Masalan, 2017 yil may oyida ishga tushgan yapon kriptovalyuta birjasi Z.com talabgorlarning xaddan tashqari ko'pligidan ishini vaqtincha to'xtatib turishga majbur bo'ldi. Kriptovalyutalar narxining tezlik bilan oshib ketishi blokcheyn-ekotizimlarining rivojlanishi bilan ham bog'liqdir. Xususan, ICO mexanizmi (blokcheyndagi kraudfunding) tizimlari borgan sari ommalashib bormoqda. Startap kompaniyalar keyinchalik rivojlanish maqsadlarida o'zlarining shaxsiy kriptovalyutalarini ham chiqarishlari mumkin. Investorlar esa bu kriptovalyutalarni sotib olib, startap muvaffaqiyatli bo'lgan taqdirda yaxshigina foyda olishlari mumkin. Xozirgi kunlarda juda ko'p ICO lar tashkil etilmoqda va ular tomonidan jalb etilgan moliyaviy resurslar miqdori bo'yicha yangidan-yangi rekordlar qo'yilmoqda. Masalan, Mozilla brauzerining avvalgi bosh direktori Brendan tomonidan tashkil etilgan Brave startapi ICO vositasida 30 sekund davomida \$35 mln mablag' yig'a oldi. Nega bizning vatanimizda bunday texnologiyalarga qiziqish unchalik katta emas? Chunki, birinchidan, bizdagi bank-moliya mutaxassislari yangi texnologiyalarga juda extiyotkorlik bilan munosabatda bo'ladilar, ikkinchidan, ular tekshirilgan va uzoq muddat qo'llanilgan texnologiyalardan foydalanishni afzal ko'radilar va uchinchidan, bank-moliya sohasidagi mutaxassislarning amaliy va nazariy tayyorgarligi raqamli texnologiyalar nuqtai-nazaridan yetarli darajada emas. Ammo Kipr, Yaponiya, Rossiya, Xitoy, Singapur, Germaniya, Kanada va AQSh davrlari asta-sekin raqamli

elektron valyutalarga o'tishni rejalashtirishmoqda. Masalan, 2016 yiling boshida Xitoy Xalq banki kriptovalyutaga o'tish rejasini e'lon qildi va hozirgi kunlarda naqd pullarni asta sekin blokcheynlarga o'tkazish uchun kerakli bo'lgan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xitoy mamlakati fuqarolari uchun bu ish hech qanday noqulaylik tug'dirmaydi, chunki bu tizimdan foydalanish hozirgi paytda foydalaniladigan WeChat yoki Alipay tizimlaridan unchalik farq qilmaydi. Ammo bu o'zgarish biznes uchun katta ahamiyatga ega bo'ladi, chunki bunda oradagi vositachilar yo'qoladi. 294 Uzbek milliy valyutasi – so'mni ham blokcheynga o'tkazish davlatga bir qancha muammolarni hal qilish imkonini berar edi. Shu jumladan:

- Joriy bank operatsiyalarining shaffofligini oshirish;
- Davlat sektori samaradorligini oshirish;
- Ikkilamchi va yashirin bank sektorini yo'q qilish;
- Davlat apparatidagi byurokriyani yengish;
- Soliqlar to'lash jarayonini mukammallashtirish orqali, soliq to'lamaslik xolatlariga qarshi samarador kurashish;
- Elektron tijoratning rivojlanishiga yangi imkoniyatlar berish;
- Xalqaro valyuta-kredit resurslarini O'zbekiston iqtisodiyotiga keng jalb qilish;
- Moliya-kredit muassasalarining ishini yanada takomillashtirish va boshqalar.

Bunday xatti-harakatlarning muvaffaqiyatli ravishda rivojlanishi uchun mamlakatimizda to'rt xildagi yo'nalish taklif etish mumkin: Birinchi ssenariyda bit so'm muomalaga chiqarilishi mumkin. O'zbek milliy valyutasini blokcheynga va raqamli formatga o'tkazish unga bir qancha afzalliklar berishi mumkin, ammo bu holda bir qancha muammolarni qonunchilik asosida to'g'ri hal qilishga to'g'ri keladi. Masalan, ushbu blokcheynni kim boshqaradi va unga davlat maqomi beriladimi yoki u korporativ maqomga ega bo'ladimi? Bit so'm ichki va tashki bozorda qanday ishlatiladi va kim tomonidan nazorat qilinadi? - degan savollarga ham konkret javoblar topish lozim bo'ladi.

Ikkinchi yo'nalishda O'zbekistonda davlat blokcheyn tizimi tashkil qilinadi va u o'zida turli moliyaviy institutlarning funktsiyalarini qamrab oladi. Bunday institutlar jumlasiga banklar, depozitariylar, pensiya fondlari, soliq idoralari va boshqalarni kiritish mumkin. Bu amal soliq to'lash va mablag'larni fondlarga o'tkazish ishlarini avtomatlashtirish imkonini beradi.

Uchinchi imkoniyat esa kriptovalyutani alohida tashkilotlarda yoki hududlarda hayotga tadbiiq qilinadi va bu sohada yetarli tajriba 295 to'planganidan so'ng, bu ish respublika miqyosida amalga oshiriladi (masalan, O'zbekiston Respublikasidagi ochiq

iqtisodiy xududlarda yoki chet ellik mutaxassislar yordamida innovatsion korxonalarda). → Oxirgi, to'rtinchi imkoniyat esa Rossiydagidek Markaziy bank tomonidan raqamli kriptovalyutalar bilan ishlashni amalga oshiradigan pilot loyihani ishga tushirishdir (mastercheyn loyihasi). Ushbu plarforma bozor ishtirokchilarining elektron usulda o'zaro ma'lumot almashinishi va blokchenlarda identifikatsiya qilinishi uchun mo'ljallangandir. Bu tizim asta sekin, kriptotajriba oshib borgan sari bir qancha davlat interaktiv xizmatlarining ham blokcheynga o'tkazilishini ta'minlashi mumkin. Respublikamizda kriptovalyuta bo'yicha malakali mutaxassislarning juda kamligi va bu sohadagi tajriba ozligini hisobga olgan tarzda bu yo'nalishda malakali mutaxassislar tayyorlashni ham amalga oshirish zamona talabi bo'lib qolmoqda. Lekin blokcheyn texnologiyalarni hayotga tadbiiq qilish va o'zbek kriptovalyutasini chiqarich innovatsion g'oyasini qadam ba qadam amalga oshirish hozirdanoq boshlab yo'lga qo'yilishi kerak bo'lgan hayot taqozosidir. Chunki dunyodagi ko'pchilik rivojlangan mamlakatlar o'zlarining milliy yoki korporativ kriptovalyuta loyihalarini amalga oshimoqdalar va ular keyinchalik barcha raqamli kriptopullarga egalik qilib, boshqa mamlakatlarni bu jarayondan siqib chiqarishga harakat qiladilar. Davlatning monetar siyosatidagi eng muhim amallardan biri pul emissiyasini nazorat qilish bo'lgani uchun, kriptovalyutadan voz kechish kelajakda mamlakatdagi moliya-kredit tizimini va uning jahon moliya kredit tizimi bilan aloqalarini sezilarli ravishda izdan chiqishiga olib kelishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

Jeremy Clark. Bitcoin, blockchain, cryptocurrency, cryptology (A detailed and technical study of Bitcoin, blockchain, cryptocurrency, and cryptology); 499 ctp. 2016

Jacob William. Blockchain: The Simple Guide To Everything You Need To Know. 2016, 69 pages.

www.wikipedia.ru – veb sayti

www.alpari.com – xalqaro miqyosdagi moliyaviy kompaniya sayti

www.coinspot.io/analysis – veb sayti

www.springer.com – veb sayti

<https://bitcoin.org> – Bitkoinning rasmiy sayti

https://bitcoin.org/files/bitcoin-paper/bitcoin_ru.pdf-Satoshi Nakamotoning original maqolasi

<http://bitnovosti.com> – Bitkoin yangilik

БЎЛАЖАК ТИББИЙ ТАЪЛИМ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ МЕТОДИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Хайитова Ш.Д – СамДТУ “Педагогика-психология”

кафедраси в.б., доценти

Нормуродов С - СамДТУ 4-курс талабаси

Мамлакатимизда Олий таълим муассасаларида ўқув жараёнига кредит-модуль тизимининг жорий этилиши ўз навбатида талабаларнинг мустақил ишлашига, талабаларда академик мобилликка эга бўлиш имкониятини яратмоқда. Ахборот коммуникациялари орқали муҳандисларнинг лойиҳалаш компетенцияларини ривожлантиришда график дастурий воситалари ёрдамида фазовий тасаввурни ривожлантириш, моделлаштириш, лойиҳалаш ишларини амалиётга кенг кўламда жорий этишга катта эътибор берилмоқда.

Талабаларда мустақил ишлаш методик компетентликни шакллантиришнинг мақсади касбий ва шахсий ривожланиш жараёнида талабанинг ўз-ўзини англаш, баҳолаш ва бошқариш каби таркибий қисмларни ривожлантириш ва турли таълим муассасаларида ишлашга тайёрлаш саналсада, умумкасбий ва ихтисослик фанлари асосларини ўрганиш вазибалари қуйидагилардан иборат бўлиши лозим:

- аниқ педагогик ҳамда ишлаб чиқариш муаммоли вазиятларда масалани ажратиб олиш ва уларни ҳал қилиш усули сифатида педагогик ва техник-технологик тафаккурни ривожлантириш;
- бўлажак тиббий таълим ўқитувчисининг педагогик-шахсий фаолияти асоси сифатида педагогик, умумкасбий ва ихтисосликка оид билимларни ўзлаштиришга нисбатан ижобий муносабатда бўлишга эришиш;
- бўлажак касбий фаолият индивидуал методининг асоси сифатида, ўқув-педагогик ва ишлаб чиқариш ҳаракатларининг репродуктив ва ижодий усулларини шакллантириш;
- муҳим касбий-педагогик сифатларини ривожлантириш (ҳамдардлик, болалани севиш ва бошқалар), касбий ва шахсий ўз-ўзини ривожлантириш эҳтиёжини юзага келтириш ҳисобланади.

Илмий манбаларда педагогик кадрларни тайёрлаш ва малакасини оширишнинг таълимий кадриятлари гуруҳида ўз-ўзини такомиллаштиришнинг омиллари - ўз-ўзини такомиллаштиришга янгича ёндашув, мустақил таълим олиш, мустақил билим олиш, шахсий қобилиятларни намоён эта олиш, ижтимоий-касбий мустақиллик, мустақил билим олиш стратегияси,

режалаштириш ва ўзини бошқариш, ўзини тарбиялаш, ўзини ўзи касбий-шахсий жиҳатдан такомиллаштириш, мустақил билим олиш манбалари, шакли, метод, усул ва воситалари, уларнинг турли-туманлиги, улардан самарали фойдаланиш ва хоказолар ҳисобланади.

Талъим жараёнида тиббий таълим ўқитувчилари мустақил таълим орқали қуйидаги вазифаларни белгилаб олиши лозим:

- мустақил таълим олиш;
- янги билимларни мустақил тарзда пухта ўзлаштириш кўникмаларига эга бўлиш;
- керакли маълумотларни излаб топиш, қулай усул ва воситаларни аниқлаш;
- ахборот манбалари ва манзилларидан самарали фойдаланиш;
- анъанавий ўқув ва илмий адабиётлар, меъёрий ҳужжатлар билан ишлаш;
- электрон ўқув адабиётлар ва маълумотлар банки билан ишлаш;
- интернет тармоғидан мақсадли фойдаланиш;
- ўз фаолиятини инновацион ёндашув асосида ташкил қилиш кўникмасини эгаллаш;
- умумий ва хусусий компетенцияларни эгаллашга йуналтирилганлик.

Ўқув жараёнида мустақил таълимни ташкил этишда талабаларнинг назарий ва амалий тайёргарлик даражасини ҳисобга олган ҳолда қуйидаги шакллардан фойдаланиш мумкин: фаннинг айрим мавзуларини ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш, ўқув манбалари билан ишлаш; (битирув) малакавий иши учун материаллар тўплаш; амалиётдаги мавжуд муаммонинг ечимини топиш, тест, мунозарали саволлар ва топшириқлар тайёрлаш; илмий мақола, тезис ва маъруза тайёрлаш; тавсия қилинган адабиётларни ўрганиш ва таҳлил этиш; фанни ўқитишдаги инновациялар, педагогик технологиялар ҳамда илғор хорижий тажрибаларни ўрганиш ва бошқалар.

Талабаларида мустақил таълимни самарали ташкил этишда:

- тизимли ёндашиш;
- барча босқичларини мувофиқлаштириш ва узвийлаштириш;
- ташкил этиш ва назорат қилиш механизмларини такомиллаштириб бориш зарур.

Талабаларининг мустақил таълим жараёни инновацион ёндашувга кўра такомиллаштириб борилган ахборот-услубий таъминотга асосланиши лозим. Талабаларининг мустақил таълимлаш натижасида-меъёрий ҳужжатларни

Ўрганиш ва улар асосида таълим-тарбия жараёнини ташкил этиш, педагогик жараёнларнинг ўзаро боғлиқлигини таъминлаш, сифат ва самарадорлигини оширишга тизимли ёндашувни жорий этиш, талабаларнинг ўқув фаолиятини такомиллаштириш, талабалар учун зарур ва қулай бўлган таълим муҳитини вужудга келтирувчи ахборотларни тўплаш, таълим тарбия жараёнини ташкил этишнинг инновацион моделларини ишлаб чиқиш каби самарали натижаларга эришилади.

XX асрнинг сўнгги ўн йиллигида жамият томонидан олинган плюрализм, фалсафий ва мафкуравий йўналишларнинг кенглиги фалсафий ва методологик тушунчаларнинг хилма-хиллигини аниқлади, бунинг асосида умумкасбий ва тиббий таълимнинг диверсификацияси содир бўлди.

Бу босқичнинг асосий хусусиятлари-шахсга йўналтирилган ўқитишнинг концептуал асосларини, касбий тайёргарлик сифатини оширишга емас, балки талабаларнинг ижодий ўз-ўзини фаоллаштириши, ўз-ўзини аниқлаш ва ўз-ўзини тарбиялаш қобилиятини ривожлантиришга қаратилган янги педагогик технологияларни ишлаб чиқиш. Бу жараёнда талабаларнинг мустақил таълимларига муҳим ўрин берилди.

Умумкасбий фанларни ўрганишда талабаларнинг мустақил таълимларини фаоллаштириш концептуал моделини қуришда биз педагогик моделлаштириш тамойилларига амал қиламиз - булар илмий тадқиқотни амалга оширишда тадқиқотчининг қуйидаги асосий ғояларидир: педагогик моделлаштириш-педагогик категориялардан бири; у таниқли педагогик мунтазамликка асосланган ва педагогик муаммоларнинг муайян синфини ҳал қилишнинг энг умумий стратегиясини тавсифловчи асосий меъёрий қоидадир. У педагогик назарияни ривожлантириш учун тизим шакллантирувчи омил сифатида ҳам, унинг самарадорлигини ошириш мақсадида педагогик амалиётни узлуксиз такомиллаштириш мезони сифатида ҳам хизмат қилади.

Концептуал моделни яратиш тамойиллари келажакдаги мутахассиснинг ҳаракатлари контекстида кўриб чиқилади, бу “анъанага кўра ва моҳиятан педагогика фанининг мазмуни ва вазифаларига мос келиши керак, педагогика фаолият билан шуғулланади ва охир-оқибат таълимни қандай қуриш, амалга ошириш ва такомиллаштириш ҳақида норматив билимларни берди”.

Педагогик тамойилларнинг вазифалари турлича. В.С.Безрукова функцияларни қуйидаги педагогик тамойилларга тақсимлади:

- биринчидан, уларнинг батафсил ва инфорацион мақсадлари билан одатда ихчам, ихчам шаклда ифодаланади....

- иккинчидан, педагогик жараёни куриш учун қўлланиладиган тамойиллар, яъни мазмун, метод, восита, шакл ва улар ўртасидаги муносабатларни танлаш....;

- учинчидан, принциплардан таълим муносабатларининг самарадорлиги мезонлари сифатида фойдаланилади, уларнинг иштирокчилари ривожланишини таъминлайди ...;

- тўртинчидан, улардан педагогик жараённинг ўзини ривожлантиришда қонуният сифатида фойдаланилади”.

Тамойилларини танлашда, биз қуйидаги омилларга таянамиз:

- объективлик - ҳар бир тамойил объектив мавжуд педагогик воқелик асосида шакллантирилиши лозим;

- йўналтириш-тамойилнинг муайян синф педагогик зиддиятларни ҳал этишга йўналтирилиши, педагогик вазифаларни ҳал этиш, педагогик фаолиятнинг умумий стратегиясини шакллантириш;

- тизим-ҳар бир тамойил педагогик тизимнинг барча таркибий қисмларига (унинг мақсадлари, мазмуни, воситалари, ўқитиш усуллари ва шаклларига нисбатан анча аниқ талаблар қўйиши керак);

- аспект-янги шакллантирилган тамойил янги ёндашувларни, ўқув жараёнини такомиллаштиришнинг янги имкониятларини очиб бериши керак;

- ҳар бир тамойилнинг амалга оширилиши умуман таълим тизими самарадорлигини сезиларли даражада ошириши лозим.

Умумқасбий фанларни ўрганишда талабаларнинг мустақил таълимларини фаоллаштириш моделлаштириш тамойиллари сифатида узвийлик, ривожланиш ва қасбий компетентликнинг қуйидаги жиҳатларини аниқланди, узлуксизлик тамойили олий қасбий таълим тизимининг етакчи тамойилларидан биридир. Бизнинг алоҳида ҳоллар учун-мустақил таълимлашни фаоллаштириш учун концептуал моделлар куриш, узлуксиз таълимнинг турли босқичларида таълим муаммоларни ҳал қилиш, мақсадларни белгилаш орқали ўқитиш усул ва шакллари ўз ўрнига қўйиш орқали амалга ошириш мустақил таълимларни ташкил этишда муҳим аҳамиятга эга.

Узлуксизлик тамойили, бизга маълумки, педагогика фанининг турли соҳаларида тадқиқот предмети ҳисобланади.

Ю.А.Кустов олий таълимда педагогик ҳаракатнинг узлуксизлигини ҳисобга олиб, XX асрнинг ўрталаридан бошлаб ўқитишда узлуксизлик тамойилининг моҳиятини ретроспектив тавсифлаб берди. В.Г.Ананиев (1953)

ёзишича, “ўқитишнинг узлуксизлиги — асосий фанларни ўрганиш жараёнида талабалар билимлари тизимининг вақт эволюциясидир”.

Ю.А.Кустов қайд етишича, педагогик жараённинг узлуксизлиги ва яхлитлигини таъминлаш зарурати, унинг натижалари ва фойдаси бўлмаган ҳолатлар ўртасидаги зиддиятларни ҳал қилиш ҳисобланади. Узлуксизлик тамойили ўқув материали мазмунининг тузилишини қайта қуриш ва ўқув жараёнининг чизиқли-дискрет табиати зиддиятларини бартараф етишга қаратилган ўқитиш усуллари оптималлаштириш қонуниятларини акс эттирувчи дидактика категорияси бўлиб, бу қонуниятларни таълим, ривожланиш ва таълим мақсадларига қараб амалга ошириш йўллариининг ўзгаришини характерлайди”.

Умуман олганда, талабаларни педагогик мустақил билим олишга тайёрлашнинг асосий мақсади - уларда ушбу таълимда чуқур англаб етилган қизиқиш, талаб ва маҳоратларини, кўникма ва қобилиятларни педагогик маданиятни такомиллаштиришга йўналтириш омили сифатида шакллантиришдан иборат.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Daniyarovna H. S., Istamovich K. D., Ilhom U. The Contents of Students' Independent Education and Methods of Implementation //Psychology and Education Journal. – 2021. – Т. 58. – №. 2. – С. 1445-1456.. №4. URL:
2. Шахноза Хайитова ТАЪЛИМ ТИЗИМИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМНИНГ ЎРНИ // Academic research in educational sciences. 2021. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/talim-tizimi-samaradorligini-oshirishda-musta-il-talimning-rni> (дата обращения: 03.02.2022).
3. Daniyarovna, Hayitova Shakhnoza. "The Main Features of Organizing Students' Independent Work in The Educational Process." *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF LITERATURE, PHILOSOPHY AND CULTURE* 2.2 (2021): 16-21.
4. Хайитова Ш. Д. и др. Талабалар Мустақил Таълим Олишини Фаоллаштириш Бугунги Давр Талаби //Таълим ва Ривожланиш Таҳлили онлайн илмий журнали. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 153-158.
5. Хайитова Ш. Д., Розикова Л. Т. Талабалар Мустақил Таълимни Фаоллаштиришда Ахборот Технологиянинг Ўрни //Таълим ва Ривожланиш Таҳлили онлайн илмий журнали. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 162-167.

6. Хайитова Ш. ТАЪЛИМ ТИЗИМИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМНИНГ ЎРНИ //Academic research in educational sciences. – 2021. – Т. 2. – №. 4. – С. 1478-1486.

7. Hayitova S. D., Abdulhayev I. A. O. Ta'lim muassasalarida va o'zbek oilalarida bolalar ma'naviyatini shakllantirishda kitobxonlikning o'rni //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 796-802.

8. Hayitova S. D. THE LEVELS OF STUDENTS' INDEPENDENT LEARNING ACTIVITIES AND THE WAYS TO IMPROVE WORKING INDEPENDENTLY //Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal. – 2022. – Т. 2022. – №. 2. – С. 136-149.

9. Daniyarovna, H. S. (2022). Mechanisms to activate student independent learning. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 4, 293-296.

10. Daniyarovna, H. S. (2022). The importance of independent learning in improving the quality of teaching. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 4, 308-316.

11. Хайитова, Ш. (2022). Bolalar kitobxonligini rivojlantirishda oila va mahallaning o' rni. *Общество и инновации*, 3(4/S), 332-337.

12. Daniyarovna, H. S. (2022). The didactic model of activating students' independent work. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 4, 303-307.

13. Daniyarovna, H. S. (2022). Activation of independent student study on the basis of modern approach. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 4, 283-288.

14. Daniyarovna, H. S. (2022). Ways to activate student independent education. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 4, 297-302.

15. Choriev, R. K., Khujakeldiev, K. N., Kucharov, S. A., Khayitova, S. D., Abdiev, N., & Amirqulov, X. Q. (2022). Pedagogical Problems Of Distance And Traditional Education. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 2895-2904.

16. Hayitova, S. D., & Abdulhayev, I. A. O. (2022). Education in institutions and uzbek in their families children spirituality in shaping of reading place. *Science and Education*, 3(2), 796-802.

Prokrastinatsiya va dangasalik psixologik muammo sifatida

Ismailov. S

UrDU Pedagogika va Psixologiya kafedrası o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada prokrastinatsiya va dangasalikning ta'rifi, ularning bir biridan farqlari, ularni keltirib chiqaradigan omillar keltirilgan. Shuningdek maqolada prokrastinatsiya va dangasalikni oldini olishga qaratilgan tavsiyalar ham keltirilgan.

Kalit so'zlar: prokrastinatsiya, dangasalik, appersepsiya, stress, havotir.

ANNOTATION

This article describes the definition of procrastination and laziness, their differences, and the factors that cause them. The article also contains recommendations aimed at preventing procrastination and laziness.

Key words: procrastination, laziness, apperception, stress, anxiety.

Jahonda bugungi kunda dangasalik va prokrastinatsiya holatlari maqsadga erishish yo'lida asosiy to'siqlardan biri hisoblanadi. Ko'pchilik prokrastinatsiya tushunchasi haqida ma'lumotga emas. Bu tushuncha dangasalikka yaqin tushuncha bo'lib, ushbu maqolada uning mohiyati va dangasalikdan farqlariga to'xtalib o'tamiz. Quyida biz bu ikki atama orasidagi farqlarni ochib berishga harakat qilamiz. Birinchi bo'lib ko'pchilikka notanish bo'lgan so'z prokrastinatsiyani muhokama qilsak. Ushbu so'z asosdan psixologlar orasida ishlatiladi. Uning ko'plab tariflari mavjud va biz bu tariflarni ko'rib chiqmiz.

Prokrastinatsiya – biron bir ishni qilishni orqaga surish, sababi bu ish juda zerikarli yoki qiziqarli emasligi. [6]

Prokrastinatsiya – qilinishi kerak bo'lgan ishlarni oxirgi minutgacha cho'zish yoki belgilangan vaqtni o'tkazib yuborish asossiz sabablar bilan. [8]

Klingsiek prokrastinatsiya belgilari haqida shunday deydi. Kimdir prokrastinatsiya qilib turgan bo'lsa, unda o'sha insonda quyidagilar sodir bo'ladi:

- Qilishni niyat qilgan ishni qilmaslik;
- O'zlari uchun muhim bo'lgan boshqa ishni qilish;
- Ishni qilish uchun tashqi to'siqlar bo'lmaydi;
- Negative natijalar bilan yuzlashish agar kerakli ish qilinmasa;
- Ishni bajarmaganligi uchun negative emotsiyalarni boshdan kechirish[7].

Yuqorida keltirilgan ta'riflardan kelib chiqib shuni xulosa qilishimiz mumkinki, prokrastinatsiya bu qilinishi kerak bo'lgan ishni, bizga yoqmaganligi sababli

bajarmasligimiz hisoblanadi. Biz uning negative natijalarini oldindan bilamiz. Buning natijasida salbiy hislarni boshdan kechiramiz ammo uni qilishda davom qilamiz. Ammo biz qilinishi kerak bo'lgan, yoki qilishni hohlagan ishimizni baribir qilamiz. O'z vaqtdan kechik yoki unga kam vaqt sarflaymiz, ushbu holatni keltirib chiqaradigan sabablar ko'p bo'lib ular quyidagilar.

Prokrastinatsiyani keltirib chiqaruvchi omillarga quyidagilar kiradi:

- zerikish, siz jarayonni juda zerikarli deb idrok qilasiz va uni orqaga surasiz;
- o'z qobilyatingizga ishonmaslik, agar o'zingizga ishni qilishda ishonmasangiz siz unga kam e'tibor qaratasiz;
- qo'rquv va xavotir, siz tibbiy diagnostika topshirishni orqaga surasiz, chunki siz uning natijalaridan qo'rqasiz. Biz qanchalik vazifani bajarishda xavotirlansak, uni orqaga surish ehtimoli ham shunchalik oshib boradi;
- Perfeksionizm, insonlar vazifani orqaga suradi, chunki ular yetarli darajada mukammal emasman yoki muvaffaqiyatsiz chiqadi deb hisoblashadi. Vazifani yaxshiroq g'oya paydo bo'lib qolguncha orqaga suradilar;
- Diqqatni bo'linishi, e'tiborni tortadigan narsalar bizni diqqatimizni bo'ladi. Texnologiyaning rivojlanishi ham prokrastinatsiyaning oshishiga sabab bo'layotgan ekan. [9]

Yuqorida keltirilgan sabablardan kelib chiqib xulosa qiladigan bo'lsak, prokrastinatsiyaning asosiy sababi qandaydir ichki va tashqi to'siqlar hisoblanar ekan. Bundan tashqari boshqa bir manbada prokrastinatsiyaga sabab qilib qaror qabul qilishda ikkilanish ham keltirilgan ekan.

Prokrastinatsiyani oldini olishga qaratilgan tavsiyalar:

- Birdaniga hammasini qilishga harakat qilmang, 100 % bo'lmasa ham 10 % harakat qilishni o'rganing;
- Sizda nimalar prokrastinatsiyaga sabab bo'lishini bilib oling;
- O'zingizga bo'lgan ishonchni mustahkamlang, muammolar sizda o'tmish travmalari sabab bo'layotga bo'lishi ham mumkin.;
- Vaqt qo'yish yoki vaqtni boshqacha tarzda aytish. Masalan, 2 kun emas 48 soat ichida qilishim kerak;
- Ish bilan shug'illanayotgan paytingizda diqqatingizni tortadigan narsalarni uzoqda saqlang, yoki sizga halaqit bermaydigan holatda;
- Qarorlaringizni soddalashtiring, qismlarga ajratib chiqing qilish oson bo'lishi uchun;
- Kundalik ishlaringizni oldindan rejalashtiring. [10]

Shunday qilib prokrastinatsiyani oldini olishda, uni nima ekanligini va nima sababdan bizda prokrastinatsiya bo'layotganligini bilish katta yordam bo'lar ekan. Obektiv va asosli fikrlash ham uni yo'qotishda asosiy uslublardan biri ekan. Shu yerda bir narsani unutmaslikimiz kerakki, ushbu holat barchamizda bo'ladi. Bu holat bo'lishi ham kerak. Chunki biz insonmiz va bizda dam olishga, hordiq chiqarishga bo'lgan ehtiyoj mavjud. Biz 24/7 shaklida foydali ish bilan shug'illana olmaymiz. Biz ko'ngil ochar joylarga, sayr, sayohat, baliq oviga borishimiz, do'stlarimiz bilan vaqt o'tkazishimiz mumkin, nimaga deganda o'z energiyamizni tiklab olish uchun. Ammo prokrastinatsiya doimiy, bizga zarar yetkazadigan darajada bo'lmasligi kerak.

Prokrastinatsiya tushunchasi dangasalikka yaqin tushuncha hisoblanadi. Ko'pchilik odamlar ularni bir narsa deb aytishadi. Biz odatda prokrastinatsiya holatidagi odamlarga dangasa deb o'rganib qolganmiz. Keling endi dangasalik tushunchasiga to'xtalsak.

Dangasalik-biron bir ishni qilishni istamaslik yoki harakat qilishni istamaslik.[6]

Dangasalikni ko'pchilik olimlar noto'g'ri tushuncha, uni mavjud emas deb qarashadilar – “ Agar odamlarda motivatsiya past bo'lsa, buning sababi toliqish, charchash, yordamga muhtojlik, yoki qilingan ishni foydali tarafini ko'ra olmaslik bo'lishi mumkin. [5]

Dangasalik – bunda siz hech nima qilishni hohlamaysiz, mutlaqo energiyangizni sarflashni hohlamaysiz. Siz biron bir ishni qilishni o'zingiz uchun qiyin yoki mutlaqo ilojisiz deb o'ylasangiz bu dangasalik hisoblanadi. [2]

Dangasalik-kimnidir qilishi mumkin bo'lgan ishni, ongli holatda qilishni istamasligidir.

Yuqoridagi ta'riflardan kelib chiqqan holatda, dangasalik bu umuman hech nimani qilmaslikdir degan xulosaga kelinadi. Dangasa inson energiyasini ishlatmaydi. Nimanidir qilishi mumkin, ammo uni qilishni hattoki hayoliga ham olib kelmaydi. Bugungi kunda dunyo olimlari dangasalik tushunchasini ko'p ham tekshirmaydilar. Chunki uni aniq diagnos qilishning iloji yo'q ekan. Kim uchundir dangasalik deb ko'ringan ish, boshqa odam uchun mashaqqatli mehnat bo'lishi mumkin bo'lganligi sababli. Dangasalikka appersepsiya ham ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Appersepsiya-odamning tajribasi, bilimi, hayol va tafakkur faoliyati, hissiyot va diqqati, umuman odam psixikasining hamma mazmuni idrokda namoyon bo'lishidir[1]. Ya'ni inson o'tmishida shunday holatlar bo'lgan bo'lishi mumkinki bu uning hozirgi holatiga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, psixologik travmalar.

Psixologlar dangasalikni subektiv tushuncha deb hisoblaydilar. Ammo uni keltirib chiqaruvchi va oldini oluvchi omillar mavjud bo'lib ular haqida quyida berilgan.

Dangasalikni keltirib chiqaruvchi omillarga to'xtalib o'tsak. Bular quyidagilar hisoblanadi:

- Motivatsiyaning pastligi, bu dangasalikka sabab bo'ladigan eng asosiy omillardan biri ekan;
- Maqsad bo'lmasligi;
- Ma'suliyat va javobgarlikdan qo'rqish;
- Keraksiz tanlovlar. Masalan, ijtimoiy tarmoqda ko'p vaqt sarflash.
- Mag'lub bo'lishdan qo'rqish;
- Depressiya;
- Qaror qabul qila olmaslik;
- Toliqish
- Yaxshi ovqatlanmaslik, kerakli vitaminlarni iste'mol qilmaslik;
- O'z o'zini qadrlamaslik;
- Boshqa odamlarga bog'liqlik;
- Qiladigan ishning ko'p bo'lishi ham, dangasalikka sabab bo'lar ekan;
- Energiya yetishmasligi.[4]

Dangasalikdan qutilishning yechimlari quyidagilardan iborat:

- Erishsa bo'ladigan maqsadlarni qo'yish;
- O'zingizdan mukammal bo'lishni kutmang;
- O'zingiz bilan gaplashganda positive gaplashing;
- Harakatlar rejasini ishlab chiqing;
- O'z imkoniyatlaringizdan foydalaning. Ular haqida ishni qilishdan oldin o'ylab oling;
- Erishgan muvoffaqiyatlaringizni ko'z ko'radigan joylarga joylashtiring;
- Yordam so'rashni o'rganing;
- Topshiriqlarni iloji boricha qiziqarli qilishga harakat qiling;
- O'zingizni biron bir ishni qilgandan keyin mukofotlashni o'rganing:[3]

Bundan tashqari sog'lom turmush tarzi ham dangasalikni yo'qtishda o'z o'rniga ega. Bular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Yuri koloriyali ovqatlardan yeyish;
- Shakar va yuqori yog'li ovqatlardan saqlanish;
- Mashq qilish;

- Uxlash va dam olish;
- Stresslardan qutilish
- O'zingiz bilan suv olib yuring;
- Zararli odatlarni tark etish. [3]

Yuqoridagi fikrlardan shu narsa ma'lum bo'ladiki, dangasalikni kelib chiqishiga psixologik, muhit va biologik omillar ham sabab bo'lishi mumkin ekan. Ya'ni depressiya holatidagi odamga nimadir qilish tabiiy holatda yoqmaydi. Yoki bo'lmasa qorni och insonga ishlash yoqmaydi kabi. Dangasalikni yechimi ishdan tashqari bo'lgan muammolarni hal qilish va sog'lom turmush tarziga rioya qilish.

Abrahim Maslou shunday deydi – “ Inson nima qilishni bilsa, o'sha ishni qilishi kerak”. [2]

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Umumiy psixologiya” –Ivanov.
2. “The psychology book: big ideas simply explained” – Nigel Benson.

Internet manba:

3. www.healthline.com
4. www.medium.com
5. www.everydayhealth.com
6. www.Dictionary.cambridge.com
7. www.berklywellbeing.com
8. www.verywellmind.com
9. www.mcleanhospital.org
10. www.soulsalt.com

Пора олиш-беришда воситачилик қилиш тарихи ва ривожланиш босқичлари

Хожиева Рузигул Худайбердиевна

Хуқукни муҳофаза қилиш академияси Криминалистика ва экспертиза турлари кафедраси уқитувчиси, Тошкент давлат юридик университети докторанти

Пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти бошқа порахўрлик билан боғлиқ жиноятлар сингари мазмун моҳияти ва ҳуқуқий оқибати қилмишнинг ижтимоий хавфлигига кўра ривожланиб бориб, қуйида биз ушбу жиноятнинг жиноят қонунига киритилиши ва ривожланиш тарихига назар соламиз.

Ушбу жиноят тури амалдаги Жиноят кодексининг 212-моддасида белгиланган бўлиб, бундан олдин ушбу жиноят учун жавобгарлик Ўзбекистон ССР Жиноят кодексида ҳам мавжуд бўлган. Ўзбекистон ССР Жиноят кодексининг 154-моддаси Пора олиш-беришда воситачилик қилиш деб номланган ва ушбу моданинг биринчи қисмига кўра¹:

Пора олиш-беришда воситачилик қилиш —

икки йилдан саккиз йилгача муддатга озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади. Ушбу нормада пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти акс этган бўлса-да унинг мазмун-моҳияти, қандай ҳаракатлар пора олиш-беришда воситачилик қилиш эканлиги тўлиқ очиб берилмаганлиги билан ҳозирги Жиноят кодексидаги нормадан фарқ қилади. Бундан ташқари, Ўзбекистон ССР Жиноят кодексида ушбу қилмиш учун тайинланадиган жазо ҳам биргина озодликдан маҳрум қилиш жазоси билан чекланиб қолган ҳолос.

154-модданинг иккинчи қисмида жиноят учун жавобгарликни оғирлаштирувчи ҳолатлар акс этган бўлиб, унга кўра:

Пора олиш-беришда бир неча марта воситачилик қилиш, ёки илгари порахўрлик учун судланган шахс томонидан ёхуд ўз хизмат мансабидан фойдаланиб қилинган воситачилик — мол-мулки мусодара қилиниб, етти йилдан ўн беш йилгача муддатга озодликдан маҳрум қилиш билан ва озодликдан маҳрум қилиш муддатини ўтаганидан сўнг икки йилдан беш йилгача муддатга сургун қилиш ёки сургун қилмаслик билан жазоланади.

Ушбу нормада кўришимиз мумкинки, қилмишнинг диспозиция қисми ҳозирги Жиноят кодексида назарда тутилган қилмиш билан деярли ўхшаш бўлса-

¹ Ўзбекистон ССР Жиноят кодекси. –Т.:, 1971. – Б.124.

да, унга тайинланган жазо турлари ва миқдорлари кескин фарқ қилади. Яъни, мазкур жиноят учун Ўзбекистон ССР Жиноят кодексида бугунги кунда қонунчилик тизимидан чиқариб ташланган мол-мулкни мусодара қилиш (бу жазо бугунги кунда эҳтиёт чораси ҳисобланади), сургун қилиш каби жазолар тайинланган.

Мустақиллик йилларидан кейин Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси янги таҳрирда қабул қилиниб, пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти 1994 йил қабул қилинган ва 1995 йил апрель ойида кучга кирган Жиноят кодексининг 212-моддасида ўз аксини топди.

Ушбу модданинг биринчи қисмига кўра:

Пора олиш-беришда воситачилик қилиш, яъни пора олиш ёки бериш хусусидаги келишувга эришишга қаратилган фаолият, шунингдек, манфаатдор шахсларнинг топшириғи билан порани бевосита бериш —

энг кам ойлик иш ҳақининг эллик бараваригача миқдорда жарима ёки уч йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёхуд олти ойгача қамоқ ёки уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ушбу кодексда акс этган мазкур нормада қандай жиноят пора-олиш беришда воситачилик қилиш деб ҳисобланиши ва жиноят учун тайинланган алтернатив жазо турлари: ахлоқ тузатиш ишлари, қамоқ, озодликдан маҳрум қилиш каби жазолар тайинлангани билан олдинги жиноят кодексида кескин фарқ қилишини кўришимиз мумкин.

Норманинг икинчи қисмига кўра, пора олиш-беришда воситачилик қилиш:

а) такроран, хавфли рецидивист ёки илгари ушбу Кодекснинг 210 ёки 211-моддаларида назарда тутилган жиноятларни содир этган шахс томонидан;

б) кўп миқдорда пора олиш ёки бериш вақтида;

в) бир гуруҳ мансабдор шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб пора олаётганлиги воситачига аён бўлган ҳолда содир этилган бўлса, —

мол-мулк мусодара қилиниб ёки мусодара қилинмай уч йилдан беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ушбу норма олдингисидан кескин фарқ қилиб, 1959-йилда қабул қилинган Ўзбекистон ССР Жиноят кодексида мазкур жиноятнинг такроран ва илгари порахўрлик жинояти билан судланган шахс ҳамда мансабидан фойдаланиб содир қилиниши оғирлаштирувчи ҳолатлар ҳисобланган бўлса, 1994 йилдаги Жиноят кодекси таҳририда эса юқоридаги белгилардан ташқари ушбу жиноятнинг кўп миқдорда пора олиш ёки бериш вақтида ҳамда бур гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб пора олаётганлиги воситачига аён бўлган ҳолда содир

қилиниши оғирлаштирувчи ҳолатлар деб эътироф қилинган. Яна шуни ҳам алоҳида таъкидлаш керакки, мазкур қисмдаги таҳрирда ушбу жиноятни содир қилган шахс мансабдор шахс бўлиши шартлилига ҳам инкор қилинган.

Бундан ташқари, пора олиш-беришда воситачилик қилишнинг оғирлаштирувчи таркиби учун белгиланган жазо тури ҳам олдингисидан фарқ қилиб, иккинчи қисм санкциясида бу жиноят учун мол-мулк мусодара қилиниб ёки мусодара қилинмай уч йилдан беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш жазоси тайинлаши кўзда тутилган.

Шу билан бирга, мазкур норманинг учинчи қисми ҳам мавжуд бўлиб, унга кўра:

Пора олиш-беришда воситачилик қилиш:

а) ҳақ эвазига;

б) жуда кўп миқдорда пора олиш ёки бериш билан;

в) уюшган гуруҳ манфаатларини кўзлаб;

г) масъул мансабдор шахс томонидан содир этилган бўлса, —

мол-мулк мусодара қилиниб ёки мусодара қилинмай беш йилдан саккиз йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ушу қисмда ҳам пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти учун жазони оғирлаштирувчи ҳолатлар берилган ва бу қисмда ушбу жиноятнинг мансабдор шахснинг мансаб ваколатидан фойдаланиб шу жиноятни содир қилиши ҳам жазони оғирлаштирувчи ҳолатлар деб белгиланган ҳамда мазкур жиноят учун тайинланадиган жазо турида бир вақтнинг узида ҳам асосий ҳам қушимча жазо тайинланганини куришимиз мумкин.

Яна шуни ҳам таъкидла жоизки, мазкур норма сўнги қисмида рағбатлантирувчи қисм ҳам мавжуд бўлиб, унга кўра:

башарти, пора олиш-беришда воситачилик қилган шахс жиноий ҳаракатларни содир этганидан кейин бу ҳақда ўз ихтиёри билан арз қилса, чин кўнгилдан пушаймон бўлиб, жиноятни очишда фаол ёрдам берган бўлса, жавобгарликдан озод қилиниши белгилаб қўйилган. Нормадаги ушбу мазмун ҳозирда амалдаги Жиноят кодексига ҳам белгилаб қўйилган.

Фойдаланилган адабиётлар/ Сноски/ References:

1. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси. 22.09.1994. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 23.01.2020 й., 03/20/603/0071-сон, 26.03.2020 й., 03/20/613/0362-сон, 22.07.2020 й., 03/20/629/1087-сон, 05.10.2020 й., 03/20/640/1348-сон, 06.11.2020 й., 03/20/645/1469-сон, 04.12.2020 й., 03/20/653/1592-сон; 26.12.2020 й., 03/20/658/1670-сон; 15.01.2021 й.,

03/21/667/0035-сон, 13.02.2021 й., 03/21/673/0112-сон, 18.02.2021 й.,
03/21/675/0126-сон; 30.03.2021 й., 03/21/679/0256-сон

2. Ўзбекистон Республикасининг Коррупцияга қарши курашиш тўғрисидаги ЎРҚ-419-сон Қонуни. 03.01.2017. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 1-сон, 2-модда; Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 16.01.2019 й., 03/19/516/2484-сон; 24.05.2019 й., 03/19/542/3177 - сон, 2019 й., 2-сон, 47-модда.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-6013-сон Фармони. 26.06.2020. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 30.06.2020 й., 06/20/6013/1002-сон.

4. Рустамбаев М.Х. Жиноят ҳуқуқи. Умумий қисм. Дарслик. – Т: “ILM ZIYO”, 2006.

5. . Рустамбаев М.Х. Криминология. Дарслик. – Тошкент.: ТДЮУ, 2008.

6. Усмоналиев М. Жиноят ҳуқуқи. Дарслик. – Т: ТДЮИ, 2009.

7. .Зуфаров Р.А., Ахраров Б.Ж., Мирзаев У.М. Коррупция. Қонун. Жавобгарлик. Монография. – Т.: ТДЮИ, 2011.

8. Шамсутдинов Б. Коррупциявий жиноятлар учун жавобгарлик. Монография. – Т: ТДЮУ, 2020. – Б. 63.

SOVET HUKUMATINING PAXTACHILIKNI RIVOJLANTIRISH BILAN BOG'LIQ SIYOSATI VA UNING IJTIMOY-IQTISODIY OQIBATLARI

Qulboshev Sirojiddin Jumayevich

Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

s.qulboshev2710@umail.uz

+998938959092

Sovet hukumati mamlakat xalq xo'jaligini boshqarishni o'ta markazlashtirib, ma'muriy-buyruqbozlik tamoyillari asosida siyosat yuritdi. Bu siyosat jamiyatning va davlatning ijtimoiy-iqtisodiy sohalarini rivojlantirish yo'liga to'g'onoq bo'ldi. Umum davlat manfaatlarini rukach qilgan holda sovet hukumati markazlashgan iqtisodiyotni shakllantirishga shu asosda mahalliy respublikalar iqtisodiyotini markazga qaram qilib qo'ydi. Jumladan, O'zbekiston iqtisodiyoti ham ushbu xatarli siyosatning ta'sirida markazning xom-ashyo manbaiga aylanib qoldi. Respublikadagi boy xom-ashyo resurslari va arzon ishchi kuchi ittifoq manfaatlariga bo'ysundirib qaram holatga solib qo'ydi. Ayniqsa, paxtachilikni rivojlantirish, respublikani paxta xom-ashyo bazasiga aylantirish yuzasidan maqsadli strategik dasturlar ishlab chiqildi. Sovet hukumati shu maqsaddan kelib chiqqan holda respublikada paxtachilikni rivojlantirishning bosh omili hisoblangan sug'orish, yerga ishlov berish va parvarish qilish yuzasidan alohida direktiv ko'rsatmalar ishlab chiqildi.

Sovet hukumati urushdan keyingi yillarda respublikada paxta ekin maydonlarini kengaytirishga zo'r berib harakat qildi. Masalan, respublikada 1946-1950-yillarda paxta maydoni 815,6 ming gektar dan 1098,1 ming gektarga, yalpi hosili esa 1118 ming tonnadan 2226 ming tonnaga ko'paydi [1]. Natijada shu davrdan boshlab respublika agrar sohasida paxta yakkahokimligi kuchaya boshladi. Paxta yakkahokimligining o'rnatilishi zamirida respublikada ekologik muvozanat buzilib, atrof-muhitning ifloslanishi kuchaydi bundan tashqari qishloq aholisining turmush tarzi izdan chiqib, oziq-ovqat mahsulotlarining turi va sifati kamayib bordi. Shunga qaramasdan Markazning direktiv organlari paxta ekin maydonlarini yil sayin kengaytirib borish yuzasidan topshiriqlar bera boshladi. Natijada respublikada paxta boshqa ekinlarga nisbatan ko'p ekiladigan monopol ekin turiga aylandi. Masalan, paxta maydonlari 1950-yilga kelib respublikadagi jamiki maydonlarining 56,6 %ni tashkil qildi, XX asrning 80-yillar o'rtalarida esa bu ko'rsatkich 75 %ga, ba'zi oblastlarda esa undan ham yuqori darajaga ko'tarildi.

Respublikada markaz topshirig'i bilan sug'orish, melioratsiya va mexanizatsiya ishlari jadallashtirilishi natijasida paxta hosildorligi jadal ortib bordi: qishloq xo'jaligini irrigatsiyalash va mexanizatsiyalashning rivojlanishi tufayli respublikada paxta hosildorligi 1935-yildan 1956-yilgacha har gektaridan 13,8 sentnerdan 24,7 sentnerga ko'tarildi [2]. Bundan ko'rinib turibdiki, XX asrning 50-yillari o'rtalariga kelib respublikada paxta hosildorligi avvalgi davrga qaraganda keskin ko'tarildi.

Respublika qisqa muddatda markazning paxta etishtirib beruvchi qaram hududga aylantirildi. Jumladan, 1951-1955-yillarda O'zbekiston davlatga 12 mln. 714 ming tonna paxta xom ashyosini topshirdi. Bu ko'rsatkich 1946-1950-yillarga nisbatan 4 mln. 779 ming tonna ko'p demak edi [3].

XX asrning 50-yillaridan paxtachilikni mexanizatsiyalash ishiga jiddiy e'tibor qaratib, MTSlarning faoliyati bir qadar isloh qilindi. Shunga qaramasdan bu davrda MTSlar faoliyati o'rtacha holatda bo'lib, ishda juda ko'p jiddiy xatoliklar mavjud edi. Masalan, 1950-1955-yillarda traktorlar bilan bajariladigan ish hajmi 61 %ga oshgani holda, paxtaning yalpi hosildorlik miqdori 11 %ga oshdi, xolos. Ko'plab MTSlarda bajarilgan ishlar qo'shib yozila boshlandi. Bunday hol Sherobod, Sariosiyo, Denov va Jarqo'rg'on MTS larida ko'plab ko'zga tashlandi [4].

Paxta yakkahokimligi siyosati ta'sirida respublikada paxta yetishtirish va undan hosil olish miqdori ham o'sib bordi. Jumladan, 1954-yilda respublika paxtakorlari 1953-yildagiga nisbatan 180 ming gektar ko'p paxta ekdi.

Sovet hukumatining direktiv organlari O'zbekiston qishloq xo'jaligini, ayniqsa, paxtachilikni tez fursatda taraqqiy ettirish yuzasidan qator ko'rsatma va vazifalar ishlab chiqildi. Misol uchun, KPSS markaziy qo'mitasining 1953-yil sentyabr oyida bo'lib o'tgan Plenumida paxta yetishtirishni qisqa muddatda ko'paytirish masalasiga alohida ko'rsatma berildi. Plenumda: "Davlat va jamoa xo'jaliklarida paxta hosildorligini ancha oshirish va foydalanmasdan yotgan erlarni ishga solib, yangi sug'oriladigan yerlarni o'zlashtirib, shu tariqa ekin maydonini kengaytirish, shuningdek, yerlarning melioratsiya holatini yaxshilash yo'li bilan paxta yetishtirishni yanada ko'paytirish masalalari belgilab berildi" [5].

Markaz qanchalik zo'r bermasin paxtachilik sohasini rivojlantirishning qator muammolari ham ko'zga tashlana boshladi. Bu muammolar eng avvalo markaziy idoralar tomonidan joylardagi vaziyatni inobatga olmasdan chiqarilgan qarorlar hamda amaliyotdan uzoq buyruqlarning hosilasi bo'ldi. Respublikada paxta yetishtirishning yalpi salmog'i yildan-yil oshib borsa-da, 1951-1955-yillarda hosildorlik ko'tarilmadi, aksincha, pasayib bordi. Masalan, 1950-1953-yillarda har gektarga yerdan 21,1 sentnerdan hosil olingan bo'lsa, 1954-yilda u 20,1 sentnerni, 1955-yilda esa 18,9

sentnerni tashkil qildi. Natijada esa paxtachilikdan olinadigan yalpi hosil ham kamaydi. Masalan: 1955-yilda 1954-yildagidan 200 ming tonna kam paxta tayyorlandi [6].

Qo'riq yerlarni o'zlashtirish hisobiga paxta maydonlarini kengaytirish vazifasini sovet direktiv organlari zo'r berib amalga oshira boshladi. Natijada respublika bo'ylab keng hajmda yangi yerlar o'zlashtirildi.

Shu sababdan ham oblast irrigatsiya tizimida muhim o'rin tutuvchi Dushanbe-Qoratog' kanalini qurilishi yakuniga yetkazildi. Bundan tashqari, Tallimaron kanali qurildi. Denov-Yurchi botqoqligini o'zlashtirildi. Natijada ishlar Surxondaryo oblastda sug'oriladigan yerlar maydonini 10 ming gektardan ortiq kengayishiga sabab bo'ldi [7].

Paxtachilikni rivojlantirish yuzasidan sovet hukumati bir qancha qaror va buyruqlar qabul qildi. Masalan, shunday qarorlardan biri SSSR Ministrlar Soveti va KPSS MQning 1954-yil 9-fevralda qabul qilgan "1954-1958-yillarda O'zSSRda paxtachilikni yanada rivojlantirish to'g'risida"gi qaror qabul qilinib, paxtachilikni rivojlantirishning istiqbollari belgilab berildi [8]. Ushbu qaror markazning paxtaga bo'lgan ehtiyojini qondirish maqsadida kelib chiqib respublikadagi mavjud vaziyatni inobatga olmasdan qabul qilingan qaror bo'lib, unda juda ko'plab topshiriqlar, buyruqlar mahalliy sharoitni inobatga olmasdan qabul qilingan edi.

Sovet hukumati paxta yakkahokimligini respublikaning barcha oblast va rayonlarida yildan-yilga kuchaytirib bordi. Masalan, Surxondaryo oblasti ingichka tolali paxta hosili bo'yicha asosiy oblastlardan bo'lib, 1955-yilda oblastda 17 ta paxtachilik sovxozlari hamda 146 ta paxta ekuvchi jamoa xo'jaliklariga xizmat qiluvchi MTSlar mavjud bo'lgan [9].

Paxta yakkahokimligini yil sayin o'sib borishi va markazning tinimsiz yuborib turgan direktiv hujjatlarini bajarish izmida respublikada paxta ekin maydonlari yiliga kengayib bordi. Masalan, 1956-yildan 1959-yilgacha Respublikaning umumiy ekin maydoni 160 ming gektardan ziyodroqqa ko'paydi. Shu yillarda chigit ekiladigan maydonlarning hajmi esa 78,8 ming gektarga kengaydi. Har gektardan olinadigan hosildorlik 1955-yilda 18,9 sentner bo'lgan bo'lsa bu ko'rsatkich 1959-yilda 22,9 sentnerga ko'tarildi. O'sha davrda paxtaning yalpi hosildorligi 678 ming tonnaga oshdi, bu esa o'tgan yildagiga nisbatan hosildorlikning ko'payganligidan dalolat beradi.

Respublikada paxta tayyorlash rejasini mahalliy sharoitlarni hisobga olmasdan asta-sekin yildan-yilga ortirib borildi. Jumladan, 1956-yilda O'zbekiston davlatga 2 mln. 900 ming tonna paxta topshirdi, bu 1955-yildagiga nisbatan 400 ming tonna ko'p demak edi [10]. 1956-1959-yillarda respublikaning kolxoz va sovxozlari paxta tayyorlashda katta muvaffaqiyatlarni qo'lga kiritdi, shu yillar ichida davlatga 8861000 tonna yoki yiliga o'rta hisobda 2954000 tonna paxta topshirdi [11].

1957-yilda respublika kolxoz va sovxozlari markazga 2 mln. 750 ming tonna paxta hosilini topshirdi. Shu yili Surxondaryo, Qashqadaryo, Andijon, Xorazm oblastlari va Qoraqalpog'iston ASSR paxtakorlari yaxshi natijalarga erishdi. 1957-yil respublikaning 13 ta rayon va 208 ta kolxozlarida har gektar yerdan 30, 35, 40 sentnergacha va undan ko'proq hosil olindi [12]. Shu yili Farg'ona oblastining Toshloq rayoni chigitni kvadrat-uyalab ekish hamda g'o'zani ikki tomonlama parvarish qilish usullarini barcha paxta maydonlariga joriy qilindi. Natijada, rayondagi kolxoz va sovxozlar 12 ming gektar paxta maydonining 9 ming gektarida g'o'zani ikki tomonlama parvarish qilib, oblastda paxta tayyorlash rejasini birinchilardan bo'lib bajardi. Rayon bo'yicha o'rtacha hosildorlik 1956-yilda 27 sentner bo'lgan bo'lsa, 1957-yilda 28,3 sentnerni tashkil qildi.

1957-yil 10-fevralda O'zSSR Ministrlar Soveti va O'zbekiston kompartiyasi markaziy qo'mitasining "Yangi o'zlashtirilayotgan qo'riq va bo'z yerlardagi paxta hosilini kontraktatsiya qilish shartlari to'g'risida"gi qarori qabul qilindi. Ushbu qarorda yalpi paxta hosilini oshirish va almashlab ekishni joriy qilish, qo'riq va bo'z erlarni o'zlashtirish ishiga kolxoz va sovxozlarning mas'ul ekani hamda yangi o'zlashtirilayotgan qo'riq va bo'z erlardagi kolxoz va sovxozlarga paxta tayyorlash rejasi berilganida kontraktatsiya hosilini 8 sentnerdan belgilash, 1958-yildan boshlab besh yil mobaynida har yili 2 sentnerdan ko'paytirish vazifasi ham yuklatildi.

Respublikada 1958-yilda 1440,8 ming gektar yerga chigit ekilgan bo'lsa, 1961-yil oxiriga kelib, paxta maydonlari 1616,4 ming gektarga yetdi [13]. Qo'riq va bo'z yerlarni o'zlashtirish oqibatida Surxondaryo oblasti Gagarin rayonidagi Pravda kolxozi paxta va boshqa qishloq xo'jaligi ekinlaridan ancha yuqori hosil olishga erishdi. Masalan, 1961-yilda mazkur kolxoz 670 gektar maydonning bir gektardan 25 sentnerdan hosil oldi. Iskra kolxozi 520 gektar maydonga paxta ekib, gektaridan 27,4 sentnerdan hosil olishga erishdi [14].

XX asrning 60-yillariga kelib respublika qishloq xo'jaligida ekstensiv usuldan voz kechilib, intensiv usulga zo'r berildi, sovet rahbariyati agrar sohani kimyolashtirishga e'tiborni kuchaytirdi. Bundan maqsad paxtadan yanada ko'proq hosil olish edi, ammo amalda bu qishloq xo'jaligini inqirozli holatga olib borib qo'ydi. Misol uchun, 1965-yilda O'zbekiston kolxozlarda sarflangan 1 mln. 463,4 ming tonna mineral o'g'itdan 1 mln. 324,7 ming tonnasi paxta yetishtirishda qo'llandi [15]. Qishloq xo'jaligida sarflangan mineral o'g'itlar esa aslini olganda me'yoridan ancha ortiq edi. Shu tufayli ko'plab sug'oriladigan yerlarning meliorativ holati keskin yomonlashdi.

Ittifoq hukumatining bevosita buyrug'i bilan Rossiya va Yevropa davlatlari to'qimachilik fabrikalari, harbiy sohalari ehtiyojini qondirish maqsadida respublikaning janubiy hududlarida ingichka tolali paxta ekish yo'lga qo'yildi. Ushbu uchta besh yillik mobaynida Respublikada ingichka tolali paxta yetishtirish ancha kuchaydi: misol uchun respublika 1965-yilda davlatga 73 ming tonna ingichka tolali paxta topshirdi, bu ko'rsatkich 1971-1975-yillarda esa o'rtacha 204 ming tonnani tashkil qildi. O'ninchi besh yillikda ingichka tolali paxta yetishtirishning o'rtacha yillik hajmi 302 ming tonnadan iborat bo'ldi [16].

O'rganilayotgan davrda markaz tazyiqi bilan O'zbekistonda kimyoviy zaharli moddalarni qishloq xo'jaligida qo'llash ortib bordi. Shu tufayli qishloq xo'jaligi uchun gerbitsid, defoliantlar va boshqa kimyoviy vositalar ishlab chiqarish hamda yetkazib berish kengayib bordi. Agar Respublikada mineral o'g'itlar ishlab chiqarish 1970-yilda 4091 ming tonna bo'lsa, bu ko'rsatkich 1975-yilda 6132 ming tonnaga yetdi [17]. Ammo, qishloq xo'jalik organlari bu o'g'itlarni qo'llashda mahalliy aholi sog'ligi va turmush sharoitini e'tiborga olmadi. Chunki bu tadbirlar markazdan belgilab berilar, ularni bajarish esa majburiy edi. Buning oqibatida esa paxta yetishtirish hajmi muttasil tarzda ortib bordi [18].

Surxondaryo oblast Sherobod rayonidagi U.Yusupov sovxozida paxtadan olingan hosildorlik 1975-1979-yillar mobaynida 28,2 sentnerdan 32 sentnerga, yalpi hosil esa 10,7 ming tonnadan 14,5 ming tonnaga oshdi. Shuningdek, oblastning Lenin yo'li rayonida ushbu yillarda paxta xom ashyosi yetishtirish 43,5 ming tonnadan 56,4 ming tonnaga yyetdi yoki 29,7 % o'sdi, hosildorlik esa gekardan 25,3 sentnerdan 35,4 sentnerga ko'tarildi yoki 39,9 % oshdi [19]. Ammo bundan keyingi besh yilliklarda respublika bo'yicha paxta hosili yetishtirish bir oz kamaydi.

Sovet hukumati hukmronligi davrida O'zbekiston qishloq xo'jaligi oborotida paxta muhim o'rin egalladi, paxtakorlar rayonlarning katta qismi Amudaryo va Sirdaryo daryolari bo'ylab tashkil etildi. Natijada, O'zbekiston O'rta Osiyo hududida eng yirik paxta etishtiruvchi mintaqaga aylandi. Shu davrda O'zbekiston ittifoqning yirik paxta etishtiruvchi mintaqasiga aylanib, respublika ittifoqning 60 % dan ortiqroq paxta hosilini yetkazib berdi. Shu asosda O'zbekiston markazning yirik to'qimachilik korxonalarini uchun paxta xomashyosi tayyorlab beruvchi katta xom-ashyo manbasiga aylandi.

Respublikada paxta yakkahokimligining kuchayishi qator oqibatlarni keltirib chiqardi. Bu jarayon paxtachilik sohasini keskin kuchayishiga, ekologik vaziyatni buzilishiga, erlarning meliorativ holati yomonlashiga olib kelib, aholi salomatligiga jiddiy putur etishida ko'zga tashlandi. Mustaqillik arafasida respublikada paxta yakka

hokimligining ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan salbiy oqibatlari keng jamoatchilik tomonidan tanqid qilina boshlandi. Natijada paxta ekiladigan maydonlarni qisqartirish takliflari bilan chiqa boshladi. Shu asosda asta-sekin paxta maydonlari qisqartirilib, o'rniga boshqa qishloq xo'jalik ekinlari yetishtirila boshlandi. Agar respublikada 1987-yilda 2 mln. 108 ming gektar yerga chigit ekilgan bo'lsa, 1990-yilda 1 mln. 826 ming gektar yerda paxta etishtirildi [20].

1989-1991-yillarda paxta yetishtirish hajmi respublikada ancha kamaydi, paxta maydonlari qisqardi. Jumladan, paxta yetishtirish bo'yicha rejalar xom-ashyo hisobida 843 ming tonnaga kamaytirildi. Bundan tashqari paxta ekiladigan maydonlar 2017 ming gektardan 1700 ming gektarga tushirildi. Bu esa paxta yakkahokimligiga nisbatan chek qo'yish, qishloq xo'jaligining boshqa tarmoqlarini rivojlantirish hamda qishloq aholisining tomorqa xo'jaligini kengaytirish imkonini berdi.

Xullas, sovet hukumati hukmronligi davrida respublikada paxtachilikdan ko'proq mo'l hosil olishga, yangi yerlarni o'zlashtirish va ularning o'rnida paxta maydonlarini barpo etishga jiddiy e'tibor qaratildi. Shu maqsadda ko'plab Yangi yerlar o'zlashtirildi yangi-yangi sug'orish inshootlarini qurish ishlari keskin avj oldirildi. Tadqiq etilgan davrda respublika qishloq xo'jaligida paxta yakkahokimligi siyosati yil sayin kuchayib bordi. Paxtadan yanada ko'proq hosil olish maqsadida yangi yerlarni o'zlashtirilib, ularning o'rnida katta-katta paxta maydonlari barpo etildi. Bu amaliyot ta'sirida respublikada sug'oriladigan maydonlar hajmi ekstensiv ravishda qariyb ikki baravarga kengaydi. Aynan paxta maydonlarining kengaytirilishi oqibatida aholining boshqa qishloq xo'jaligi mahsulotlariga bo'lgan ehtiyoji xavf ostida qoldi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Джабборов Н. Развитие орошения в Узбекистане и его перспективы. -Ташкент: Фан, 1968.
2. День за днем, год за годом // Правда Востока, 12 ноября 1961 г.
3. Abdullaev A.N. Paxta yakkahokimligi: oqibat va saboqlar (1917-1991 y.y.). -Toshkent: Istiqlol, 2006.
4. Razzoqov A.O'zbekiston paxtachiligi tarixi: (O'tmish va hozir). - Toshkent: O'zbekiston, 1994.
5. КПСС съездлари, конференция ва МК пленумларининг резолюция ва қарорлари. VI том. -Тошкент: Ўзбекистон, 1985.
6. Berdiyev H. va boshqalar. Surxondaryo tarixidan lavhalar. – Toshkent: “Nur”. 1991.

7. Игамбердыев Р.С., Раззаков А.А. История мелиорации в Узбекистане (на материалах Голодной степи). Ташкент: Фан, 1978.
8. Surxondaryo viloyat davlat arxivi, 619-fond, 1-ro'uxat, 9^A-ish.
9. Совет иттифоқи коммунистик партиясининг XX съезди. 1956 йил 14-25 февраль: Стенографик хисобот I. Тошкент: Ўздавнашр, 1957.
10. Хлопководство Узбекистана за 50 лет. -Ташкент: Узбекистан, 1967. - С.24.
11. Xonazarov J. Qishloq xo'jaligini tobora rivojlantiraylik // O'zbekiston qishloq xo'jaligi. -Toshkent, 1958.
12. Народное хозяйство Узбекской ССР за 50 лет. Сбор.стат.мат. - Ташкент: Узбекистан, 1967. -С.65.
13. Surxondaryo viloyat davlat arxivi, 619-fond, 1-ro'uxat, 78-ish
14. Ashirboyeva Z. «Paxta fronti» dagi talofatlar // Tafakkur. -Toshkent, 2009.
15. Омонов Ф. Ингичка толали пахта етиштиришни кўпайтириш проблемалари // Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги. -Тошкент, 1980. -№12. -Б.2.
16. Ашуралиев Р. Совет беш йилликларининг муштарак мақсадлари // Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги. Тошкент, 1981.
17. Ахунов А. Проблемы преодоления торможения в развитии научно-технического прогресса сельского хозяйства Узбекистана. -Ташкент: Ўзбекистон, 1990.
18. Марасулов С., Фафуров А. Мустаҳкам заминга таяниб // Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги. -Тошкент, 1981.
19. Эргашев Р., Раҳмонкулов Х. Чўлқуварларнинг янги марралари // Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги. -Тошкент, 1981.
20. Spoor M. Agricultural Restructuring and Trends in Rural Inequalities in Central Asia: A Socio-Statistical Survey. Programme on Civil Society and Social Movements -Geneva: UNRISD, 2004.

Matematikadan masalalar yechish bo'yicha umumiy ko'rsatmalar

Xolmuradova Zulfizar Rustam qizi

Termiz davlat pedagogika instituti 1-kurs talabasi

Tel: +998-99-243-04-09

Annotatsiya: Ma'lumki, matematikada biror nazariy materialni o'zlashtirish va uni mustahkamlash ko'p hollarda masala yechish orqali amalga oshiriladi. Shunday ekan masala yechish jarayonini to'g'ri tashkil qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: matematik masala, masalani tushuntirish, reja tuzish, masalani yechish, tekshirish, matematik obyekt.

Matematikadan masalalar qanday yechiladi? Masalani yechish uchun bizga yaxshi reja kerak bo'ladi. Quyida shunday rejani keltiramiz. Bizga bu reja kelgusida ko'p masalalar yechishga asqotadi. Masala yechish rejasi 4 bosqichdan iborat.

I bosqich. Masalani tushunish

✓ Sizga nima berilgan va sizdan nimani topish yoki isbotlash so'ralayapti? Masalani o'z tilingizda ifodalab oling.

✓ Qanday ma'lumotlar berilgan? Masalada qaysi matematik obyekt yoki tushuncha va uning qaysi xossalari haqida so'z boradi? Ular haqida nimalarni bilasiz? Masala shartidagi muhim ma'lumotlarni aniqlab oling.

✓ Masala shartiga ko'ra imkoni bo'lsa chizma chizib oling. Bu sizga masalani oydinlashtiradi.

✓ Sizga yana qanday ma'lumotlar, tushuncha, qoida va xossalar kerak bo'ladi? Matematik obyektning masala shartida berilgan elementlari va topish talab qilinayotgan elementlari orasidagi bog'lanishlar haqida barcha ma'lumotlarni, qoida va xossalarni eslang. Masalada qo'yilgan savolga javob berish uchun qanday ma'lumotlar kerakligini aniqlab oling.

✓ Masalada gap borayotgan matematik tushuncha yoki obyekt va uning elementlari haqida hamma zarur ma'lumotlar berilganmi? Masalani yechish uchun barcha ma'lumotlarni aniqlang .

II bosqich. Reja tuzish

✓ Oldin shunga o'xshash masalani yechganmisiz? Berilgan masalaga o'xshash yechilgan boshqa masalalarni eslab ko'ring.

✓ Qaysi xossa yoki qoidalardan foydalanish mumkin?

✓ Masalani yechish uchun qanday yo'l tutasiz? Masalani yechish yo'lini tanlang va qanday amalga oshirish rejasini tuzing.

III bosqich. Masalani yechish rejasini amalgam oshirish

- ✓ Tuzilgan rejaga muvofiq qadam-baqadam masalani yeching. Har bir qadamni ko'rsatib boring.
- ✓ Rejaga ko'ra agar lozim bo'lsa, chizmada yordamchi elementlarni ham chizing.
- ✓ Javobni yozing.

IV bosqich. Tekshirish

- ✓ Berilgan savolga javob berdingizmi? Haqiqatan ham masalaga qo'yilgan savolga javob topganingizni tekshiring.
- ✓ Topgan yechimingiz masalani qanoatlantiradimi?
- ✓ Masalani boshqa yo'l bilan ham yechish mumkinmidi? Masalani siz yechgan yo'ldan yaxshiroq boshqa yo'l haqida o'ylab ko'ring.
- ✓ Boshqa masalalarni ham yechish uchun qo'l keladigan nimalarni o'rgandingiz? Oldin yechgan masalangiz yoki qo'llagan yo'llaringiz haqida eslab ko'ring.

Matematikadan masalalar xazinasi yoxud Internetdagi masalalar qidirish tizimlari

Ma'lumki, keyingi paytlarda axborot kommunikatsiya tizimi juda tez sur'atlar bilan rivojlanib boroqda. Internet tizimi borgan sari olis qishloqlarni ham qamrab olmoqda. Shu kunga kelib, Internetning World-Wide-Web - Jahon axborot tarmog'ida shunchalik ko'p axborot manbalari joylashtirilganki, bu xazinadan foydalanish zamonamizning har bir fuqarosi uchun ham qarz, ham farz hisoblanadi. Jumladan, bir-biridan qiziq shunday web-sahifalar borki, ulardan ixtiyoriy fanni, jumladan matematikani o'rganish jarayonida samarali foydalanish mumkin. Quyida shu axborot manbalarining manzillarini berishni lozim topdik. Bu web-safifalardan siz o'zbek, rus, ingliz va boshqa tillarda matematika olamidagi yeng oxirgi yangiliklar, elektron kutubxonalar omborida saqlanayotgan ko'plab elektron darsliklar, matematikadan masofadan turib ta'lim olish kurslari va ularning materiallari, mazkur darslik safifalariga kirgan va kirmagan turli-tuman nazariy materiallar, matematikadan dars berib kelayotgan tajribali o'qituvchilarning dars ishlanmalari va metodik tavsiyalari, son-sanoqsiz masalalar, misollar va ularning yechimlari, turli davlatlarda o'tkazilayotgan matematik ko'rik tanlovlar va olimpiadalar to'g'risidagi ma'lumotlar va ularda taqdim etilgan masalalar hamda ularning yechimlari, qiziqarli matematik masalalar va ularning yechimlari bilan tanishishingiz mumkin.

- ✓ <http://www.edu.uz> - Xalq ta'limi vazirligining axborot ta'lim sayti (o'zbek, rus va ingliz tillarida),
- ✓ <http://www.uzedu.uz> - Xalq ta'limi vazirligining axborot ta'lim portali (o'zbek, rus va ingliz tillarida),

- ✓ <http://www.eduportal.uz> - Multimedia markazi axborot ta'lim portali (o'zbek,rus va ingliz tillarida),
- ✓ <http://www.pedagog.uz> - malaka oshirish muassasalari sayti (o'zbek va rus tillarida),
- ✓ <http://www.cde.sakha.ru> - Masofadan turib o'qitish sayti (rus tilida),
- ✓ <http://www.iro.sakha.ru> - Ta'limni rivojlantirish instituti sayti (rus tilida),
- ✓ <http://www.school.edu.ru> - Umumta'lim portali (rus tilida),
- ✓ <http://www.alledu.ru> - "Internetdan ta'lim" portali (rus tilida),
- ✓ <http://www.rostest.runnet.ru> - Test olish markazi serveri (rus tilida),
- ✓ <http://www.allbest.ru> - Internet resurslari electron kutubxonasi (rus tilida),
- ✓ <http://matematika.mgdtd.ru/> - Matematikadan va informatikadan sirtqi tanlov (rus tilida),
- ✓ <http://www.mathtype.narod.ru/> - Online-darsliklar (rus tilida),
- ✓ <http://mschool.kubsu.ru/> - Elektron qo'llanmalar kutubxonasi. Sirtqi matematik olimpiadalar,
- ✓ <http://matematika.agava.ru/> - Matematikadan 2000 dan ortiq masalalar (rus tilida),
- ✓ <http://mat-game.narod.ru/> - Matematik gimnastika. Matematik masalalar va boshqotirmalar,
- ✓ <http://mathc.chat.ru/> - Matematik kaleydoskop (rus tilida),
- ✓ <http://mathmag.spbu.ru/> - Internetdagi matematuk jurnal (rus tilida),
- ✓ <http://www.matematik1.narod.ru/> - Matematikadan masalalar (rus tilida),
- ✓ <http://www.problems.ru/> Matematikadan masalalar izlash tizimi (rus tilida),
- ✓ <http://geometry.net/> - Algebra va geometriyadan o'quv materiallari (ingliz tilida),
- ✓ <http://mathproblem.narod.ru/> - Matematik to'garaklar, maktablar va olimpiadalar (rus tilida), <http://www.pdmi.ras.ru/~olymp/> - Matematikadan olimpiada masalalari (rus tilida),
- ✓ <http://mathtest.narod.ru/> - Matematik testlar (rus tilida) (rus tilida),
- ✓ <http://www.ams.org/mathweb/> - Math on the Web – Internetda matematika (ingliz tilida),
- ✓ <http://slovo.and.ru/z-index.htm> - Masalalar to'plami,
- ✓ <http://www.sch57.msk.ru/collect/smogl.htm> - Matematika tarixiga doir sayt,
- ✓ <http://www.mccme.ru/free-books/> - Matematikadan masalalar to'plami, maruzalar, kitoblar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ochildiyev Hasan Bahodir ugli “Improving the Invariant and Variable Components of Molecular Physics in School through Media” International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS) 2021. Page No.:95-96
<http://ijeais.org/wp-content/uploads/2021/5/abs/IJEAIS210517.html>
2. Ochildiyev Hasan Bahodir ugli, Mahmudov Yusuf Ganiyevich. (2022). The difference between teaching molecular physics at school in russia and uzbekistan. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(2), 237–241. Retrieved from
<https://internationaljournals.co.in/index.php/giirj/article/view/1242>
3. Ochildiyev H.B, Yusupov M.G “[Improving the invariant and variable components of molecular physics in school through media](#)” "Экономика и социум" №2(81) 2021
https://www.iupr.ru/_files/ugd/b06fdc_57f94b48bf2948ff99ab788745e2102b.pdf?index=true

„SO'NGGI SABOQ" ASARIDA MILLAT TAQDIRI

Ashurova Sojida Abdusamad qizi

Termiz Davlat Pedagogika instituti 1-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada „So'nggi saboq" asari orqali inson hayotida uning qadriyatlari: tili, urf-odati, huquqi, madaniyati nechog'lik ahamiyat kasb etishi va uning tutgan o'rni haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: qadriyat, til, adabiyot, millat, ma'naviyat, mustamlaka, mustaqillik
Inson ma'naviyatining dahosi bo'lgan adabiyot ne-ne iste'dodlarni ulg'aytirmadi deysiz, ana shunday so'z ustalaridan biri, fransuz xalqining buyuk yozuvchilari: Hans Kristian Andersin „Kichkina shag'zoda", Sharl Perro „Zolushka" kabi ijodkorlari safidan munosib o'rin olgan, o'z ijodi va yo'nalishiga ega bo'lgan adib Alfons Dode.

Adib qisqa umri davomida sermazmun va salmoqli ijod qildi, uning qalamiga mansub asarlar hali- hanuz katta-yu kichik tilidan birdek samimiy hikoya qilinadi. Fransuz adabiyotining sevimli yozuvchisi A. Dode millatining barcha hissiyotlari: quvonch, iztirob, shukronalik, alam va shodlik tuyg'ularini o'z asarlarida boricha tasvirlaydi. Ijodkor qalamining o'tkirligi, kichik asarda katta bir davrni yoritib berishi ham uning qay darajada iste'dodli yozuvchi ekanligini bildiradi.

Uning hayoti va ijodiga nazar tashlaydigan bo'lsak „Alfons Dode 1940-yil 13-mayda Fransiyaning Nim shahrida dunyoga keladi." [1] Yoshlik davrlari 2-jahon urushi endi tugagan yillarga to'g'ri keldi. Shu vaqtlarda ko'p insonlar og'ir qiyinchiliklarni boshidan o'tkazgani kabi ularning oilasi ham bu azob-uquvvatlardan chetda qolmadi, ballki shu voqealar sababli yozuvchi asarlarida aynan yoshlik chog'idagi viqeahodisalarni biz kitobxonlarga turli xil ranglarda hayajon bilan so'zlab berar. Adib ijodiga mansub bo'lgan „Tegirmonimdan xatlar" deb nomlangan hikoyalar to'plami va avtobiografik xarakterga ega bo'lgan „Kichkintoylar" romani fransuz xalqi qalbidan chuqur o'rin olgan. Bundan tashqari „Tarasanlik tartaranning sarguzashtlari", „Kichik froman va katta risler", „Roza va Ninetta" kabi bir qator romanlar muallifi hisoblanadi. Biz quyida keltiradigan asarda esa yozuvchi o'zi va xalqining boshidan kechirgan voqealarni so'zlab beradi. Biz bilamizki, Yer yuzidagi elat vakillari o'z tili, dini, urf-odati, an'analarga ega va aynan shu qadriyatlari ularni bir-biridan farqlab turadi. Taniqli adibimiz Abdulla Avloniy ta'biri bilan aytganda „Har bir millatning dunyoda borlig'ini ko'rsatadigan oynai hayoti til va adabiyotdir. Milliy tilni yo'qotmak, millatning ruhini yo'qotmakdir." [2] Shu ma'noda Alfons Dode ijodiga mansun „So'nggi saboq " asarida fransuz xalqini o'z mustaqilligidan judo qilgach, ma'naviy

boyligi bo'lmish tili va adabiyotini ham tag-tomiri bilan yulib tashlamoqchi bo'lgan mustamlakachi davlatlarning yovuz siyosati yozuvchi tomonidan ro'y-u rost yoritiladi. Shu yovuz kuchlar xalqning ona tilini yo'q qilib, millat ruhini, an'ana-yu qadriyatlari ildiziga bolta urishmoqchi, uni o'tmish tarixi-yu kelajagidan judo qilib, o'ziga qaram qilmoqchi bo'lishadi. Asarda fransuz xalqining ma'lum muddat Germaniya ta'sir doirasiga tushib mustamlakaga aylangan davri jarayonlari yoritiladi. Voqeliklar ketma-ketligi esa kichik maktab o'quvchisi Frans tilidan hikoya qilinadi. Asarni o'qish chog'ida har bir holat kitobxon xayolida gavdalanadi. Fransning darsga kirish o'rniga o'rmonda sayroqi qorayaloqlarning kuylayotganini eshitishi-yu, taxta yo'nish zavodi ortidagi River o'tlog'ida nemislarning safda yurish mashg'ulotlarini bajarayotganliklarini tomosha qilishi, o'qituvchidan qo'rqib sinfxona eshigi yonida turishi-yu, kekxa Xauzerning sinfxonaning oxirgi partasiga o'tirib, chetlari yirtilib ketgan eski alifboni titroq ovozda o'qishi buning barchasi yozuvchining bebaho mehnati natijasidir.

Ushbu asar „O'sha kuni ertalab maktabga juda ham kech qolayotgan edim. Muallimdan tanbeh eshitishimni eslasam, yuragim orqaga tortib ketardi" - deb boshlanadi. Chunki shu kuni Frans uyga berilgan vazifa, ya'ni sifatdosh qoidalarini yodlamagan edi. Shuning uchun u darsga kirmaslikni ham o'yladi, ammo keyin bu fikrining noto'g'ri ekanligini angladi. Bu yoshdagi bolalarda Fransda bo'lgani kabi biroz dangasalik odatlari bo'lib turishi mumkin, bu ham bolalik chog'ining bir bebosh davri. Frans darsga kechikib borganligi uchun o'qituvchidan gap eshitaman deb o'ylagan edi, ammo uning o'qituvchisi janob Amel tamoman teskarisini qildi. U Fransga qarab „Qani Frans o'g'lim kira qol, biz sensiz darsni boshlamoqchi bo'lib turgan edik" -dedi. Aslida, o'sha kuni u g'ala-g'ovur ichida bildirmasdan sinfxonaga kirmoqchi bo'ldi, lekin aksiga olib bugun hamma yoq suv quygandek jim-jit edi. Bu sukunatning sababini esa u keyinchalik bilib oldi. O'qituvchining „Bolalar bugun siz bilan so'nggi bor dars o'tishimiz Berlindan Elzas va Lotaringiya maktablarida faqat nemis tili o'tilishi haqida buyruq kelgan, iltimos darsga e'tiborliroq bo'linglar"- degan shu birgina so'zi Fransga juda kuchli ta'sir qiladi. Shunda hattoki u daraxtdagi kaptarlarni ham nemischa kuylashga majbur qilish kerakdir? -deya o'ylanadi. Tarixdan bilishimiz mumkinki, Fransiya va Germaniya o'rtasidagi urush ancha vaqt davom etdi. „1870-yilda boshlangan Fransiya-Prussiya urushi 1940-yillarda ham davom etib kelmoqda edi. Oxir-oqibat bu kelishmovchilik Fransiya davlatining mag'lubiyati bilan yakunlandi va uning tarkibida bo'lgan Elzas va Lotaringiya hududlari Germaniyaga tovon sifatida qo'shib berildi." [3] Ona tilining yo'q qilinishi fransuz xalqi uchun katta judolik. Millatni tilidan mahrum qilish - bu xalqni yo'q qilish bilan barobar edi. Zero taniqli adibimiz

Ch. Aytmatov aytganidek,, Til o'z tiliga mansub xalqning milliy pasportidir."[4] Sababi uning suhbatini ham, yozuv xatlari ham, savdo aloqalari- barchasi ona tilida amalga oshadi. Mustamlaka davlatlarda esa bu kabi hodisalar o'z tilida emas, balki o'zga tilda olib boriladi. Oqibatda jamiyat a'zolari ona tilini unutishadi va o'zga bir til ularning hayotidan muhim o'rin egallaydi. Shu tariqa millat ma'naviyatining bir qismini yo'q qilishadi. Janob Amel ushbu maktabda qirq yil davomida halol mehnat qilib ishlaydi. Unga maktabdagi har bir o'quvchi, buyum, o'simlik qadri bo'lib qoladi, shu sababli ham bugun oxirgi bor dars o'tayotganligini o'ylab juda xafa edi. Frans berilgan vazifani yod olmagan uchun rostdan uyaldi. „, Qani edi sifatdosh qoidalarini baland ovozda tutilmasdan dona -dona qilib aytib bera olsam"- deb o'ylar edi, lekin hammasini chalkashtirib yuboradi, o'qituvchi buning uchun bolani koyimaydi. „,Frans o'g'lim shundoq ham jazolanganingni bilsang kerak, har safar qayoqqa ham shoshildim, ertaga yodlayman deb o'ylaysan, oqibati nima bo'ldi. Biz elzasliklar doim o'qishni ortga suramiz fojiamiz ham shunda" -deya ta'kidlaydi. O'ylab qarajak, biz insonlar doim keyin o'qiymiz, o'rganib olamiz deymiz, lekin o'rganishga imkoniyat bo'lmasligi mumkinligini hech o'ylab ko'rmaymiz, Fransuz xalqi ham bu fikrning xato ekanligini, nega ertaroq ona tillarini chuqurroq o'rganishga harakat qilmaganligini afsus bilan eslashmoqda. O'sha kuni janob Amel sinf taxtasiga chiroyli qilib „,Fransiya, Elzas. Fransiya, Elzas " dars so'nggida esa „,Yashasin Fransiya!" -deb yozdi. U qalbiga tinchlik bermagan Vataniga bo'lgan cheksiz muhabbatini tilida ifodalay olmas edi, chunki bunga jur'ati yetmas edi, shuning uchun ham bu mehrga to'la, samimiy so'zlarni yozuv orqaligina ifodalay oldi. Fransuz xalqini o'z tillarini vaqtida o'rgana olishmagani, vaqt borligida xohish yo'qligi, endi esa xohlansa ham bunga imkoniyatning yo'qligi qiynar edi.

Aynan mustamlakachi Germaniya davlati ham sizningcha nima uchun eng avval o'zi bosib olgan xalqni tilidan, qadriyatlaridan judo qilishga harakat qilgan? Ularning ma'naviy boyligini o'ldiribgina o'zlarining boshqa maqsadlariga ham erishishi mumkin ekanligini bilar edi. Fransuz xalqining buyuk farzandi Alfons Dode ham millatining dardini o'z tildan mahrum qilinishi bilan belgilaydi.

Asardan ma'lum bo'lgani kabi har bir xalqning ona tili milliy qadriyatlarning ajralmas qismi. Dunyo mamlakatlari safidan munosib o'rin egallamoqchi bo'lsak ham ona tilimiz va adabiyotimizning boy ma'naviy xazinasini yordamidagina erisha olamiz. Hozirgi tinch kunlarimizga shukronalar aytib, bir-birimizning qadriyatlarimizni hurmat qilib, mushohada va mulohaza bilan umrguzaronlik qilish har birimizning ma'naviyatimizning nechog'lik boy va mustahkamligini ko'rsatadi. Zero, dono xalqimiz bejizga „,O'zingni er bilsang, o'zgani she'r bil"[5] - deb aytishmagan. Asarning aynan

„So'nggi saboq " deb atalishining sababi ham barcha voqealar o'sha so'nggi darsda ro'y beradi. Birgina shu oxirgi dars barcha o'quvchilarning xotirasida o'chmas, salbiy taassurot qoldirdi va bir umr xulosa chiqarishga arziydigan hayotiy saboq bo'ldi. Ular shu darsda o'z qadriyatlarining qay darajada ulug'vorligini, o'qituvchilik kasbining mashaqqatlari -yu, ozod Vatan va mustaqillik deb atalmish buyuk ne'matning insonlar hayotida qanchalik ahamiyatli ekanligini tushunib yetdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boqijon To'xliyev, Bahodir Karimov, Komila Usmonova „Adabiyot" 10-sinf II qism darslik, Toshkent-2017(171- bet).
2. Abdulla Avloniy hikmatli so'zlaridan olindi.
3. „Daryo" saytidan topildi.
4. Nosir Fozilov „Noshir va Nosir so'zi" Toshkent- „O'zbekiston" -2015 (71- bet).
5. O'zbek xalq maqoli

MINTAQADA IQTISODIY O'SISHNI RAG'BATLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI.

Sharipova Zulayxo Abdirimovna.

Ma'mun Universiteti NTM "Iqtisodiyot va buxgalteriya hisobi" kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya: O'zbekiston Respublikasi va uning mintaqalarida iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish yo'llarini aniqlashga ustuvor ahamiyat berilmoqda. Shunga qaramasdan mamlakat va uning ba'zi viloyatlarida iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish jarayoniga to'siq bo'layotgan salbiy holatlar mavjud bo'lib, ularni hal qilib yechim topish bugungi kunning dolzarb masalaridan bo'lib kelmoqda.

Kalit so'zlar: mintaqa, YaHM (Yalpi Hududiy Mahsulot), iqtisodiy o'sish, rag'batlantirish, eksport va import.

Hududlarni rivojlantirishda sanoat ishlab chiqarishi butun dunyo bo'ylab muhim rol o'ynadi. Sanoatning o'sishi mintaqada bandlik imkoniyatlari, daromadlar darajasi va umumiy iqtisodiy rivojlanishga olib keladi. Mintaqaviy rivojlanishda sanoat ishlab chiqarishining ahamiyatini e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi, chunki u ko'plab hududlarda iqtisodiy o'sish va rivojlanishning asosiy omili bo'lib kelgan. Sanoat ishlab chiqarishining asosiy afzalliklaridan biri bandlik imkoniyatlarini yaratishdir. Sanoat tarmoqlarining o'sishi to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita ish o'rinlarining yaratilishiga olib keladi, bu esa mintaqada ishsizlik darajasini pasaytirishga yordam beradi. Mintaqada sanoat ishlab chiqarishi natijasida yaratilgan bandlik imkoniyatlari faqat ishlab chiqarish sohasi bilan cheklanib qolmasdan, transport, logistika va xizmat ko'rsatish kabi turdosh tarmoqlarni ham qamrab oladi. Ushbu sohalar turli ko'nikmalar va tajribalarni talab qiladi, bu esa turli xil ish joylarini yaratilishiga, yangi bilim va ko'nikmalar egallanishiga olib keladi.

Mintaqalar rivojlanishida o'ziga xos o'rin tutuvchi moliyalashtirishning turli manbalari mavjud. Ularni quyidagi guruhlariga bo'lish mumkin: davlat budjeti mablag'lari; korxonalarining o'z mablag'lari; aholi mablag'lari; xorijiy investitsiyalar; budjetlardan tashqari fondlarning mablag'lari va hokazolar. Bozor iqtisodiyoti sharoitida milliy iqtisodiyotimiz uchun zarur mahsulotlarni ishlab chiqaruvchi mintaqa obyektlari moliyalashtiriladi, xususiy moliyalashtirish kengayib, xususiy sektor rivojlangan sari davlat budjeti mablag'lari hisobiga investitsiyalash ortib boradi. Bunday hollarda bozor iqtisodiyotiga o'tib borayotgan davlatlarda, jumladan,

O'zbekistonda ham davlat budjeti tomonidan tibbiyot, fan va madaniyat, maorif va boshqa ijtimoiy sohalar loyihalari moliyalashtiriladi hamda bu maqsadga muvofiqdir. Respublikamizda korxonalar rivojlanib, moliyaviy jihatdan barqarorlashib bormoqda. Shundan kelib chiqib, korxonalarda o'z-o'zini moliyalashtirishning yangi manbalari shakllanmoqda. Korxonalarining o'z-o'zini moliyalashtirish manbalari quyidagilardan tashkil topgan: korxonaning taqsimlanmagan foydasi; amortizatsiya ajratmalari fondi; aksiyalar chiqarish hisobiga shakllantirilgan mablag'lar; maxsus fondlar. Yuqoridagi mablag'lar manбайдan korxonalar o'z ishlab chiqarishini yo'lga qo'yish, modiyerinizatsiyasi yoki texnik-texnologik jihatdan yangilanish, aylanma mablag'larini ko'paytirish uchun foydalanishi mumkin. Davlat tomonidan olib borilayotgan qo'llab-quvvatlash siyosatida korxonalar, ayniqsa, endigina ish boshlayotgan subyektlarga xorijiy investitsiya yoki boshqa turdagi kichik va o'rta korxonalariga soliq imtiyozlari berish ham alohida ahamiyat kasb etmoqda. Korxonalar muayyan imtiyozli davr mobaynida soliq to'lovlarini amalga oshirmaydi va shu hisobdan qoladigan summalarini ham o'z ishlab chiqarishini kengaytirishga yo'naltiradi.

Mintaqada sanoat ishlab chiqarishi daromad darajasini oshirishga xizmat qiladi. Ish bilan ta'minlash imkoniyatlarining yaratilishi uy xo'jaliklari daromadlarining oshishiga olib keladi, bu esa fuqarolar va oilalarning turmush darajasini yaxshilashga yordam beradi. Daromad darajasining oshishi, shuningdek, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga yordam beradigan iste'mol xarajatlarining oshishiga olib keladi. Sanoat ishlab chiqarishining yana bir salmoqli foydasi hududda infratuzilmani rivojlantirishdir. Sanoatning o'sishi mintaqaning umumiy aloqasini yaxshilashga yordam beradigan yo'llar, aeroportlar va portlar kabi infratuzilmani rivojlantirishni talab qiladi. Infratuzilmaning rivojlanishi nafaqat sanoatning o'sishiga yordam beradi, balki mintaqaholisining hayot sifatini yaxshilashga yordam beradi. Sanoat ishlab chiqarishi ham hududda malakali kadrlar yetishtirishga olib keladi. Sanoatning o'sishi bir qator ko'nikmalar va tajribalarni talab qiladi, bu esa malakali ishchi kuchining rivojlanishiga olib keladi. Malakali ishchi kuchini rivojlantirish mintaqaga yangi ishlab chiqarishlarni jalb qilishga yordam beradi, chunki kompaniyalar malakali ishchi kuchiga ega bo'lgan hududlarga sarmoya kiritish ehtimoli ko'proq.

Respublikamizda ham qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish uchun barcha shart-sharoitlar yaratilmoqda. Aholining bo'sh mablag'larini jamg'arish tijorat banklarida amalga oshirilmoqda va ushbu jamg'arma mablag'lari ko'proq qisqa muddatli kreditlarga yo'naltirilmoqda. O'zbekiston iqtisodiyoti mintaqalarning rivojlanishi sifat jihatdan yangi holatga - barqarorlik va iqtisodiy o'sishga o'tishning muhim sharti yuqori darajada investitsiya faolligi yuqorida kapital hosil qiladigan

investitsiyalar samaradorligi oshirilishini talab etadi. YaIMning bor-yo'g'i 1 % ga o'stirish uchun ishlab chiqarishga investitsiyalar hajmi 3 % dan kam bo'lmagan miqdorda ortishi lozim. O'zbekiston mintaqalarida iqtisodiy o'sish va tuzilmaviy qayta qurish uchun haqiqiy shart-sharoitni yaratish ham muhim masalalardan biridir. Keyingi yillarda investitsiya sohasiga umumiy transformatsiya pasayishi kuchli ta'sir qildi. Shu bilan birga, investitsiyalar YaIM dinamikasi bilan moslashgan ancha tezkor sur'atlarda qisqardi. Islohotlarning birinchi bosqichida, investitsiya sohasidagi tanglik salbiy miqdoriy o'zgarishlar asosidagi investitsiya modeli takomillashmagani sabab bo'lgan transformatsiyalarning turli jihatlari bilan ajralib turadi. Bu davrda investitsiyalarni takror ishlab chiqarish tuzilmasida salbiy siljishlar yuz berdi. asosiy fondlarni tiklash va yangilashda investitsiyalash yo'nalish ustun bo'lib keldi. Bu esa, vujudga kelgan vaziyatda moliyaviy tavakkal nuqtai nazaridan tushunarli. Ammo takror chiqarish jarayonlarining strategik rivojlanish mavqeidan qaraganda istiqbolga ega emas. Texnologik tuzilma ham faol elementar ulushning pasayishiga olib keldi.

Xulosa: Bugungi kunda mamlakatimiz mintaqalari iqtisodiyotida ijobiy makroiqtisodiy harakatlar ko'zga tashlanmoqda. Ishlab chiqarishda muayyan siljishlar va tiklanish, investitsiya jarayoni birmuncha faollashgani kuzatilmoqda. Endilikda sanoati o'rta rivojlangan mamlakatlar yo'lidani borib, xomashyo, konversiya va harbiy sanoat majmuasi, yuqori texnologik korxonalarini bozor maqsadlariga yo'naltirish, samaradorligi yuqori bo'lgan qayta ishlash sanoatini shakllantirish bo'yicha texnologik tafovutlarni yengish singari global masalalar hal etilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bekmurodov A.Sh., G'afurov U.V., Tuxliev B.K. Jahon moliyaviy iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari: O'quv q o'llanma. –T.: TDIU 2009. – 124 b.
2. Raximova M.R. Mintaqaviy iqtisodiyot: Oquv q o'llanma. T.: TDIU, 2007.
3. Ishmuxmedov A.E. va boshqalar. O'zbekiston Milliy iqtisodiyoti: Darslik. – T., 2006.
4. M.T.Asqarova, L.F.Amirov, A.A.Isломov, A.R.Yaxshimuratova. Inklyuziv iqtisodiy o'sish. Toshkent-2019.

STUDY OF CHRONIC TOXICITY OF THE DRUG PHYTOFERON

Tashkent State Pharmaceutical Institute

Kh. O. Darmanov

e-mail: khakim.darmanov@mail.ru

tel: +998994624052

The chronic toxicity of the tincture made from the collection "phytoferon" was studied in white rats in the experiment. The results showed that the drug is harmless to the body in amounts of 10 ml/kg and 25 ml/kg. The drug does not adversely affect peripheral blood-shaped elements, biochemical indicators and the histomorphological structure of internal organs in the amounts studied when administered for 30 days.

Base phrases: phytoferon, aggregate, tincture, white rat, peripheral blood, hepatocyte, enzyme, hemoglobin, erythrocyte, leukocyte, histomorphological, narcosis.

UNTERSUCHUNG DER CHRONISCHEN TOXIZITÄT DES ARZNEIMITTELS PHYTOFERON

Die chronische Toxizität der Tinktur aus der Sammlung "Phytoferon" wurde im Experiment an weißen Ratten untersucht. Die Ergebnisse zeigten, dass das Medikament in Mengen von 10 ml/kg und 25 ml/kg für den Körper unschädlich ist. Das Arzneimittel beeinträchtigt periphere blutförmige Elemente, biochemische Indikatoren und die histomorphologische Struktur innerer Organe in den untersuchten Mengen bei Verabreichung über 30 Tage nicht nachteilig.

Basisphrasen: Phytoferon, Aggregat, Tinktur, weiße Ratte, peripheres Blut, Hepatozyten, Enzym, Hämoglobin, Erythrozyten, Leukozyten, histomorphologisch, Narkose.

Synthetic drugs make up the majority of the drugs currently used in the treatment of patients in the world. Judging by the analyzes, drugs obtained by the synthetic method cause various unpleasant complications in patients. Herbal remedies are of great importance in medicine. Natural remedies have the property of selectively affecting the body. The pharmaceutical industry of our republic pays great attention to the production of medicines based on raw materials of natural medicinal plants [1]. Of the more than four and a half thousand plants found in our country, one thousand one hundred and fifty varieties are medicinal plants. It is known that tubule-leaved bullfinch (**flores Achilleae filipendulinae**), bird taron (**herba polygoni avicularis**), sweet brainstem (**radix Glycyrrhizae**), water pepper (**herba polygoni hydropiperis**) and

medicinal chamomile (**Flores Shamomillae**) plants are common in the territory of the Republic. They are used in folk medicine on a large scale in anti-inflammatory, pus-driven, accelerating blood clotting, enhancing substance metabolism, reducing blood sugar levels, and other diseases [2,3]. The creation of domestic modern medicines from them is one of the pressing issues of today (1).

The purpose of the work: to study in experimental animals the effect of Phytopheron tincture on chronic administration to the body - a collection of tubule-leaved bullfinch, bird taron, sweet brain root, water pepper and medicinal chamomile medicinal plants.

Experimental method: the experiment was carried out in 30 laboratory white rats weighing 140 – 156 g. Phytoferon tincture was administered orally for 1 month at doses of 10 ml/kg (1 ml/100 g) and 25 ml/kg (2.5 ml/100 g weight). Laboratory animals in the control group, on the other hand, were given distilled water, respectively. During the experiment, changes in the condition, weight of animals were observed [4].

To study the chronic toxicity of the drug, at the beginning of the experiment, blood tests were carried out on the 15th, 30th and 60th days after the administration of the tincture. Blood analysis was studied in a hematological analyzer (VC-3000), using colorimetric methods using serum aspartate-aminotransferase (ACaT) and alaninaminotransferase (ALaT) Raitman-Frankel, and glucose levels glucosooxidase enzyme in a biochemical analyzer (VA-88) [5]. At the end of the experiment, laboratory animals were decapitated and histomorphological tests were carried out [4]. The statistical significance of the obtained indicators was determined by calculating the probability of error (R) in the examination of the distribution norm (according to the ecstasy criterion) and the equality of general dispersions (F – Fisher criterion) by the Styudent (t) criterion, comparing the average quantitative indicators.

Results of the experiment: in both groups that received Phytopheron tincture, the general cases of animals control group did not differ from that of white rats. However, the drug had a positive effect on the weight of experimental animals. In particular, on the 60th day of the experiment, the amount of 10 ml/kg increased by 16.2% compared to the initial indication (before Administration of the drug) and 17.5% respectively in 25 ml/kg.

In the blood analysis, the amounts of certain shaped elements of peripheral blood (1 mm³) were examined. The results obtained showed that from the 15th day of the experiment, the amount of hemoglobin in the peripheral blood under the influence of the drug phytoferon increased compared to the indicators of intactus and the control group. Given phytoferon in 10 ml/kg and 25 ml/kg, it was noted that the hemoglobin

content in the peripheral blood of white rats increased by 0.5 and 0.6 g % compared to intact indicators, and 0.8 g% respectively compared to the control group. No change in the number of erythrocytes and leukocytes in the peripheral blood was detected in the level of mathematical accuracy. On the 30th day of the experiment, the amount of hemoglobin in the blood of white rats under the influence of the drug phytoferon in both quantities and the number of erythrocytes by 0.9-1.1 g % compared to the control group indicators, as well as 0.3-0.6 mln.ga increased was observed. Almost the same situation was noted on the 60th day of the experiment. Changes in the number of leukocytes in the peripheral blood were also detected during the experiment. But these indicators did not differ from the results of the control group in the level of mathematical accuracy. In particular, the number of leukocytes in the blood was around the physiological norm during the experiment. When chronic administration of phytoferon tincture in amounts of 10 ml/kg and 25 ml/kg, it was noted that the experiment increased the weight of white rats relative to intactness indicators. But the control group did not differ in the level of mathematical accuracy from its indicators (Table 1).

Table 1.

Effect of phytoferon tincture on indicators of peripheral blood elements when chronically administered to white rats (M±m; n=10)

Specification	Peripheral blood indications after administration of phytoferon						
	Intact	Day 15		Day 30		Day 60	
		10 ml/kg	25 ml/kg	10 ml/kg	25 ml/kg	10 ml/kg	25 ml/kg
Hemoglobin, g/%	12,1±0,1	<u>13,3±0,3</u> 5*x	<u>13,3±0,3</u> 7* x	<u>13,5±0,3</u> 5*x	<u>13,7±0,4</u> 0* x	<u>13,35±0,3</u> 9* x	<u>13,5±0,3</u> 7
		12,5±0,3 6	12,5±0,3 6	12,6±0,2 7	12,6±0,2 7	12,4±0,36	12,4±0,3 6
Erythrocytes, million/ml	6,1±0,23	<u>6,2±0,30</u> 5,9±0,25	<u>6,27±0,2</u> 7 5,9±0,25	<u>6,3±0,25</u> 6,0±0,35	<u>6,6±0,35</u> * x 6,0±0,35	<u>6,4±0,20*</u> x 5,95±0,25	<u>6,5±0,29</u> * x 5,95±0,25
Leukocytes, thousand/ml	9,7±1,9	<u>10,5±2,0</u> 10,5±2,1	10,2±2,1 10,5±2,1	<u>10,7±1,6</u> 11,5±2,1	<u>10,3±1,7</u> 11,5±2,1	<u>10,4±0,50</u> 10,5±0,42	<u>10,2±0,3</u> 2

							10,5±0,4 2
--	--	--	--	--	--	--	---------------

Note: experimental group results in the photo; control group results in the denominator

- * - level of reliability relative to the control group;
- X-degree of reliability relative to the intact indicator

This means that phytopheron tincture, when administered chronically, also stimulates the process of blood formation in normal white rats to a certain extent. In addition phytopheron tincture in both quantities increased the separation of the forehead by 19.2 - 21.0% and 21.3 - 22.3% on the 15th and 30th days of the experiment, it was noted that the color of the forehead is clear, the pH indicator is in the norm. On the 30th day of the experiment, biochemical analyzes in the blood were examined (Table 2). Based on the results obtained, the control group of levels of Alat and Asat in the blood under the influence of phytopheron tincture did not differ at all from that of white rats. So the drug under study does not affect the activity of liver enzymes.

Table 2

The effect of phytoferon tincture on biochemical indicators in the blood in chronic administration (M±m; n=6)

Pointers	Results		
	In the control group	In the group that took 5 ml/kg of tincture	In the group that took 10 ml/kg of tincture
ALAT mmol.ch.l	140,6±2,03	141,7±2,07	142,6±1,63
ACAT mmol.ch.l	143,0±1,87	144,5±2,56	145,1±1,57
Proteins g./l.	59,6±1,66	63,2±1,64*	64,0±1,36*
Cholesterol, mmol/l	1,72±0,01	1,76±0,041	1,75±0,067
Sugar content, mmol/l	4,85±0,41	5,36±0,65*	5,31±0,83*

Note: * - level of reliability relative to the control group.

But the process of synthesis of proteins in the liver has intensified a little. In this, the amount of proteins in the blood increased by 6% and 7.8%, respectively, compared

to the control group, in the group of white rats, who received 5 ml/kg and 10 ml/kg of tincture.

At the end of the experiment, white rats were decapitated against the background of mild narcosis and histomorphological examinations of their internal vital organs were carried out. Based on histological analysis, the boundaries of the liver sections in the liver of animals in the control group are not clearly visible. The trabecular structure of hepatocytes is clearly visible, and one branch of it is surrounded by septa. The central vein of the liver is empty, the intercalary space is narrowed, the triad is well visible. Hepatocytes located in all sections of the liver are of almost the same structure, their nuclei are clearly visible.

The liver capsule of the animals that received the tincture under study was very thin, as in the trabecular control group of hepatocytes, the Triads are well visible, the process of proliferation in the hepatocytes around the triad and septa pathway, 2 nuclei were recorded in some hepatocytes.

Renal parenchaemia is in a simple structure and it is made up of central brain and peripheral bark substances. The capsule is very thin, the parenchyma stroma is in a thin structure, the clublets are the same size, round or oval in shape, the petlya capillaries are thin and in an empty position. Shumlyansky-Bauman capsules are free of pathological fluids. In the cavity of the nephron ducts, protein weights of the eye progenitor, pink color were recorded.

Animals that receive phytoferon tincture have a kidney that looks like a histostructure control group. Shumlyansky-Bauman capsules in a hollow state, while in the kidneys of some animals, noticeable tumors and metachromasias are visible. Stromani klubochk recorded a state of proliferation in fibroblasts in some of its lands etilgan.Me in the wall, the mucous, sub-mucous, muscular and serous floors look normal. The structure of the intestinal walls is also simple, lying on the muscular floor and recorded in the form of a circular floor. The mucous membrane of the intestine is full-blooded, the vorsinkae are well developed, its epithelial floor protoplasm is basophilic, the nucleus is plasmatic in appearance. on the floor of the mucosa, fat groups are assembled, which are made up of porous cytoplasmic cells with a boccal foam.

The intestinal mucosa of some of the animals that received the tincture is well preserved, the vorsinkae are made up of a plasmatic epithelium, the stroma of which is in a fine structure, the mucous membrane of the intestinal glands is partially swollen, the cell cytoplasm is vacuolated. The intestinal lymphoid apparatus is well developed. Sometimes very small volumes of tumors have been recorded on the mucous membrane.

Cardiac histostructure is normal, the heart is saturated with muscle layer - myocardial blood, cardiomyocytes are full-blooded, the core is oval. Muscle capillaries are significantly hypertrophied, vacuoles have been recorded in their cytoplasm.

Histological structure of other vital internal organs in animals in the control and experimental group it was found that Dearness appears the same.

In conclusion, the histological structures of the vital internal organs of white rats in the control and experimental group did not differ from each other. So phytoferon tincture does not adversely affect the histological structures of internal organs.

Conclusions.

1. Phytoferon tincture affects peripheral blood-shaped elements when administered for 1 month in amounts of 10 ml/kg and 25 ml/kg.

2. Phytoferon tincture does not affect the activity of liver enzymes in the amounts studied when administered chronically. Accelerates the breakdown of proteins in the liver.

3. Phytoferon tincture does not affect the histological structure of internal organs when chronically administered to experimental white rats in amounts of 10 ml/kg and 25 ml/kg.

Bibliography:

1. Шарипов А.Т. Разработка и стандартизация серосодержащих лекарственных средств на основе местного сырья.- Автореф. дисс. ... докт.фарм. наук. - Ташкент, 2016. - С.75

2. Холматов Ў. Х., Дўсчанов Б. О., Собиров Р. С. Абу Али ибн Сино ишлатган доривор ўсимликлар. - Урганч, 2003, - 179 б.

3. Эгамбердиева М.Н., М.Ж.Аллаева, Муллажанова М.Т. Тубулғибаргли буймадорон ва қашқарбеда ўсимлиги ва унинг экстрактини конкуюклашиш жараёнига таъсири /Ibn Sino ilmiy-amaliy xalqaro jurnal. - 2005. - №3/4. - С. 84-85.

4. Руководство по экспериментальному (доклиническому) изучению новых фармакологических веществ. -Москва, 2005.- 289 с.

5. Макаров В.Г. и соавт. СПРАВОЧНИК. Физиологические, биохимические и биометрические показатели нормы экспериментальных животных. СПб.: Изд-во «ЛЕМА», 2013. -116 с.

O'QITUVCHILARDA KASBIY KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI.

Samarqand Davlat Chet Tillar tillar institute Ingliz tili nazariyasi va adabiyoti
kafedrası

Sh.O.Mamayoqubova

Email: mamayoqubovashahlo@gmail.com

Tel: +998937261746

Annatatsiya. Hozirgi rivojlanayotgan jamiyatda amalga oshirilayotgan islohotlar talablariga javob bera oladigan, ishlab chiqarish tarmoqlarida yuzaga keladigan raqobatga bardosh bera oladigan, kutilmagan vaziyatlarga tushib qola oladigan, samarali faoliyat yurita oladigan shaxsni shakllantirish asosiy muammolardan biridir, mehnat bozorida mutaxassislarining malakasiga qo'yiladigan talablar darajasi. Keyingi maqolada pedagog kadrlar tayyorlash va ularda kasbiy kompetensiyani rivojlantirishda yuzaga keladigan masalalar alohida misollar orqali keltiriladi.

Kalit so'zlar: modernizatsiyalash, kommunikativlik, kasbiy kompetentlik, kommunikatsiya, kompetentlilik, muloqot, intellektual salohiyat.

Annotation. One of the main problems is the formation of a person who can meet the requirements of the reforms implemented in the current developing society, who can withstand the competition arising in the production lines, who can get into unexpected situations, and who can effectively work at the level of the requirements for the qualifications of specialists in the labor market. In the following article, the issues that arise in the training of teachers and the development of professional competence in them are presented through separate examples.

Key words: modernization, communicativeness, professional competence, communication, competence, communication, intellectual potential.

O'qituvchilar, ayniqsa, ta'lim sohasida ro'y berayotgan barcha o'zgarishlarni hisobga olib, o'rganishni, malakasini oshirishni davom ettirishi kerak. Buning uchun ular uchun o'qitish usullari va muloqot turli sohalarda yordam berishi va o'qitishi mumkin. O'z ishida chinakam mohir bo'lishni zaytegan o'qituvchi ham o'qiydilar va aalohdan o'rgandim. Mas'uliyatli, hissiy va amaliy bo'lish kabi turli fazilatlar yaxshi o'qituvchi bo'lishga yordam beradi. Dars rejaları va darsliklar kabi o'leikanirga o'erhansi va o'sishga qoidalar va ko'rsatmalar mavjud. Boshqa o'qituvchilar va mutaxassislarining sumamiga ega bo'lishlari ham muhim. O'qituvchilar treningning bir

qismi sifatida diagnostika, aloqa, boshqaruv va loyihani rejalashtirishning turli usullarini o'rganishlari kerak.

Atrofdagi hodisalarni tushunishi va kuzatishi, malaka va bilimlarini oshirish ustida ishlashlari kerak. O'qituvchilar boshqalar bilan yaxshi ishlashi kerak va ular birgalikda ishlashlari kerak. Bularning barchasi o'qituvchilarning faoliyatini yaxshilashga yordam beradi. O'qituvchilar uchun yaxshi resurslarga ega bo'lish va ularning kasbiy rivojlanishida yordam berish muhimdir. Ushbu maqolada o'qituvchilar qanday qilib o'z ishlarida yaxshiroq bo'lishi mumkinligi haqida gap boradi. Ularni yaxshilashning turli usullari mavjud, masalan, ko'proq ma'lumot olish va boshqalar bilan yaxshi ishlashni o'rganish. Shuningdek, o'qituvchilarning mas'uliyatli, yaxshi fazilatlariga ega bo'lishi muhim. O'qituvchining qanchalik yaxshi ekanligini bilish uchun biz ularning mahorati va bilimiga, shuningdek, ular foydalanadigan materiallarga va maktabdan olgan yordamiga e'tibor qaratishimiz mumkin. O'qituvchilarni yaxshilashga yordam beradigan ba'zi narsalar bor, masalan, yaxshi qoidalar va rejalar mavjud va ularga yordam beradigan odamlar bor.

O'qituvchining kasbiy kompetentligi, irodaviy sifatlar, intellektual salohiyat, hissiy sifatlar, amaliy ko'nikmalar bilan bir qatorda, o'z-o'zini boshqara olish layoqatini o'zaro bog'liqligi va shaxsning ijtimoiy- madaniy faollik darajasini aks ettiruvchi individual sifatlar asosida shakllantirib boriladi. Bunday holatlar rivojlangan davlatlarda shakllangan an'anaga muvofiq kasbiy malakaga ega mutaxassisning kompetentligi, uni shakllantirishga qaratilgan ta'lim tizimi, bilim, ko'nikma va malakalar darajasi bilan o'lchanadi. O'qituvchini kasbiy kompetentligini rivojlantirishda muhim pedagogik shart-sharoitlar sifatida quyidagilarni ham alohida e'tirof etish ahamiyatga egadir.

- zamonaviy talablarga javob bera oladigan me'yoriy va o'quv-metodik hujjatlar (davlat ta'lim standarti, namunaviy o'quv rejaları, ishchi o'quv rejaları, namunaviy o'quv dasturlari, ishchi dasturlari, darsliklar, o'quv qo'llanmalar, metodik tavsiyanomalar, qo'shimcha maxsus adabiyotlar, ko'rsatmali vositalar, dars ishlanmalari, loyihalar va boshqalar)ning mavjudligi;

- ilmiy pedagogik xodimlar (professor, dotsent, o'qituvchi, malakali o'quv ustalari, texnik xodimlar)ning bilim, ko'nikma va malakalarining yuksakligi, kasbiy kompetentlik darajasining yetarlicha shakllanganligi hamda ilmiy salohiyatga ega bo'lishi;

- o'quv jarayonining moddiy-texnik (o'quv binolari, o'quv auditoriyalari, o'quv ustaxonalari, amaliy-laboratoriya jihozlari), axborot texnologiyalari (radio, televidenie, kompg'yuter, nusxa ko'chirish qurilmalari, laboratoriya asbob-uskunalari, audio,

video, multimediya, trenajyorlar, kinoproektorlar, diaproektorlar, videoproektorlar, texnik vositalar majmuining mavjudligi va hokazolar) jihatdan yetarlicha ta'minlanganligi;

- ijtimoiy va o'quv-texnologik jihatdan qulay muhit (o'qituvchilar, talabalar, rahbarlar hamda talabalar, shuningdek, talabalarning o'zaro munosabatlari mazmuni, yo'nalishi, maqsadlar birligi va boshqalar) yaratilganligi;

- tashkiliy hamda o'quv-amaliy faoliyatning izchil, uzluksiz hamda tizimli yo'lga qo'yilganligi.

«O'qituvchining kasbiy kompetentligi» tushunchasiga berilgan ta'rif va tavsiflarni umumlashtirib, uni quyidagicha talqin etish mumkin: O'qituvchining kasbiy kompetentligi – pedagog faoliyatida kasbiy kompetentlik muhim jihatlaridan biri bo'lib, pedagogning faqatgina kasb va kasbiy faoliyatni amalga oshirish bilan bog'liq barcha ehtiyoj, qobiliyat, mahorat, bilish va qiziqishlarini ifodalaydi. Buning uchun u ijodiy izlanishlar jarayonini boshqarishga moyil bo'lishi, ijodiy izlanishlarning samaradorligi o'qituvchining pedagogik, psixologik va nazariy tayyorgarligiga bog'liq bo'lishini esda tutishi lozim.

REFERENCES

1. Ishmuhamedov R, Abduqodirov A, Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – T.: "Iste'dod", 2008. – 180 b.

2. Muslimov N. va boshqalar. Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. – T.: «Fan va texnologiyalar», 2013. – 128 b.

3. Nizomxonov S.A., Madaminov I. Pedagogning kasbiy faoliyatida axborot kommunikativ kompetentlikni oshirish yo'llari. // Zamonaviy ta'lim» jurnali, 2014, №10.

4. Ahlidinov R. Sotsial'no-Pedagogicheskie osnovy upravleniya kachestvom obshchego srednego obrazovaniya. Avtoref.dis...d-ra ped.nauk. –T.: 2002. -44 b.

5. X.Sharipov, N.Muslimov, M.Ismoilova: "Kasbiy ta'lim pedagogikasi". Metodik qo'llanma. – T. 2005 y.

6. M.Usmonboeva, G.Anorkulova, G.Shamaripxodjaeva "Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari" o'quv uslubiy majmua. T. 2015 yil.

7. N.A.Muslimov Bo'lajak kasb-ta'limi o'qituvchisini kasbiy shakllantirish T.,Fan 2004.

8. Azizxo'jaeva N.N. Pedagogik texnologiya va Pedagogik mahorat. – T.: 2003. – 174 b.

SURUNKALI RINIT KASALLIGINING TURLARI VA ULARNI DAVOLASH USULLARI.

Iskandarov Zuhridin Qamariddin o'g'li

Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali talabasi

Odilnorova Mashhura Musliddin qizi

Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali talabasi

Ilmiy rahbar:

Javohir Mustanov

Pediatriciya va xalq tabobati fakulteti dekani

Normirova Nargiza Nazarovna

Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali assistenti

Annotatsiya: Surunkali rinit cho'zilib ketgan o'tkir rinit, atrof-muhitning salbiy omillari ta'sirida, surunkali sinusitlar, burun bo'shlig'idagi rinolitlar tufayli yuzaga keladi. Surunkali rinitning quyidagi turlari tafovut qilinadi: kataral; vazomotor (allergik, neyrovegetativ); giperplastik; atrofik; ozena (sassiq tumov). Har bir turning o'ziga xos belgilari mavjud.

Kalit so'zlar: Surunkali rinit, sovqotish, infeksiya, yallig'lanish, burun yo'llari.

Rinit — sovqotish, infeksiya, allergiya natijasida burun shilliq pardasining yallig'lanishi. Mustaqil kasallik yoki infeksiyon kasalliklar (mas., gripp, difteriya, qizamiq va boshqalar) belgisi bo'lishi mumkin. Rinitda burun yoki tomoq shilliq pardasi shishib, achishadi va quruqshaydi; 3—4 kundan keyin burundan ko'p miqdorda suyuq tiniq shilimshiq keladi. Bemorning umumiy ahvoli aytarli o'zgarmaydi, harorati, odatda, normal yoki bir oz ko'tariladi ($37—37,5^{\circ}$), boshi og'irlashib, ish qobiliyati pasayadi; burundan nafas olish qiyinlashadi, ba'zan, ko'z shilliq pardasi yallig'langanligi tufayli yosh oqadi, hid bilish pasayadi.

Surunkali rinit allergik rinitning og'ir shakli bo'lib, unda 3 oydan ortiq ketma-ket kuchli allergik xurujlar orqali tez-tez o'zini namoyon qiladigan burun bo'shliqlarining yallig'lanishi mavjud. Ushbu kasallik odatda alerjenga doimiy ta'sir qilish yoki vazomotor rinitni keltirib chiqaradigan burun mintaqasining anatomik o'zgarishi natijasida yuzaga keladi. Surunkali rinitning eng tez-tez uchraydigan alomati bu burun va burun burunlari, shuningdek ketma-ket hap'sirma va burun tiqilishi. Davolash allergiya vaktsinasi, antigistamin preparatlari, masalan, loratadin yoki burunni to'g'irlash bo'yicha operatsiya orqali amalga oshirilishi mumkin, ayniqsa burun turbinasi gipertrofiyasi bilan surunkali rinit haqida gap ketganda. Rinit xususan

emadigan bolalarda og'ir kechadi. Ularning burun yo'llari juda tor bo'lib, burun shilliq qavatining ozgina bo'lsada shishishi burundan nafas olishni qiyinlashtiradi. Natijada jiddiy o'zgarishlar: tajanglik, uyqu buzilishi, emmay qo'yish, juda ozib ketish va boshqa kuzatiladi. Ba'zan yallig'lanish burunhalqum va eshituv nayi shilliq pardasiga, hatto hiqildoq, bronx va o'pkaga ham o'tib ketadi. Shuning uchun T.ni zo'raytirib yubormaslik kerak.

Surunkali kataral rinit. Bemor doimiy yoki vaqti-vaqti bilan kuzatiladigan burun bitishidan (ayniqsa chalqancha yoki yonboshlab yotganda) shikoyat qiladi. Burundan ko'p shilimshiqli ajralma chiqadi, hid bilish susayadi, lohaslik, bosh og'rishi, og'iz qurishi kuzatiladi. Kasallik ko'pincha o'tkir kataral tumovdan keyin yuzaga chiqib, bir necha oydan bir necha yilgacha davom etishi mumkin. Asorati sifatida o'rta quloqning yallig'lanishi, sinusitlar paydo bo'lishi mumkin. Surunkali kataral rinitda burundan nafas olishning buzilishi, tish kasalliklari (kariyes, gingivit) kelib chiqishiga sabab bo'ladi. Davolash: faqat mahalliy davo qilinadi. Sekretni kamaytiruvchi, shilliq pardani qurituvchi malhamlar, tomchi dorilar (protargol, kollargol) qo'llaniladi.

Surunkali vazomotor rinit. Hozirgi vaqtda vazomotor rinitning 2 turi tafovut qilinmoqda: allergik va neyrovegetativ rinit. Ikkalasi ham bir-biriga o'xshash klinik manzaraga ega. Allergik rinitni yuqori nafas yo'llari orqali organizmga turli allergenlar (chang, kimyoviy modda, jun, qush pati) kirishi keltirib chiqaradi. Bunday allergenlarga sezgirlik tug'ma va orttirilgan bo'lishi mumkin. Allergik rinit belgilari – aksirish, transsudatsiya, vazomotor va sekretor disfunktsiyalar. Neyrovegetativ tur sovuqtishga o'ta sezgir odamlarda uchraydi. Uni allergik rinitdan farqlash uchun allergologik analiz yig'ish, burun shilimshig'ini eozinofillarga tekshirish, turli allergenlarga sinamalar o'tkazish kerak. Davolash umumiy va mahalliy olib boriladi. Tomirlar o'tkazuvchanligini kamaytiruvchi, nospetsifik giposensibilizatsiyaga olib keladigan dori moddalar (klaritin, pipolfen, suprastin, dimedrol, kalsiy xlorid) qo'llash lozim. Burun bo'shlig'i shilliq pardasining refleksogen sohalari faoliyatini susaytirish uchun 10% li kumush nitrat eritmasi qo'llaniladi.

Burun yondosh sinuslarining yallig'lanishi ko'pincha burun bo'shlig'idagi tabiiy teshiklar orqali ularga mikroorganizmlar tushishi natijasida kelib chiqadi. Bular gripp virusi, streptokokk, stafilokokk, diplokokk, difteriya tayoqchasi bo'lishi mumkin. Surunkali sinusitlar turli xil umumiy va mahalliy noqulay omillar ta'sirida, ya'ni organizm reaktivligining pasayishi va organizm quvvatsizlanganida, burun bo'shlig'i shilliq pardasining gipertrofiyasida, burun to'sig'ining qiyshayishi, surunkali tish kasalliklari natijasida kelib chiqadi.

Surunkali rinitning davosi yo'q, ammo uni boshqarish mumkin. Rinitni nazorat qilishning birinchi usuli, masalan, chang bo'lishi mumkin bo'lgan sabablarni bartaraf etish va atrofni doimo toza saqlashdir. Surunkali rinitni davolashni otorinolog yoki allergist ko'rsatishi kerak va dorixonalarda bemaol sotiladigan nazal dekonjestantlar, loratadin, setirizin va desloratadin, nazal kortikosteroid eritmaları va burunni yuvish uchun eritmalaridan foydalanish kerak. Uyda rinitni davolash usullarini ko'ring. Burunni sho'r suv bilan yuvish kuniga kamida ikki marta surunkali rinit alomatlarini yo'qotishga yordam beradi. Doimiy burun tıkanıklığı bo'lsa, eng ko'p ko'rsatilgan davolash jarrohlik hisoblanadi. Agar ular yaxshilanmasa, boshqa davolanish strategiyasini amalga oshirish uchun shifokorga murojaat qilish muhimdir. Surunkali rinitni qanday davolash haqida ko'proq bilib oling.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.G. Mexchayev. «Quloq, tomoq va burun kasalliklari*». M.: «Meditsina», 1977.
2. B.V. Shevrigin «Bolalar otorinologiyasidan qo'llanma». M.: «Meditsina», 1985.
3. Y.V. Isxaki, L.N. Kalshteyn «Bolalar otorinologiyasi». Dushanbe «Maorif», 1985.
4. P. Nikolayevskaya. «Otorinologiyada fizik metodlar bilan davolash». M.: «Meditsina», 1989.
5. M.Y. Kozlov. A.A. Levin. «Bolalar surdoaudiologiyasi». Leningrad «Meditsina», 1989.

THE IMPORTANCE OF LITERATURE

Kadirova Nargiza Arifovna

English teacher, PHD

Majidova Mehrinigor Shavkat Qizi

Student, PI of BSU

Аннотация

Maqolaning maqsadi adabiyotning inson hayotidagi rolini o'rganishdir. Maqolada adabiyotning ahamiyati o'rganilib, bu boradagi ba'zi muhim faktlar va mashhur odamlarning fikrlari keltirilgan.

Kalit so'zlar: madaniyatni o'rganish, zarur kompetensiyalar, she'riyat qadriyati, chag'atoy adabiyoti.

Аннотация

Цель статьи заключается в изучении роли литературы в жизни человека. В статье рассматривается значение литературы и представлены некоторые важные факты и мнения известных людей.

Ключевые слова: культура обучения, необходимые компетенции, ценность поэзии, чагатайская литература.

Annotation

The aim of the article is to explore the role of literature in human's life. The article investigates the importance of literature and provides some essential facts and the opinions of popular people about this issue.

Key words: learning culture, necessary competencies, value of poetry, Chagatai literature.

Why do we need literature? Why do we study this subject at school or higher education? What is the impact of literature on our life? Well, this types of questions are always quite interesting to answer. First of all, no doubt, the role of literature in our lives can't be overestimated. The amazing virtues provided by literature are uncountable, and it allows to imagine unimaginable. Some of the literary works produced in English are really impressive and have wide importance in our lives. In a narrow context, literature includes works in such directions as prose, fiction, drama, action, romance, and poetry. In recent years, the term literature has broadened and now includes oral literature which can be transcribed as well. Literature may have two key purposes: 1. Entertaining 2. Educational.

Reading a book just for pleasure is entertaining. But when you read a book to learn some interesting and useful information, then it is considered educational purpose. Literature allows the reader to escape the buzzing streets and be lost in mysterious worlds for some period of time. It mounts creative thoughts in the reader. It won't be an exaggeration to say that literature aids in breathing peace into modern society. It serves as a magnifying glass for peeking into the views of other people. Literature diverts us from the routine of our daily lives. For example the American academic C.S.Lewis said that "Literature adds to reality, it does not simply describe it. It enriched the necessary competencies that daily life requires and provides, and in this respect, it irrigates the desert that our lives have already become".

Apart from this Literature enriches the language, helps to develop and discover good skills and words, reveal new personal characteristics, sense the problems in society through a critical view, explore texts from a new perspective, learn about culture, understand the value of poetry, gain the literary skills of classics, and develop good qualities. Literature allows a person to step back in time and learn about life on Earth from the ones who lived before us. One can get a better understanding of culture through literature, and become more informed about the ways the history is recorded.

In addition, literature helps to develop vital analytical and judgmental skills. A well-read person is more capable to find topics for discussion, make connections, and unravel hidden symbols of this world. Accordingly, a regular reader will glide in the river of words to locate the actual motive and detail of each sentence. It enables us to think beyond our boundaries. In short, literature expands the horizons of our wisdom. Learning English literature opens up a world of inspiration and creativity, while also developing skills that are essential for today's global environment. English Literature studies give an opportunity to discover how literature makes sense of the world through stories, poems, novels and plays. English literature is a component part of the world literature.

English literature is a rich literature. It includes masterpieces in many forms, particularly a novel; a short story, an epic and lyric poetry, an essay, literary criticism, and drama. English literature is also one of the oldest national literatures in the world. The masters of English literature from the turn of the XIV century to the present rank among the world's greatest literary figures. Such names as Geoffrey Chaucer, William Shakespeare, Christopher Marlowe, Daniel Defoe, Jonathan Swift, George Gordon Byron, Charles Dickens, Bernard Shaw, John Galsworthy and many others are famous all over the world. Their manner of writing has influenced a great number of writers, poets and playwrights from other countries.

National literature is the reflection of the history and national peculiarities of people. Each national literature has much in common with the world literary progress, but at the same time has its own specific features as well. One of the characteristic features of the English authors is that they have always been deeply interested in political and social environment of their time. They are parts of the real world, which dramatically influences what and how they write. What takes place in the writer's study is crucial, but it also emphasizes the importance of what takes place in the larger world.

However, Uzbek literature, the body of written works produced by the Uzbek people of Central Asia, most of whom live in. Although its roots stretch as far back as the 9th century, modern Uzbek literature traces its origins in large part to Chagatai literature, a body of works written in the Turkic literary language of Chagatai. The earliest works of Chagatai literature date from the 14th century but remain easily accessible to readers of the modern Uzbek language. Modern Uzbek has today assumed the role once held by Chagatai, which all but vanished by the early 20th century, of being the reference language for Turkic historical and literary works in Central Asia. Uzbekistan, with smaller populations in Afghanistan, Tajikistan, and Kyrgyzstan.

The well-known, popular Uzbek writer Abdulhamid Sulaymon o'g'li Cho'lpon said that, the nation lives until its literature is alive. This sentence has a deep meaning. Literature is also a mean for mitigate the restlessness faced by humans in modern bustling world.

History plays a crucial role in forging literature. Every novel, poem, story we have, was influenced by political or cultural history. Literature helps to develop vital analytical and judgement skills. Also Literature is important for the basics of life itself. It emphasizes many topics, from human tragedies to tales about the search for love. Physically written words come alive in the imagination, making it possible to comprehend the complexity of the text.

The words of American author, journalist, and commentator Anna Quinlen perfectly sum up the thought provided above: "Books are the plane, and the train, and the road. They are the destination and the journey. They are home." So, read more books, because they open new doors in our lives, broaden our outlook, and make us understand the world better. Many of them describe real world and real situations directly, while others do it through a figurative sense. And there is no doubt that Literature is crucial element for in our lives.

References:

- 1."Adabiyot nadir?" kitobidan (Toshkent "Cho'lpon" nashriyoti,1994)
2. <https://schoolworkhelper.net/importance-of-literature-essay/>
- 3.<https://www.findcourses.co.uk/inspiration/hobby-fun-leisure-articles/the-importance-of-literature-in-modern-society-17411>.
- 4.<https://www.msmsol.com/2020/06/a-research-paper-on-role-of-literature.html>.
5. M. Bakoeva, E. Muratova, M. Ochilova. ENGLISH LITERATURE.Tashkent 2010
6. <https://www.britannica.com/art/Uzbek-literature>
7. Saodat, I., & Ma'suda, E. (2023, April). BILINGVIZM TURLARI VA IKKINCHI TIL LEKSIK BAZASI. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCES WITH HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS (Vol. 1, No. 14.04, pp. 185-188).
8. Turapovna, I. S. (2023, April). TIL BIRLIKLARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCES WITH HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS (Vol. 1, No. 14.04, pp. 238-241).
9. Turapovna, I. S. (2022, December). MENTAL BIRLIKLARDA RANG KOMPONENTLI BIRLIKLAR. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCES WITH HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS (Vol. 1, No. 23.12, pp. 59-66).

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar bilan ishlashda didaktik o'yinlardan foydalanish.

Kamolova Lola Jalolovna

Samarqand viloyati Kattaqo'rg'on tumani

13-umumiy o'rta ta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

Annotatsiya: Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar bilan ishlashda didaktik o'yinlardan foydalanishda har bir bolaning manfaatlarini va uning rivojlanish xususiyatlarini inobatga olish zarur. Shuning uchun, muayyan o'yinni ta'lim jarayonida tanlashda o'qituvchi katta mas'uliyatga egadir. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar buyurtmalarga rioya qilish qiyin bo'lgani uchun ular uchun didaktik o'yinlar o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bu asrda har qanday o'yin chidamlilik, epchillik, e'tiborlik va ixtirochilikni o'rgatishi kerak. Shuning uchun o'quvchilar uchun didaktik o'yinlar savol yoki ishni bajarish yoki topshiriq berishdir.

Kalit so'zlar: didaktik, o'quvchi, individual didaktik, jismonan rivojlanishi, bola, o'yinchoqlar, so'z, maktab, pedagog, psixolog.

Kirish: Ta'lim va o'qitish mazmunining nazariy masalalarini, uning shakli va uslublarini pedagogikaning bir qismi bo'lgan didaktika o'rganadi. Umuman pedagogika singari didaktika ham rivojlanadi. Uning rivojlanishiga Yan Amos Kamenskiy hissa qo'shdi. Uning "Buyuk didaktika" asari o'qitishni rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Boshlang'ich ta'lim didaktikaning asoslari Shvetsariya pedagogi I.G.Pestolotsi asarlarida ishlab chiqilgan. Bulardan tashqari rus didaktikasining atoqli namoyondasi K.D.Ushinskiy bo'lgan. U ham o'qitish masalalarini chuqur psixologik asosini yaratdi. O'zbek xalqi orasida ham H.H.Niyoziy, A.Avloniy kabi pedagoglar yetishib chiqdi. Ular ham o'zbek xalq maktablarini ochish, o'quvchilarga darsliklar yozish kabi ishlarni davom ettirdilar.

Bugungi kunda mamlakatimizda ta'lim sohada amalga oshirilayotgan keng islohotlar vatan taqdiri, xalq ravnaqi, mustaqil yurtning kelajakdagi boshqaruvchi-lari yangi avlod tarbiyasiga qaratilmoqda. Mustaqil Vatanimizga har tomonlama yetuk, mukammal, axloqiy pok, yuksak ma'naviy xislatlarga ega, iymon-e'tiqodi butun, o'z xalqi, o'z ona - Vataniga fidoiy, barkamol insonlarni tarbiyalash davlat siyosatida ustuvor masalalardan biri sifatida qarala boshladi.

Didaktikaga asoslangan holda biz o'quvchilarga yanada samaraliroq bilim beramiz. Ta'lim jarayonida turli usullardan foydalanishimiz ham kerak. Dars turini

to'g'ri va muvaffaqiyatli o'tish uslubini ham to'g'ri tanlasak dars yaxshi natija beradi. Har bir darsni ko'rgazmali va texnika vositalari bilan o'tkazish joizdir. Shundagina dars bilimga boy o'tadi. O'qituvchi izlanuvchan bo'lishi, darslarni rang-barang va turli-tuman usulda o'tishi kerak. Dars qiziqarli o'tishi uchun faqat ko'rgazma qurollardan foydalanib qolmay, o'yin elementlaridan, dars davomida harakatli daqiqalardan foydalanish lozim. Didaktik o'yinlar texnologiyalari o'quvchi faoliyatini faollashtirish va jadallashtirishga asoslangan. Ular o'quvchi shaxsidagi ijodiy imkoniyatlarni ro'yobga chiqarish va rivojlantirishning amaliy yechimlarini aniqlash va amalga oshirishda katta ahamiyatga ega.

O'yin orqali bola faoliyati mukammallashadi, ularni jismonan rivojlanishiga yordam beradi. O'yin jarayonida qiyinchiliklarni, to'siqlarni yengishga o'rgatib boradi.

O'yin bolalar faoliyatining asosiy turi. Bola o'yin orqali materiallarning ko'rinishi, rangi, tuzilishi turli o'simlik va hayvonot olamidagi o'zgarishlarni anglaydilar. O'yin- bu bolalar uchun o'qish, mehnat qilish va tarbiya vositalaridir. Biroq, darsning asosiy qismini o'yin darsiga aylantirib qo'yimaslik lozim.

Bola hayotining asosiy turi o'yindir. "Bola uchun o'yin voqelik"- deb yozgan edi K.D.Ushinskiy, binobarin, tevarak atrofdagi voqelikdir. U bolaga xususan tushunarli bo'lgani uchun qiziqdir, o'yin bolaga shuning uchun tushunarliki, unda qisman bolaning o'zi yaratgan narsa bor. Bolalarning o'yin faoliyati maktabgacha yoshda paydo bo'lib, o'z taraqqiyotida oddiy taqlid qilishdan murakkab rolli o'yinga qadar bo'lgan yo'lni bosib o'tadi, bu o'yin dastlab kishilarning predmetlar bilan bog'liq faoliyatini, so'ngra o'ziga xos xususiyatlarni aks ettiradi.

Asosiy qism: O'yin o'sib borayotgan bola organizmining zaruriy ehtiyojidir va u orqali bolalarda tashkilotchilik ko'nikmalari tarbiyalanadi. Ammo o'yin har qanday sharoitda ham o'yindir. Shunday o'yinlar ham borki, ular bolalarga mustaqillikni, oddiylikni, bir- biriga yordam berish hissini tarbiyalaydi.

Yan Amos Kamenskiy Grammatik o'yinlardan sistemali foydalanishning ahamiyati xususida gapirib, bunday deb yozgan edi: "Bola sog'lom bo'lishi uchun u doimiy harakatda bo'lishi zarur, shundagina o'yin qiziqarli o'tadi. O'yinga rahbarlik qilish va bolalarning hatti-harakatlarini doimo kuzatib turishi kerak. Chunki bolalar o'yin jarayonida har tomonlama tarbiyalanadilar.

Didaktik o'yinlarning asosiy turlari: Intelektual (aqliy) va harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bu o'yinlar ishtirokchilarda aqliy, jismoniy ahloqiy, psixologik, estetik, badiiy, tadbirkorlik, mehnat va boshqa ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Ta'lim – tarbiya jarayonida asosan o'quvchilarda ta'lim olish motivlarini, ularning turli yo'nalishdagi qobilyat va qiziqishlarini oshiradigan,

biror kasbga moyilliklarini ko'rsatadigan didaktik o'yinlardan foydalaniladi. Didaktik o'yinlar nazariy, amaliy jismoniy, roli, ishchanlik va boshqa yo'nalishlar bo'yicha turlari bo'yicha ajratiladi. Hozirda kompyuter vositasidagi o'yinlar alohida o'ringa ega bo'lib bormoqda.

Ko'pchilik o'yinlarda didaktik o'yinchoqlar va bunga bevosita a'loqador bo'lgan boshqa qo'llanmalar foydalaniladi. Didaktik o'yin jarayonida shunday holatlar ham tez-tez bo'lib turadiki bolalardagi eng yaxshi kayfiyat birdan sho'xlik, notinchlik va intizomsizlik bilan ham almashib qoladi. Bunday paytlarda o'qituvchi ayrim bolalarga tanbex berishga majbur bo'ladi va bu boshqarning o'yin kayfiyatini shubhasiz tushiradi. Agar shunday vaziyat sodir bo'lsa ham o'yin qoidasi bilan birga qo'shib tushuntirsa metodik jihatdan to'g'ri bo'ladi.

Individual didaktik o'yin o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasida bevosita munosabat yaratishga va bolalarning orqada qolishi sabablarini chuqurroq anglashga yordam beradi. Bunda o'qituvchining quyidagi kabi mantiqiy topishirliq o'yin mashqlarini o'tkazishi maqsadga muvofiqdir. O'qituvchi yoki o'quvchilardan birontasi bir so'z aytadi, bolalar ana shu so'zga yaqin yoki qarama-qarshi ma'noli so'z topib aytadilar.

Masalan: osh-mosh, tosh, bosh...

O'qituvchi yoki tarbiyachi bolalarga kaptok otadi. Kaptok otayotganda, o'qituvchi masalan: "anor"-, deydi. O'quvchilar esa sholi-poli, uy-o'y, rom-pom, uch-o'ch degan so'zlarni topib aytishlari kerak. Har bir o'quvchiga stol ustida turgan rasmlardagi bir-biriga nomlari yaqin bo'lganlarini topib aytishi topsiriladi. Grammatik o'yinlar til o'rgatishdagi qiyinchiliklarni yengishga, ona tilidan olgan bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi. Ayniqsa birinchi sinfga kelgn bolalarning ancha kamchilikari bo'ladi. Masalan:

Ular r,z,s,t,sh kabi tovushlarni to'g'ri talaffuz eta olmaydilar. Shuning uchun ham boshlang'ich sinf o'yin mashqlari ovoz, havo yo'lining ishlashini normallashtiradi, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilib, eslab qolishga yordam beradi.

1-sinfda talaffuz etilishi qiyin bo'lgan so'zlar ishtirokida turli o'yinlar o'tkaziladi.

O'qituvchi bir necha so'zni (olma, shahar, gulzor) aniq, lekin juda tez aytadi. O'quvchilar bu so'zarni yaxshilab eshitib olishga va uni takrorlashga harakat qiladilar. Bu o'yin bolalarning eshitush qobiliyatini mustahkamlashga yordam beradi, ularni intizomli bo'lishga o'rgatadi.

O'yin jarayonida bola xarakteridagi o'ziga xos tomonlari oydinlashib boradi, tarbiyachi ularning har biriga mos muomila qilishiga o'rgatadi. Ularning salbiy tomonini ochadi o'qituvchi esa o'z navbatida uni to'g'irlashga harakat qiladi.

O`yin orqali bola ko`rgan bilganini tasvirlaydi. Masalan: “Maktab-maktab”, “Magazin”, “Sotuvchi” kabi o`yinlar shular jumlasidandir.

O`qituvchi didaktik o`yinlarni rejalashtirayotganda quyidagi muayyan talablarga amal qilishi muhimdir.

-O`yin o`rganilayotgan material uchun dalil va uni mustahkamlovchi omil bo`lib xizmat qilishi, ammo uning o`rnini to`liq egallab olmasligi, shuningdek qolgan vaqtda to`ldiruvchi vosita bo`lmasligi;

-O`ynaladigan o`yinning maqsadini aniq bilishi va shu maqsadga erishishi uchun harakat qilishi;

-O`yin qoidalarini, vazifalarini bolalarga ravshan va qiziqarli qilib tushuntirishi, ularda o`yinga bo`lgan qiziqishni oshirish hamda uni mashq bilan almashtirib yubormasligi;

-O`yinning qanday o`ynalayotganini tez, to`g`ri, tushunish va uni o`quvchilar qanday bajarayotganini kuzatib turishi;

-O`yin natijalariga mohirlik bilan yakun yasash va ularni erishilgan natijalar bilan bog`lash;

O`yni qiziqarli o`tkazishi kerak. O`yin paytida o`quvchilar har doim o`zlariga tanish bo`lgan manbaalarga asoslangan holda ish tutadilar, natijada bu material ularning xotirasiga yana ham mustakam o`rnashib qoladi. O`yin elementlari bolalarni bilim saviyasini, nutqini, o`qishini o`stiradi.

A.S.Makarenko bola qanday o`ynasa ishni ham shunday bajaradi, deb juda to`g`ri ta`kidlaydi va o`yni tarbiyaning muhim vositalaridan biri deb hisoblaydi.

Muhokama va natijalar: Yuqorida aytib o`tilganlar qatorida didaktik o`yinlar o`quvchilarda tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, tadqiq qilish, hisoblash, o`lchash, yasash, sinash, kuzatish, solishtirish hulosa chiqarish, mustaqil qaror qabul qilish, guruh yoki jamoa tarkibida ishlash, ahloq odob o`rgatish, yangi bilimlar o`rgatish va boshqa faoliyat turlarini rivojlantirishga yo`naltirilgan o`yinlarga ajratiladi. Umumiy o`yinlar nazariyasiga, mavjud barcha o`yin turlarini tasniflashda ularni funksional, mavzuli konstruktiv, didaktik, sport va harbiy o`yinlariga ajratiladi. Bularning orasida ta`lim-tarbiya vazifalarini amalga oshirish imkoniyatini berishi Talqin va tadqiqotlar respublika ilmiy-uslubiy jurnali №5 102 bilan alohida o`ringa ega. O`yinlar maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyat shakli hisoblanadi. Bu esa pedagog va psixolog olimlar tomonidan shu yosh davridagi o`yinlarning ta`lim-tarbiyaviy ahamiyatini o`rganish va yanada oshirish bo`yicha tadqiqotlar olib borilishiga asos bo`ldi. Natijada, oldingi asrning 60-yillari boshidan AQSH-da so`ngra boshqa g`arb mamlakatlarida ishchanlik o`yinlari qo`llanila boshlandi. Ishchanlik o`yinlari

tadqiqotchilari bu usulni eng asosiy, samarali va tejamli ta'lim metodlaridan iborat deb takidlaganlar. Didaktik o'yin texnologiyalari amalga oshiriladigan ayrim noanaviy dars shakllari ishchanlik o'yini darsi –dars mavzusi bo'yicha masalalarni hal etish jarayonida o'quvchilarning faol ishtirok etishini ta'minlash orqali yangi bilimlarni o'zlashtirish mashqi.

Rolli o'yin darsi - dars mavzusi bo'yicha masalalarni o'rganishda o'quvchilarga oldindan ma'lum rollarni taqsimlash va dars jarayonida shu rolni bajarishlarini tashkil etish asosida bilimlarni mustahkamlash darsi.

Teatrlashtirilgan dars – dars mavzusi bilan bog'liq sahna ko'rinishlari tashkil etish orqali dars mavzusiga doir kompyuter materiallari (multimedia, virtual o'quv kursi va shu kabilar) asosida o'tiladigan dars.

Kim oshdi savdosi darsi – o'quv fani ayrim bo'limi bo'yicha bilimlarni har bir o'qituvchi qanchalik ko'p bilishini namoyish etish darsi. Yarmarka darsi – dars mavzusini bo'laklar bo'yicha oldindan o'zlashtirgan o'quvchilarning o'zaro muloqot asosida sinfga qiziqarli tushuntirish orqali o'tiladigan dars. Formulalar darsi – o'quvchilarning formulalarni puxta o'zlashtirishlari bo'yicha turli o'yinlar shaklidagi mashqlar o'tkazish darsi. O'yin darsi – dars mavzusiga mos o'yin orqali o'quvchilarning o'zlashtirishlari tashkil qilish darsi. “Sud darsi” - o'quvchilar bilan dars mavzusiga mos “sud” jarayonini tashkil etish orqali yangi mavzuni tushuntirish darsi.

Kontsert darsi - dars mavzusini sahnalashtirgan holdagi kontsert shaklida ifodalash mashqlari bo'lib, o'quvchilarni faollashtirish va bilimni mustahkamlash imkoniyatini beradi. “Tergovni bilimdonlar olib boradi” darsi - dars mavzusini oldindan puxta o'rgangan o'quvchilar yordamida qiziqarli savol-javoblar, tahlillar asosida isbotlab tushuntirish mashqlari bo'lib, bunda o'quvchilar dars mavzusini o'zlashtirib, eslab qolishlari uchun qulaylik yaratiladi.

Talqin va tadqiqotlar respublika ilmiy-uslubiy jurnali №5 103 Integral (integratsiyalashgan) darsi - bir necha fanlarga oid integratsiyalash uchun qulay bo'lgan mavzular bo'yicha tashkil qilingan dars bo'lib, o'quvchilarning turli fanlarga qiziqishlarini ortirib, ta'lim jarayonidagi faolliklarini ta'minlaydi. Bunday darslar o'quvchilarga fanlararo bog'liqlikni o'rgatish orqali ulardan olam tuzilishining ularning ilmiy asoslarini to'liq idrok etish, ilmiy dunyoqarashlarini shakllantirish, ijodiy tafakkurlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. “Mo'jizalar maydoni” darsi – o'quvchilar bilan o'tkaziladigan qiziqarli o'yin bo'lib, turli savollarga belgilangan vaqt davomida to'g'ri javoblar topish va g'oliblarni rag'batlantirish orqali o'quvchilarda fikrlash, topqirlik, ziyraklik va bilimlarini kengaytirib borish sifatlarini shakllantiradi. Didaktik

o'yinlarni amalda qo'llash shart-sharoitlari didaktik o'yinlarni tanlashda ishtirokchilarning yoshi, bilimi va tarbiyalanganlik darajasi hisobga olinadi.

Didaktik o'yin turlarini tanlash me'zonlari: - ishtirokchilar tarkibi bo'yicha o'g'il-bolalar, qiz-bolalar, qiz bolalar, o'smirlar katta yoshdagilar uchun o'yinlar; - ishtirokchilar soni bo'yicha –yakka, juftlikda kichik guruh, sinf jamoasi, raqobotdosh komandalar, sinflar aro va ommaviy o'yinlar ; - o'yin jarayoni bo'yicha – fikrlash, o'ylash topog'onlik, harakatlar musobaqa va boshqalarga yo'naltirilgan yo'llar; - vaqt me'yori bo'yicha dars, mashg'ulot vaqtining reja bo'yicha ajratilgan qismi, o'yin maqsadiga erishguncha, g'olib yoki g'oliblar aniqlanguncha davom etadigan va boshqa o'yinlar.

Xulosa: Didaktik o'yinlardan amalda foydalanish orqali boshqa usullar yordamida erishish qiyin bo'lgan ta'lim –tarbiyaviy maqsadlarni amalga oshirish ko'zda tutiladi. Turli o'quv fanlariga oid didaktik o'yinlar mavjud bo'lib, ular shu fanlarni sifatli o'rgatish maqsadlariga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. J.O.Tolipova,A.T.G'ofurov "Biologiya o'qitish metodikasi". Toshkent. 2004.
2. B.Sobirov. Interfaol metodlar. Farg'ona. 2020.
3. <https://uz.everaoh.com/maktabgacha-tarbiyachilar-uchun-didaktik-oyinlar/>
4. <https://azkurs.org/i-bob-boshlangich-sinf-darslarida-oyin-va-didaktik-oyinlardan.html>

Methods of treatment of acute intestinal obstruction

Jumanazarova Mokhinur Jumanazar kizi

4nd year student of the medical faculty of
the Tashkent Medical Academy

Annotation: this article is dedicated to the treatment of acute intestinal obstruction

Key words: postoperative period, anticoagulant therapy, lumbarization, drainage of the small intestine according to Dederer, Jitnyuk, nasogastrointestinal intubation.

Treatment of acute intestinal obstruction is a difficult task and it must be pathogenetic and complex. That is why all patients with acute intestinal obstruction or even with suspicion should be immediately hospitalized in the surgical department, where the diagnosis is clarified or confirmed by differential diagnosis with a possible other acute pathology of the abdominal cavity and, first of all, the nature of the existing obstruction is clarified. Treatment of patients with acute intestinal obstruction in the preoperative, operational and postoperative periods includes: 1) decompression of the gastrointestinal tract; 2) elimination of obstruction; 3) removal of toxic contents from the intestinal tube; 4) fight against peritonitis; 5) correction of metabolic and hemodynamic disorders Pain control is also carried out (administration of analgesics, antispasmodics), stimulation of intestinal activity, anticoagulant therapy.

In some cases, conservative therapy can be an independent method of treatment, for example, with dynamic - parietic and spastic intestinal obstruction, and even with some types of mechanical - coprostasis, for example. With strangulation obstruction, volvulus or intussusception, conservative treatment is possible only for the purpose of preoperative preparation because of the risk of wasting time and the threat of viability of the intestine. Conservative therapy is also carried out until the final diagnosis is established. At the same time, it is inappropriate to use novocaine blockades, analgesics, especially narcotic ones. An absolute contraindication to conservative treatment are signs of increasing intoxication and peritonitis. The main method of treatment of mechanical forms of acute intestinal obstruction is surgical. All patients with acute intestinal obstruction subject to surgical treatment undergo preoperative preparation, the volume of which is determined by the duration of hospitalization, the degree of intoxication and the severity of the patient's condition. It includes the

following activities: 1. Constant aspiration of gastric contents; 2. Cleansing or siphon enema until the determined effect; 3. Bladder catheterization followed by diuresis control; 4. Intensive corrective infusion therapy; 5. Preventive antibiotic therapy (broad-spectrum antibiotics); 6. The use of antispasmodics; 7. Anticoagulant therapy. The terms of preoperative preparation coincide with the terms of permissible conservative therapy and should not exceed 1.5–2 hours. In the absence of the effect of the ongoing treatment, surgery is indicated. General anesthesia is applied. In this case, it is necessary to obturate the lumen of the trachea well in order to avoid getting gastric contents there and developing severe bronchospasm (Mendelssohn's syndrome). Access should be free enough. The operation for acute intestinal obstruction is always performed under anesthesia by a three-medical team. When performing the operation, the following tasks should be solved: 1. Elimination of the cause of intestinal obstruction (dissection of adhesions, removal of a foreign body, resection of the intestine, etc.); 2. Fight against peritonitis (sanation and drainage of the abdominal cavity, drainage (intubation) of the small intestine); 3. Carrying out detoxification (removal of the contents of the small intestine) - drainage of the thoracic lymphatic duct, enterosorption, lymphosorption, plasmapheresis, hemosorption, peritoneal dialysis, blockade of the mesentery of the small intestine; 4. Prevention of cardiovascular, thromboembolic and pulmonary disorders; 5. Fight against hepatic and renal insufficiency. Particular importance is attached to drainage and decompression of the small intestine, while the method of nasogastrointestinal intubation is especially effective, but some surgeons use drainage of the small intestine according to Dederer, Zhitnyuk, and cecoenterostomy. Indications for bowel decompression are: 1. Diffuse peritonitis. 2. The presence of microcirculatory changes in the intestinal wall, but with its viability preserved. 3. After resection of a section of the intestine in conditions of paresis and peritonitis. 4. With persistent postoperative intestinal paresis, not amenable to corrective therapy. 147 Taking into account severe metabolic disorders, pronounced changes in the internal organs and a violation of their function, often combined with peritonitis, treatment should be comprehensive. It is necessary to carry out adequate corrective infusion therapy (intravenous administration of polyionic and plasma-substituting solutions, administration of 5% glucose solution, vitamins) in order to replenish the volume of circulating blood, water-electrolyte, colloid-osmotic and acid-base disorders, correction of protein losses by introducing protein hydrolysates, amino acid solutions. Tissue hypoxia is eliminated by normalizing external respiration, correcting hemodynamics by introducing cardiac and respiratory agents and respiratory analeptics. Sorption methods of detoxification can be used - hemo- and

lymphosorption, enterosorption. Of great importance in the postoperative period is the restoration of motor function of the intestine. For this, in addition to draining and washing the intestines, epidural anesthesia, the introduction of drugs stimulating intestinal motility (prozerin, ubretide), and electrical stimulation of the intestines are used. Antibacterial therapy is started before surgery and continued in the postoperative period by intramuscular, intravenous and intraperitoneal administration of antibiotics. The intubated intestine is regularly washed out, and the contents of the stomach are constantly aspirated. Correction of microcirculatory disorders, immunocorrection is carried out. Mandatory control of diuresis. Activation of the patient in bed, breathing exercises, massage, physiotherapy exercises, oral care, general hygiene measures also greatly contribute to the rehabilitation of patients. Prevention of thromboembolic disorders is carried out by the appointment of antiplatelet agents, anticoagulants, active management of patients after surgery. Mortality after surgery for acute intestinal obstruction remains high (13–18%). Early hospitalization and early surgical intervention greatly influence the outcome of the disease. Thus, according to many surgeons, mortality among patients with acute intestinal obstruction operated on in the first 6 hours is 3.5%, and among those operated after 24 hours - 24.5% or more.

LIST OF REFERENCES:

1. <https://www.euroonco.ru/departments/hirurgiya/kishechnaya-neprokhodimost>
2. https://mir.ismu.baikal.ru/src/downloads/2efce7c0_klinicheskie_leksii_po_fakultetskoiy_hirurgii_.ch_1.pdf
3. Лекции по острой кишечной непроходимости.

II TOIFA QANDLI DIABET BILAN OG'RIGAN BEMORLARDA ISHEMIK INSULTLARINI O'Z VAQTIDA KASALXONAGA YOTISHDAN OLDINGI BOSQICHDA TASHHIS QO'YISH

X. R. Bobokulov

Respublika shoshilinch tibbiy yordam ilmiy markazi Buxoro filiali

M. B. Urinov

Buxoro davlat tibbiyot instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada II toifa qandli diabet bilan og'rigan bemorlarda ishemik insurtlarini o'z vaqtida kasalxonaga yotishdan oldingi bosqichda tashxis qo'yish muhokama qilinadi. Rivojlangan mamlakatlarda insultdan o'limning barqaror pasayish tendensiyasiga qaramay, Sharqiy Yevropada, shu jumladan Rossiyada o'limning juda yuqori ko'rsatkichlari saqlanib qolmoqda. Aholining umumiy o'limi tarkibida miya insulti ikkinchi o'rinda turadi va nogironlik sabablari orasida yetakchi hisoblanadi.

Kalit so'zlar: II toifa qandli diabet, ishemik insult, Sharqiy Yevropa, yuqori ko'rsatkich, nogironlik sabablari.

TIMELY DIAGNOSIS OF ISCHEMIC STROKE IN PATIENTS WITH TYPE II DIABETES BEFORE ADMISSION TO THE HOSPITAL

Kh. R. Bobokulov

Bukhara branch of the Republican Research Center for Emergency Medicine

M. B. Urinov

Bukhara State Medical Institute

Abstract: This article discusses the timely prehospital diagnosis of ischemic infarcts in patients with type II diabetes. Despite a steady downward trend in stroke mortality in developed countries, very high mortality rates remain in Eastern Europe, including Russia. Cerebral stroke is the second leading cause of death in the population and the leading cause of disability.

Keywords: type II diabetes, ischemic stroke, Eastern Europe, high rate, causes of disability.

СВОЕВРЕМЕННОСТЬ ДИАГНОСТИКИ ИШЕМИЧЕСКОГО ИНСУЛЬТА У БОЛЬНЫХ САХАРНЫМ ДИАБЕТОМ ВТОРОГО ТИПА НА ДОГОСПИТАЛЬНОМ ЭТАПЕ

Х. Р. Бобокулов

Бухарский филиал Республиканского научного центра экстренной медицинской

помощи

М. Б. Уринов

Бухарский государственный медицинский институт

Аннотация: В данной статье обсуждается своевременная догоспитальная диагностика ишемических инфарктов у больных сахарным диабетом II типа. Несмотря на устойчивую тенденцию к снижению смертности от инсульта в развитых странах, в Восточной Европе, в том числе в России, сохраняются очень высокие показатели смертности. Церебральный инсульт является второй по значимости причиной смерти населения и ведущей причиной инвалидности.

Ключевые слова: сахарный диабет II типа, ишемический инсульт, Восточная Европа, высокая частота, причины инвалидности.

Dolzarlighi. II-toifa qandli diabet dunyoning ko'plab mamlakatlarida asosiy ustuvor tibbiy-ijtimoiy muammo hisoblanadi (2,3). II-toifa diabet bilan og'riqan bemorlar soni tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda. Agar 20 yil oldin dunyoda qandli diabet bilan kasallanganlar soni 30 million kishidan oshmagan bo'lsa, hozir allaqachon 285 million kishi, ya'ni. deyarli 10 barobar ko'p. "Prediabet" deb ataladigan va metabolik sindromga chalingan aholining ulushi yanada tez o'sib bormoqda. Ularning soni allaqachon 344 million kishini tashkil etadi (dunyo aholisining 7,9 foizi). Shu bilan birga, ushbu "shartli sog'lom" odamlar guruhidan 2-toifa diabet bilan kasallangan bemorlarning soni har yili 15% ga oshadi. Xalqaro statistik ma'lumotlarga ko'ra, dunyoda har 10 soniyada qandli diabet bilan kasallangan 1 bemor vafot etadi va 2 kishi yana kasal bo'ladi; Har yili taxminan 4 million odam vafot etadi (2).

Bir xil darajada muhim muammo — bu miyaning qon tomir kasalliklari, ularning yuqori tarqalishi va jiddiy oqibatlari (1). Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, har yili 5 millionga yaqin odam insultdan vafot etadi (1,4). Rivojlangan mamlakatlarda insultdan o'limning barqaror pasayish tendensiyasiga qaramay, Sharqiy Yevropada, shu jumladan Rossiyada o'limning juda yuqori ko'rsatkichlari saqlanib qolmoqda. Aholining umumiy o'limi tarkibida miya insulti ikkinchi o'rinda turadi va nogironlik sabablari orasida yetakchi hisoblanadi (1). Bundan tashqari, ko'plab mualliflar o'lim darajasining pasayishi sekinlashishini xavf omillarining yuqori tarqalishi bilan bog'laydilar — arterial gipertenziya, qandli diabet, yurak aritmiyalari va spirtli ichimliklarni suiiste'mol qilish (4).

Qon tomirlariga tibbiy yordam ko'rsatish bo'yicha mavjud protokollar uni o'z vaqtida aniqlash muammosini hal qilmaydi, shu jumladan. II-toifa diabet (DM2) bo'lgan bemorlarda. Oilaviy poliklinikaning tibbiyot xodimlari ushbu guruhdagi bemorlarda insult rivojlanishi ehtimolini har doim ham hisobga olmaydilar, II-toifa diabetni davolashga e'tibor qaratadilar.

Tadqiqot maqsadi. II-toifa diabet bilan ogʻrigan bemorlarda ishemik insultda oʻtkir rivojlangan nevrologik yetishmovchilikni oʻz vaqtida tashxislash mezonlarini aniqlash.

Materiallar va usullar. Ushbu maqsadga erishish uchun 2020-2023 yillar davomida Respublika shoshilinch tibbiy yordam ilmiy markazi Buxoro filiali nevrologiya boʻlimida DM-2 bilan ogʻrigan bemorlarda 128 ta II rivojlanishi holati tahlil qilindi.

Aseptomatik insult bilan ogʻrigan sakkizta bemor tadqiqot namunasidan chiqarib tashlandi, ularda II tashxisi muntazam neyroimaging ($n = 4$) yoki oʻlimdan keyingi tekshiruv ($n = 4$) paytida yangi ishemik oʻzgarishlar (asemptomatik miya infarkti) oʻchogʻining tasodifiy topilishi asosida aniqlandi. ISning ogʻirligi NIHSS (Milliy sogʻliqni saqlash institutlari insult shkalasi) tomonidan baholandi, NIHSS shkalasi boʻyicha IS rivojlanishidan keyin shakllangan va bemorni kasalxonaga yotqizish vaqtida mavjud boʻlgan nevrologik nuqson oʻrtasidagi farq. Engil insult NIHSS shkalasi boʻyicha 1-4 ball boʻlgan oʻtkir nevrologik tanqislik sifatida tasniflangan; oʻrtacha zarba — 5-14 ball; oʻrtacha insult uchun — NIHSS shkalasi boʻyicha 15-20 ball; ogʻir insultga — NIHSS boʻyicha 21 yoki undan koʻp ball.

Natijalar. Ogʻir II bilan ogʻrigan bemorlar orasida II belgilari paydo boʻlish vaqti aniq maʼlum boʻlgan bemorlarning eng koʻp soni 76 (61,3%), uni oʻz vaqtida tashxislash — 84 (67,7%) va insult vaqti nomaʼlum boʻlgan bemorlarning eng kam soni — 13 bemor (10,5%). Shu bilan birga, ogʻir ISning rivojlanishi engil, oʻrtacha va oʻrtacha ishemik insult bilan ogʻrigan bemorlarga nisbatan insultni oʻz vaqtida tashxislash imkoniyatini 3,7 baravar oshirdi, yaʼni. NIHSS boʻyicha 19 yoki undan kam ball nevrologik yetishmovchilik rivojlanishi bilan ($p < 0,05$).

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, ong yoki nogironlik darajasining buzilishi bilan ogʻir nevrologik nuqsonning oʻtkir rivojlanishi hatto tibbiy maʼlumotga ega boʻlmagan odamlarda ham (xonadoshlar, bemorning qarindoshlari va boshqalar) insultdan shubhalanishga imkon beradi. "Nogiron boʻlmagan" insult belgilarini tan olish, aksincha, tibbiyot xodimlaridan maxsus mahorat va taʼlimni, shuningdek, ularning keyingi harakatlarining aniq algoritmini bilishni talab qiladi. Bunga insult diagnostikasi boʻyicha amaliy koʻnikmalarni va u rivojlansa, tibbiyot xodimlarining amal qilish tartibini rivojlantirish uchun shifoxona xodimlari bilan muntazam mashgʻulotlar oʻtkazish orqali erishish mumkin. Shuningdek, davolanayotgan bemorlarning oʻzlarida va boʻlimdagi qoʻshnilarida AI rivojlanishi mumkinligi haqida xabardorligiga alohida eʼtibor qaratish lozim;

Adabiyotlar

1. Averkueva, E.V. 2-toifa qandli diabet bilan ogʻrigan bemorlarda miya ishemiyasi va miya MRI naqshidagi oʻzgarishlar / E.V. Averkueva, V.P. Vladimirova, A.V. Vorontsov [va boshqalar] // *Terapevt.* — 2012. — 5-son. — B.38-45. (Аверкьева, Е.В. Ишемия головного мозга и изменения картины МРТ головного мозга у больных сахарным диабетом 2 типа / Е.В. Аверкьева, В.П. Владимирова, А.В. Воронцов [и др.] // *Терапевт.* — 2012. — №5. — С.38-45.)
2. Dedov I.I., Shestakova M.V. 1-toifa diabetes mellitus: haqiqatlar va istiqbollar. M.: Tibbiy axborot agentligi; 2016. 504 b. (Дедов И. И., Шестакова М. В. Сахарный диабет типа 1: реалии и перспективы. М.: Медицинское информационное агентство; 2016. 504 с.)
3. Kononenko I. V., Smirnova O. M., Mayorov A. Yu., Shestakova M. V. Qandli diabetning tasnifi. JSST (Jahon Sogʻliqni Saqlash Tashkiloti) 2019 Nima yangiliklar? Qandli diabet. 2020; 23(4): 329–339 (Кононенко И. В., Смирнова О. М., Майоров А. Ю., Шестакова М. В. Классификация сахарного диабета. ВОЗ 2019 г. Что нового? Сахарный диабет. 2020; 23(4): 329–339.)
4. Kosobyan E.P., Yarek-Martynova I.R., Martynov M.Yu. Qandli diabet bilan ogʻrigan bemorlarda serebrovaskulyar kasallikning rivojlanishida endotelial disfunktsiyaning roli // *Qandli diabet.* 2012. № 1. B. 42–48. (Кособян Е.П., Ярек-Мартынова И.Р., Мартынов М.Ю. Роль эндотелиальной дисфункции в развитии цереброваскулярного поражения у пациентов с сахарным диабетом // *Сахарный диабет.* 2012. № 1. С. 42–48.)

O'ZBEKISTONDA MOLIYA BOZORINI RIVOJLANTIRISH

Nasimova Yulduz Baxriddin qizi

Toshkent moliya institute Bank ishi fakulteti 3-kurs BIA-82 guruh talabasi

Annotatsiya: Mutaxassislar taqdim etgan tahlillar O'zbekistonda moliya bozorining likvidligi talab darajasida emasligini ko'rsatadi. Ikkilamchi bozorning mavjud holati va aholi boshqa qimmatli qog'ozlar bozori ishtirokchilarining moliya bozoridagi faoliyatini susaytirmoqda.

Kalit so'zlar: iqtisodiyot, moliya bozori, deposit, valyuta, oldi-sotdi obyekt, birja, inkassatsiya, daromad.

Iqtisodiyotning real sektori va moliya bozoridagi uzilishlar sababli korxonalariga investitsiya mablag'larini jalb qilish uchun moliya bozorining zamonaviy vositalaridan foydalanishda qiyinchiliklarga duch kelinyapti. Uy xo'jaliklarining moliya bozoriga kirib borishi orqali ularning korporativ qimmatli qog'ozlar bozoridagi salmog'ini oshirish masalasi yechimini kutayotgan dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda.

Bundan tashqari, kreditlash, jamg'arma-depozit, pul o'tkazmalari, hisob-kassa amaliyoti, sug'urtalash, inkassatsiya, moliyaviy kafolatlash va valyuta oldi-sotdisi kabi moliyaviy xizmatlar ko'rsatish yurtimizda lozim darajada, yoinki, xalqaro standartlar asosida yo'lga qo'yilmagan. Iqtisodiy rivojlangan davlatlar tajribasida keng qo'llaniladigan birja, lizing, reytinglash, qayta sug'urtalash, brokerlik, mulkni baholash, moliyaviy maslahat berish, moliyaviy resurslarni ishonchli boshqarish kabi xizmatlarni ko'rsatish kutilgan natijalarni bermayapti.

Moliya bozori — oldi-sotdi obyekt pul yoki pulga tenglashtirilgan qog'oz bilan bog'liq bo'lgan bozor. Bu bozorda moliya mablag'larini vaqtincha haq to'lab ishlatish yoki ularni sotib olish yuzasidan munosabatlar olib boriladi, shuningdek, pul mablag'larini jamg'arganlardan qarzga oluvchilarga o'tishi ta'minlanadi. Ortiqcha mablag'larga ega bo'lgan xo'jalik subyektlari o'z moliyaviy resurslarini mablag'larga muhtoj subyektlarga taklif qiladi. Moliya bozori banklarda, fond birjasida va auksionlarda o'tkaziladi.

Mutaxassislar taqdim etgan tahlillar O'zbekistonda moliya bozorining likvidligi talab darajasida emasligini ko'rsatadi. Ikkilamchi bozorning mavjud holati va aholi boshqa qimmatli qog'ozlar bozori ishtirokchilarining moliya bozoridagi faoliyatini susaytirmoqda.

Iqtisodiyotning real sektori va moliya bozoridagi uzilishlar sababli korxonalariga investitsiya mablag'larini jalb qilish uchun moliya bozorining zamonaviy vositalaridan foydalanishda qiyinchiliklarga duch kelinyapti. Uy xo'jaliklarining moliya bozoriga kirib borishi orqali ularning korporativ qimmatli qog'ozlar bozoridagi salmog'ini oshirish masalasi yechimini kutayotgan dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda.

Bundan tashqari, kreditlash, jamg'arma-depozit, pul o'tkazmalari, hisob-kassa amaliyoti, sug'urtalash, inkassatsiya, moliyaviy kafolatlash va valyuta oldi-sotdisi kabi moliyaviy xizmatlar ko'rsatish yurtimizda lozim darajada, yoinki, xalqaro standartlar asosida yo'lga qo'yilmagan. Iqtisodiy rivojlangan davlatlar tajribasida keng qo'llaniladigan birja, lizing, reytinglash, qayta sug'urtalash, brokerlik, mulkni baholash, moliyaviy maslahat berish, moliyaviy resurslarni ishonchli boshqarish kabi xizmatlarni ko'rsatish kutilgan natijalarni bermayapti.

Moliyaviy bitimlar xarakteriga qarab, Moliya Bozorini turkumlashning bir necha usullari mavjud. Qaytarish tamoyili bo'yicha moliya bozori 2 ga ajraladi: qarz majburiyatlari (iste'molni ko'ndiradigan pul) va kapital (mulk) bozori. Qarz majburiyatlari bozorida pul vaqtincha qarz sifatida bozorga chiqadi va olingan pul shaxsiy iste'mol uchun ishlatiladi. Kapital (mulk) bozorida qo'yilgan puldan daromad olish huquqi sotiladi va sotib olinadi. Bu bozorda mablag'lar kapital sifatida ishga solinib, foyda keltiradi. Shuni hisobga olgan holda kapital bozorini 2 bo'g'inga ajratish mumkin: ssuda kapitali bozori va qimmatli qog'ozlar bozori. Ssuda kapitali bozori — pul shaklidagi kapitalning foiz to'lash sharti bilan qarzga berilishidir.

Xulosa o'rnida aytish lozimki, Global iqtisodiy inqiroz sharoitida moliya bozorining ishlatilmayotgan salohiyatidan keng foydalanish orqali yuqoridagi vazifalarning amalga oshirilishi davlat byudjetiga va bank kreditlariga bo'lgan yukni kamaytiradi, moliya sektorida sog'lom raqobat muhitini yaratadi, shuningdek, iqtisodiyot sub'ektlariga ko'rsatiladigan moliyaviy xizmatlarning sifatini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alladustov R.D., Xo'jamurodov A.J., A.N. Xamizaev Moliya bozori va birja ishi. O'quv qo'llanma. - T.: «IQTISODIYOT», 2019. - 234 bet.
2. Shoxa'zamiy Sh.Sh. Moliya bozori va qimmatli qog'ozlar. /Darslik.-T.: «Fan va texnologiya», 2012.- 440 b.
3. Moliya: Darslik. T.S. Malikov, O.O. Olimjonov; / – T.: “Iqtisod-Moliya” 2019. – 800 b.

4. Машарипов, В. У., Мирвалиева, Н. Р., & Абдуллаев, У. М. (2023). Местный иммунитет и специфическая сенсibilизация к антигенам бактерий у больных тонзиллитом. *Science and Education*, 4(2), 392-400.

5. Akhmedova, N. (2022). DEFINITION OF THE CONCEPT OF "ALGORITHMIC COMPETENCE". *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(12), 140-143.

ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ КРЕДИТЛАРИНИНГ ДАРОМАДЛИЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ИМКОНИАТЛАРИ

Гадоев Сўхроб Жумакулович

Термиз давлат университети Молия кафедраси мудирини

suhrob.gadoev.81@mail.ru

Ўзбекистон Республикасининг банк тизимини ислоҳ қилишнинг 2020-2025 йилларга мўлжалланган стратегиясида молия бозорида тенг рақобат шароитларини яратиш, кредитлашни фақат бозор шартлари асосида амалга ошириш, банкларнинг давлат ресурсларига қарамлигини пасайтириш, банк хизмати кўрсатишни модернизация қилиш, банкларнинг самарали инфратузилмасини яратиш ва фаолиятини автоматлаштириш, шунингдек, банклар фаолиятига хос бўлмаган функцияларни босқичма-босқич бекор қилиш орқали банк тизимининг самарадорлигини оширишнинг устувор йўналишлари сифатида белгиланган¹.

Е.Литвиновнинг фикрига кўра, тижорат банклари томонидан чакана кредитлар бўйича фоиз тўловларини ундиришнинг аннуитет усулини қўлланилиши жисмоний шахсларнинг кредит бўйича тўлов юқини ошишига олиб келади. Шу сабабли, кредит олувчи жисмоний шахсларга кредит бўйича тўлов усулларини (табақалашган ёки аннуитет) танлаш имконини берилиши фоиз ставкаларининг рағбатлантирувчанлик мазмунини кучайтириш имконини беради².

Ўз навбатида, кредитларнинг даромадлилигига баҳо беришда қуйидаги икки кўрсаткичдан кенг фойдаланилади:

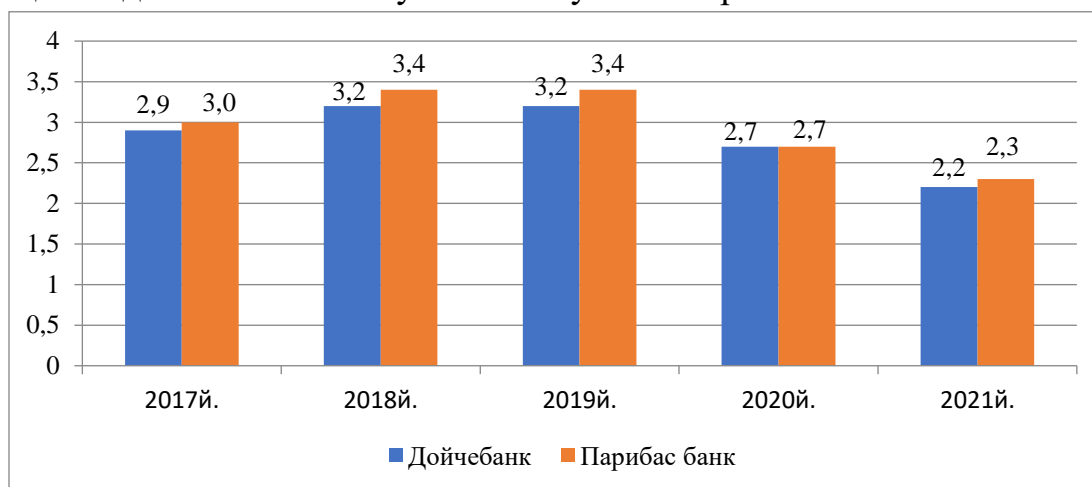
1. Бир бирлик кредитга тўғри келадиган даромад даражаси.
2. Кредитлардан олинган фоизли даромадларнинг фоизли даромадларнинг умумий ҳажмидаги салмоғи.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 12 майдаги ПФ-5992-сонли Фармони. 2020 - 2025 йилларга мўлжалланган Ўзбекистон Республикасининг банк тизимини ислоҳ қилиш стратегияси тўғрисида//Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 13.05.2020 й., 06/20/5992/0581-сон; Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 18.10.2021 й., 06/21/6325/0972-сон; 30.12.2021 й., 06/21/42/1224-сон, 18.03.2022 й., 06/22/89/0227-сон; 10.06.2022 й., 06/22/152/0507-сон; 27.04.2023 й., 06/23/62/0232-сон.

² Литвинов Е.О. Кредитное время населения России: вопросы теории и методологии. Монография. – Волгоград, 2012. – С. 14.

Шуниси аҳамиятлики, кредитлардан олинган фоизли даромадларнинг фоизли даромадларнинг умумий ҳажмидаги салмоғи кредитларнинг брутто активлар ҳажмидаги салмоғига мутаносиб бўлиши керак.

1-расм. Дойчебанкда ва Парибас банкда 1 евро кредитга тўғри келадиган даромад даражаси, фоизда³

1-расмда келтирилган маълумотлар кўрсатадики, Дойчебанкда 1 еврога кредитга тўғри келадиган даромад даражаси 2017-2019 йилларда ўсиш тенденциясига эга бўлган. Бу эса, банкнинг кредитлаш амалиётининг самарадорлигини таъминлаш нуктаи-назаридан ижобий ҳолат ҳисобланади. Бироқ, мазкур кўрсаткич 2019-2021 йилларда пасайиш тенденциясига эга бўлган.

1-расмда келтирилган маълумотлар кўрсатадики, Парибас банкда 1 еврога кредитга тўғри келадиган даромад даражаси 2017-2019 йилларда ўсиш тенденциясига эга бўлган. Бу эса, банкнинг кредитлаш амалиётининг самарадорлигини таъминлаш нуктаи-назаридан ижобий ҳолат ҳисобланади. Аммо, ушбу кўрсаткич 2019-2021 йилларда пасайиш тенденциясига эга бўлган.

Қуйидаги жадвал маълумотлари орқали Алоқабанк кредитларининг даромадлилигига баҳо берамиз.

3-жадвал

Алоқабанк кредитларининг даромадлилигини тавсифловчи кўрсаткичлар⁴

Кўрсаткичлар	2016 й.	2017 й.	2018 й.	2019 й.	2020 й.	2021 й.	2022 й.
Кредитлар, млрд. сўм	1094	1626	4743	5592	5696	7653	9161

³ Расм муаллиф томонидан Дойчебанк ва Парибас банкнинг 2017-2021 йиллар якуни бўйича эълон қилинган йиллик ҳисоботлари маълумотлари асосида тузилган.

⁴ Жадвал муаллиф томонидан Алоқабанкнинг йиллик ҳисоботлари маълумотлари асосида тузилган.

Кредитлардан олинган фоизли даромадлар, млрд. сўм	138	169	473	827	809	923	1350
1 сўмлик кредитга тўғри келадиган даромад даражаси, %	12,6	10,4	10,0	14,8	14,2	12,1	14,7

3-жадвал маълумотларидан кўринадики, Алоқабанк кредитларининг миқдори 2016-2022 йилларда ўсиш тенденциясига эга бўлган.

3-жадвал маълумотларидан кўринадики, Алоқабанкнинг кредитлардан олган фоизли даромадлар миқдори 2016-2019 йилларда ўсиш тенденциясига эга бўлган. Бу эса, банкнинг кредитлаш амалиётини такомиллаштириш нуктаи назардан ижобий ҳолат ҳисобланади. Лекин, 2019-2021 йилларда Алоқабанк кредитларининг даромадлилиқ миқдори пасайиш тенденциясига эга бўлган. Бу эса, банкнинг кредитлаш амалиётини такомиллаштириш нуктаи назардан салбий ҳолат ҳисобланади.

3-жадвал маълумотларидан кўринадики, Алоқабанк кредитларининг даромадлилиқ даражаси 2016-2018 йилларда пасайиш тенденциясига эга бўлган. Бу эса, банкнинг кредитлаш амалиётини такомиллаштириш нуктаи назардан салбий ҳолат ҳисобланади. Лекин, ушбу кўрсаткич 2022 йилда 2016 йилга нисбатан сезиларли даражада ошган.

Таҳлил натижалари кўрсатдики, Дойчебанкда ва Парибас банкда 2017-2021 йилларда кредитларнинг даромадлилиқ даражаси барқарор бўлган. Таҳлил объекти бўлган Алоқабанкда 2016-2022 йилларда кредитларнинг даромадлилиқ даражаси беқарор бўлган. Жумладан, кредитларнинг даромадлилиқ даражаси 2022 йилда 2016 йилга нисбатан 2,1 фоизли пунктга пасайган.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 12 майдаги ПФ-5992-сонли Фармони. 2020 - 2025 йилларга мўлжалланган Ўзбекистон Республикасининг банк тизимини ислоҳ қилиш стратегияси тўғрисида//Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 13.05.2020 й., 06/20/5992/0581-сон;

Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 18.10.2021 й., 06/21/6325/0972-сон;
30.12.2021 й., 06/21/42/1224-сон, 18.03.2022 й., 06/22/89/0227-сон; 10.06.2022 й.,
06/22/152/0507-сон; 27.04.2023 й., 06/23/62/0232-сон.

2. Литвинов Е.О. Кредитное бремя населения России: вопросы теории и методологии. Монография. – Волгоград, 2012. – С. 14.

3. BNP Paribas. Consolidated Balance Sheet. Annual Reports 2017, 2018, 2019, 2020, 2021. www.bnpparibas.com

4. Алоқабанк. Тижорат банкининг баланс ҳисоботлари. 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022. www.aloqabank.uz

O'QUV MASHG'ULOT GURUHIDA SHUG'ILLANUVCHI BOSQON ULOQTIRUVCHILAR, ULOQTIRISH VAQTIDA UCH VA TO'RT BURILISHDAGI NATIJASI VA ULARNING O'ZGARISHI.

O'ZDJTSU O'qituvchi

F.Ch.Ziyayev

АННОТАЦИЯ.

Maqolada bosqon uloqtiruvchi sportchilarni uloqtirish vaqtidagi uch va to'rt burilishda harakatining fazoviy-vaqtinchalik tuzilishidagi o'zgarishlar orqali undagi uloqtirish vaqtidagi kuzatilayotgan kamchilliklarni ko'rish, uni o'rganish orqali undagi kamchilliklarga chora topish va bartaraf etish yo'llari orqali bosqon uloqtirish texnikasini o'rgatish samaradorligi ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: bosqon, tezlik, snaryad, optimal, aylanish tekisligi, tahlil, aylanish tezligi, kuch, amplituda.

АННОТАЦИЯ.

В статье читаем о технике выполнения метательного броска, через изменения пространственно-временной структуры движения спортсменом-метателей в три и четыре оборота при выполнении броска, видеть наблюдаемые недостатки при выполнении броска, находить пути решения недостатков и устранения их путем его изучения Показана эффективность обучения.

Ключевые слова: атака, скорость, снаряд, оптимум, плоскость вращения, анализ, скорость вращения, усилие, амплитуда.

ANNOTATION.

In the article we read about the technique of performing a throwing throw, through changes in the spatio-temporal structure of the movement of athletes-throwers in three and four turns when performing a throw, to see the observed shortcomings when performing a throw, to find ways to solve shortcomings and eliminate them by studying it. The effectiveness of training is shown.

Keywords: attack, speed, projectile, optimum, plane of rotation, analysis, rotation speed, force, amplitude.

Bosqon uloqtiruvchilarning texnik mahoratini shakllantirish va takomillashtirish jarayonini boshqarish sportni takomillashtirishning barcha bosqichlarida dolzarbdir. O'quv mashg'ulot guruhi bosqichlarida bosqon uloqtirish texnikasini o'zlashtirishning poydevori qo'yiladi, bu esa o'z navbatida **motorli** harakatlarning bajarilishining individual xususiyatlarini hisobga oladi. Kelgusida malakani shakllantirishda yakuniy

natijaning yaxshilanishiga olib kelishi kerak bo'lgan harakatlar tizimining texnik tuzilishini istiqbolli rivojlantirishga qaratilgan yo'llarni izlab topish kerak. Texnik tayyorgarlikni takomillashtirish bo'yicha taklif qilingan yondashuv bu jarayonni optimallashtirish va ratsionalizatsiyalashga qaratilgan bo'lib, ularning o'zgaruvchanligi va uloqtirish masofasiga ta'sir darajasi nuqtai nazaridan sport va texnik mahoratni tavsiflovchi ko'rsatkichlar kombinatsiyasidan ustuvor foydalanishga asoslangan. Ushbu ko'rsatkichlarni aniqlash uchun malakali sportchilar uch va to'rtinchi burilishdan turli xil uloqtirish usullarini qo'llagan urinishlarining biomexanik tahlili o'tkazildi. Ishlatilgan **qobiqlar** - standart, yyengil va og'irligi. Texnikaning kinematik parametrlari ko'rib chiqilgan harakatlar qonunlarini aks ettirgan holda o'rganildi.

Burilishlarning vaqtinchalik tuzilishidagi o'zgarishlar Burilish vaqtining o'rtacha ko'rsatkichlarini tahlil qilish vaqtinchalik ritm haqidagi mavjud ma'lumotlarni yangi ma'lumotlar bilan to'ldirish. Quyidagi bir qator qoidalar aniqlandi. Aniqlanishicha, har xil og'irlikdagi bosqonlarni uch hamda to'rtinchi burilishdan uloqtirish vaqtida aylanish fazalarining vaqti oxirgi burilishgacha qisqargan bo'ladi. Buning sababi shundaki, tezlik finalda oldingi tezlik fazasiga qaraganda uzunroq yo'l bo'ylab boshqariladi, ya'ni. oxirgi burilishda qayta tiklangan oyoq, bosqonning finalga qo'yilishidan oldinroq olib tashlanadi. Aniqlanishicha, oxirgi burilish bosqichlarining final vaqtlari, har xil og'irlikdagi bosqonlarni uch burilishdan uloqtirish, soni bo'yicha to'rtinchi burilishdan uloqtirish vaqtiga o'xshashdir. Aniqlanishicha, birinchi burilishning ikki tayanch fazasining to'rtinchi burilishdan uloqtirish vaqti uchinchi burilishdan ko'ra ko'proq. Buning sababi shundaki, to'rtinchi burilishdan uloqtirish vaqtida harakatning boshlanishi uchdan ko'ra o'lchovli va kengroq amplituda amalga oshiriladi. Fazalar vaqtining o'zgarishi ko'rsatkichlarini o'rganish ularning qiymatlari pasayishida notekislik borligini aniqladi. Shunday qilib, og'irligi bo'yicha o'rganilgan barcha bosqonlar uchinchi burilishdan tashlanganida, ular 1- va 2-burilishlar orasida 2- va 3- davralarga qaraganda ancha katta bo'ladi. Bu notekislik to'rtinchi burilishdan kiyin uloqtirish vaqtida ham kuzatiladi, bu yerda 1-va 2-, shuningdek 2 -chi va 3 -chi burilishlar orasidagi vaqt o'zgarishi 3 - va 4 - burilishlarga qaraganda ancha faol bo'ladi. Bunday holda, oxirgi burilishning final bosqichida, ham uchinchi, ham to'rtinchi burilish bilan, vaqtni qisqartirishning ma'lum bir optimal chizig'i paydo bo'ladi, u 0,250 - 0,280 s ichida o'zgarib turadi. aylanish fazasining ma'lum bir aylanish davri mutlaq ma'naylanisha ham kamroq bo'ladi. Bizning fikrimizcha, bu faktning sababi, oxirgi bosqichda aylanish fazasi vaqtining yana kamayishi mantiqsizdir, chunki keyin qayta tiklangan oyoq mushaklarining ish rejimining o'zgarishi, uni qaytarib, tayanchga qo'yganda, kerakli darajada bo'la

olmaydi. Aylanish bosqichlarida asosiy ishchi mushak guruhlari ularning keyingi faol qisqarishiga tayyorgarlik ko'rish uchun zarur hisoblanadi. Yuqoridagi kuzatuvlarning barchasi vaqtinchalik harakat ko'rsatkichlarining tashqi tuzilishiga taalluqli edi. Keyinchalik, vaqt omillari va bosqon uloqtirishning natijasi o'rtasidagi bog'liqlik o'lchovini aniqlash kerak edi. Olingan ma'lumotlarning tahlili shuni ko'rsatdiki, o'rganilayotgan parametrlar o'rtasida ma'lum bog'liqlik bor, lekin u ekvivalent emas. Aylanish fazalarining bajarilish vaqti bilan standart tezliknini uch va to'rtinchi burilishdan uloqtirish natijasi o'rtasida sezilarli bog'liqlik bor. Bu kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, aylanish fazalarining vaqti standart bosqonni uloqtirish texnikasining muhim omillaridan biridir.

Uch va to'rtinchi burilishdan yengil va og'ir vaznli bosqonlar uloqtirilganda, o'rganilgan ulanishning yuqori darajasi qayd etiladi. Bu vaqtinchalik omillarning ahamiyati haqidagi yuqoridagi fikrni tasdiqlaydi. Shuni ta'kidlash kerakki, tezlik-og'irliklarni uloqtirish vaqtida aylanish va aylanish fazalariga o'rtacha va kuchli ulanish darajasi xosdir. O'rganilgan ko'rsatkichlarning natija bilan bunday ko'payishi - bu harakatning vaqtinchalik tuzilishini takomillashtirishda e'tiborga olinishi kerak bo'lgan muhim qoida. Ko'rib chiqilgan texnika ko'rsatkichlarining burilish natijasi bilan o'zaro bog'liqligini o'lchash shuni ko'rsatdiki, aylanish bosqichlarida har xil og'irlikdagi bosqonlarni uch va to'rtinchi burilishdan uloqtirish vaqtida, bu bog'liqlik boshida va oxirida aniqroq namoyon bo'ladi. o'rtaga qaraganda harakat. Bu kuzatish harakatning ikkita komponentining muhim ahamiyatini tasdiqlaydi - birinchi burilishning oxirgi bosqichini yakunlash uchun zarur bo'lgan vaqt va final bosqichiga tayyorgarlik ko'rish uchun zarur bo'lgan vaqt hamma bosqon uloqtiruvchilarni uch va to'rtinchi burilishdan uloqtirishda oxirgi burilishlar bilan aloqani kuchaytirishga moyillik bor. Shunday qilib, standart og'irlikdagi bosqonni to'rtinchi burilishdan otganda, bu ulanish 4 -burilishda aniq qiymatga etadi. Final kuchlanishi fazasining bajarilish vaqtining natija bilan bog'liqligini o'rganish shuni ko'rsatdiki, og'ir bosqonlarni uch va to'rtinchi burilishdan uloqtirishda uning o'rtacha kattaligi bor, uch burilishdan yengil bosqonlar uloqtirilganda bu aloqa kuchliroq bo'ladi. Standart og'irlikdagi bosqon tezliklarni uch va to'rtinchi burilishdan uloqtirganingizda, ko'rsatkichlarning o'zgaruvchanligini aniqlash pozitsiyasidan burilish vaqtini o'rganish shuni ko'rsatdiki, umuman uning o'zgaruvchanligi kichik tebranishlar bilan tavsiflanadi (o'zgaruvchanlik koeffitsientlari bo'lgan o'zgaruvchanlik ko'rsatkichlarining maksimal qiymatlari - 19% dan oshmaydi. Shu bilan birga, shuni ta'kidlash mumkinki, uch burilishdan urilganda, bu o'zgaruvchanlik to'rtinchidan bir oz yuqoriroq bo'ladi. Shu bilan birga, o'rganilayotgan indikatorlarning o'zgaruvchanlik darajasi bilan ham o'zgaruvchanlikning ma'lum

tendentsiyalari mavjud. Shunday qilib, standart og'irlikdagi bosqonlarni uch va to'rtinchi burilishdan ulotirish vaqtida fazalarini bajarish vaqtining o'zgaruvchanligi, asosan, fazalar vaqtdan kattaroqdir. Lekin u kamroq seziladi. aylanish bosqichlarida, uch burilishdan ulotirishda, burilishlar uchun vaqt ko'rsatkichlarining o'zgaruvchanlik darajasi nisbatan o'zgarmas bo'lib qoladi. Bu barcha tekshirilgan og'irlikdagi bosqonni ulotirish vaqtida qayd etiladi. aylanish bosqichlarida, to'rtinchi burilishdan ulotirish vaqtida, burilishlarning o'zgaruvchanlik nisbati biroz yuqoriroq bo'ladi. Shunday qilib, standart bosqonni ulotirishda, aylanish fazalarining navbatdagi burilish vaqtining o'zgarishi notekisligi qayd etiladi. Bu yerda, vaqtinchalik ko'rsatkichlar, 1 -burilishda biroz kattaroq o'zgaruvchanlikka ega bo'lib, asta -sekin va bir tekisda oxirgi turg'unlikka qadar barqarorlashadi. Ulotiruvchilarda ham uch, ham to'rtinchi burilishdan, birinchi burilishda yuqori o'zgaruvchanlik darajasi mavjud. Bu yerda shuni ta'kidlash kerakki, og'irligi bo'yicha o'rganilgan barcha bosqonlarni to'rtinchi burilishdan ulotirishda bajarilish vaqtining o'zgarishi 8.9% nisbatan o'zgarmas bo'lib qoladi va uch burilishdan ulotirishda o'zgarishiga qarab o'zgaradi. Bu kuzatish shuni ko'rsatadiki, to'rtinchi burilishdan ulotirish vaqtida uch burilishdan farqli o'laroq, snaryadning og'irligidan ozgina o'zgaradi.

Final bosqichida, oxirgi burilishga nisbatan vaqtning o'zgaruvchanligi standart bosqonni ulotirishda barqarorlashadi va yengil va og'ir bosqonni ulotirishda biroz oshadi. final vaqtining bunday o'zgaruvchanligini snaryadning juda erta yoki kech chiqishi tufayli ulotiruvchilarning harakatida yuzaga kelgan xatolar bilan izohlash mumkin. Fazalarini bajarilishining vaqtinchalik indekslarining bog'liqligini o'rganish, ulotirishlarning ritmik tuzilishiga ta'sir etuvchi ma'lum birikmalar mavjudligini ko'rsatdi. U o'z yo'nalishi bo'yicha to'g'ridan-to'g'ri, ya'ni. oldingi fazalar vaqtining ortishi yoki kamayishi bilan, keyingilari ham shunga mos ravishda o'zgaradi. Shuni ta'kidlash kerakki, bu ulanish uchta va to'rtinchi burilishdan standart bosqonni ulotirishda aniq ko'rinadi. Buning sababi shundaki, standart bosqonni ulotirishda vaqtinchalik ritm ancha barqaror va izchil bo'ladi, Tahlillardan ko'rinib turibdiki, Ushbu bosqichning boshqalar bilan bog'liqligini hisobga olsak, biz barcha ulotiruvchilar ulotirishning keyingi jarayonini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun harakatning boshida individual ravishda optimal vaqtni topishi zarur degan xulosaga kelishimiz mumkin. final harakatining bajarilish vaqti va nostandart og'irlikdagi bosqonni ulotirish vaqtida boshqa ulotirish bosqichlari o'rtasidagi bog'liqlik bir xil emas. Yengil bosqonni uch va to'rtinchi burilishdan ulotirganda, bu kuzatish shuni ko'rsatadiki, vaqtinchalik munosabatlardagi harakatning ritmik tuzilishi yengil bosqonni ulotirishda ancha aniqlikni talab qiladi.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, bosqon uloqtirish texnikasini takomillashtirishda nostandart tezliklardan foydalanib, vaqtinchalik harakat ritmini faol ravishda tuzatish mumkin.

АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 мартдаги ПФ-5368-сонли фармони —Жисмоний тарбия ва спорт соҳасида давлат бошқаруви тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисидаги Фармони. (Халқ Сўзи. 2018 йил 5- март.)

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ 5924-сонли фармони —Ўзбекистон Республикасида жисмоний тарбия ва спортни янада такомиллаштириш ва оммалаштириш чора-тадбирлари тўғрисидаги Фармони (Халқ сўзи 2020 йил 24-январ).

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ 3031-сон қарори —Жисмоний тарбия ва спортни янада ривожлантириш чора тадбирлари тўғрисидаги (Халқ сўзи 3 июн 2017 йил)

4. Soliev I.R, Khaydrov B.SH, Mirzatillayev I.I, Khujamkeldiyev G.S, Ziyayev F.SH. Functional training level of runners student-athletes sprinters. // International Journal of Psychosocial Rehabilitation, Vol.24,Issue 05,2020, <http://www.psychosocial.com/article/PR201878/17061/46-50> бетлар.

5. Солиев И. Р. Юқори малакали узок масофага югурувчи спортчи кизларни тайёргарлик машғулотлари ва мусобақа жараёнининг қиёсий таҳлили. //ЎЗМУ ХАБАРЛАРИ. Тошкент. 2018 йил №1/1 2018й. 171-174 бетлар.

6. Азимов И., Собитов Ф. Спорт физиологияси. –Т. 1993 йил. 89-93 бетлар.

7. Керимов Ф.А., Умаров М.Н. Спортда прогнозлаштириш ва моделлаштириш. - Т.: ЎзДЖТИ, 2005йил. 279 бет.

8. Олимов М.С., Солиев И.Р., Ҳайдаров Б.Ш. Спорт педагогик маҳоратини ошириш. – 2017 йил 245 бетлар

9. Озолин Н.Г. —Легкая атлетика| 1971 йил 576-600 бетлар

Chjan Syan sayohatlari tarixi

O'roqova Dilnoza Ilhom qizi

Qarshi Davlat Universiteti Tarix fakultet 1-bosqich talabasi

dilnozaoroqava722@gmail.com

Tel: +998938388482

Annotatsiya. Mazkur maqolada qadimdan o'zining qulay geografik joylashuvi, unumdor, serhosil yerlari bilan mashhur bo'lgan O'rta Osiyo hududiga tashrif buyurgan Chjan Syan, yurtimiz tarixiga oid qimmatli ma'lumotlari va shu bilan birga Xitoy uchun qilgan ishlari maqolada yoritib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Xitoy, Chjan Syan, Davan, Xan, Dasya, Shendu, Shiji, Yansay, Usun, Kangyuy, Buyuk ipak yo'li, Sima Syan, U-Di, Buxoro.

Абстрактный. В этой статье Чжан Сян, посетивший Центральноазиатский регион, давно интересовался его выгодным географическим положением, плодородными землями, в статье освещаются ценные сведения об истории нашей страны и в то же время о том, что он сделал для Китая.

Ключевые слова: Китай, Чжан Сян, Давань, Хань, Дася, Шендю, Шицзи, Яньсай, Усунь, Каньюй, Великий шелковый путь, Сыма Сян, У-Ди, Бухара.

Abstract. In this article, Zhang Xiang, who visited the region of Central Asia, has long been known for its convenient geographical location, fertile lands, valuable information about the history of our country and at the same time what he did for China are covered in the article.

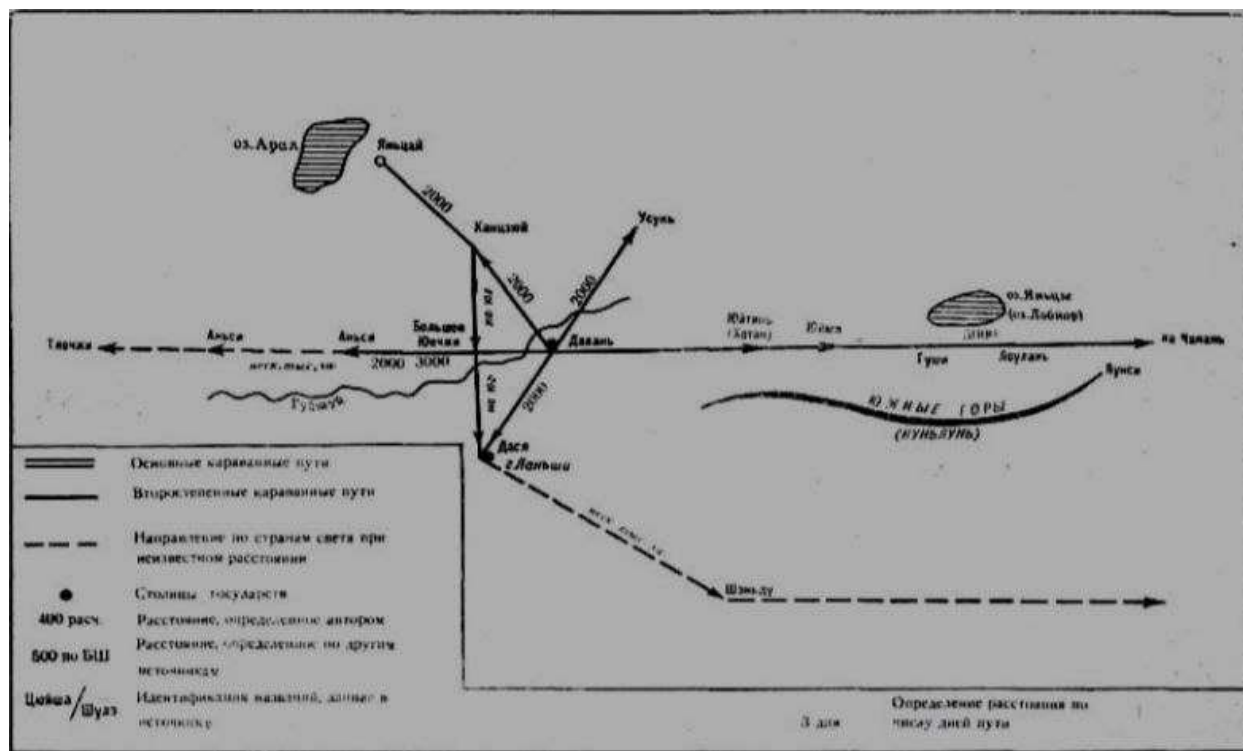
Key words: China, Zhang Xiang, Dawan, Han, Dasya, Shendu, Shiji, Yansai, Usun, Kangyu, Great Silk Road, Sima Xiang, Wu-Di, Bukhara.

Mil.av. 138 yilda Xitoy imperatori Vu Di o'z o'g'li Chjan Syanni davlat xavfsizligiga daxl qilayotgan xunlarga qarshi ittifoqchi topish uchun elchi qilib Farg'ona vodiysiga jo'natadi. Yo'lda u hunnlar qo'lga asir tushadi va u erda 10 yil davomida yashashga majbur bo'ladi. U tutqunlikdan qochishga muyassar bo'ladi, hamda Tyan-Shanning baland dovonlaridan o'tib, Issiq ko'lga, so'ngra Norin daryosi bo'lab Farg'ona vodiysiga etib kelishga musharraf bo'ladi.[1] Yana bir manbada esa Chjan Syan haqida shunday deyilgan Xitoyning Xan sulolasi ham hunnularga qarshi kurash olib bormoqda edi. Chjan Syan g'arb safarida unga hun yo'lboshlovchisi Tani Xunuganfuga hamrohlik qilgan. Biroq yo'lda u hunnular tomonidan qo'lga olinib ularning hukmdori huzuriga keltirilgan. Chjan Syanni hunnu qizga uylantirganlar, undan bir o'g'il farzand kurgan. Lekin qulay fursat kelishi bilan u hamrohlari bilan asirlikdan qochib, sayohatini davom ettirgan. U qadimgi Fargona – Davanga kelgan.[2]

Chjan Syan avval Farg'ona viloyatida Tarim havzasining g'arbida joylashgan Davanga tashrif buyurdi. Bu yerdagi tulporlar juda mashhur bo'lgan. Chjan Syanning ta'kidlashicha, Davan Xan imperiyasi poytaxtidan to'g'ridan-to'g'ri g'arbda emas, balki shimoli-g'arbiy tomonda joylashgan. Uning ma'lumotlariga ko'ra, masofa va yo'nalishlar quyidagicha berilgan:

- Chan-andan Davan (Farg'ona) gacha g'arbda 10 000 li
- Chan-andan Yanszegacha 5000 li
- Davandan Kangju shimoliga yoki shimoli-g'arbiy tomonigacha 2000 li
- Davandan Usun davlati shimoli-sharqigacha 2000 li
- Janubi-g'arbda Davandan Dasya (Yunon-Baqtriya) gacha 2000 li
- Davandan g'arbda dayuechjigacha 2000-3000 li
- G'arbda dayuechjidan Ansigacha bir necha ming li
- Dasya shahridan Shendu (Hindiston) bo'ylab janubi-sharqda bir necha ming li bo'lgan.

Biroq, yuqoridagi xaritaga ko'ra, Chjan Syanning Davan va dayuechji davlatlari o'rtasidagi 2000-3000 li masofa haqidagi ma'lumotlari mantiqan to'g'ri kelmasligi va bo'rtirilgan deb xulosaga kelishimizga imkon beradi.[3-181]

Chjan Syan (miloddan avvalgi taxminan 103) xitoylik diplomat va sayyoh. Miloddan avvalgi 115 yil elchilarga bosh bo'lib Xitoy chegaralaridan g'arbdagi ko'chmanchi usun qabilasi hukmdori (gunmo) huzuriga jo'natilgan. Chjan Syan uni

Xitoy bilan ittifoq tuzishga ko'ndirgan. Chjan Syan tomonidan Xitoydan O'rta Osiyoga bosib o'tilgan yo'l keyinchalik Yevropada Buyuk ipak yo'li nomini olgan. G'arbiy o'lkalar – O'rta Osiyo va Sharqiy Turkiston Chjan Syan sayohatigacha xitoyliklarga noma'lum bo'lib kelgan. Xitoyning G'arbiy o'lka bilan diplomatik aloqalar o'rnatishiga asosiy sabab miloddan avvalgi I-asrning I-yarmida hunnular bilan yuyechjilar (toxarlar) o'rtasidagi urush bo'lgan. Bu urushda yuyechjilar yengilib, ularning aksari kismi hozirgi Gansu viloyatidan Yettisuvga ko'chgan, biroq bu yerda ham hunnular ularga tinchlik bermay quvg'in qilganlar. Ular O'rta Osiyoning janubiga, Baqtriyaga ketishga majbur bo'lishgan, u yerda Yunon-Baqtriya podsholigi vayron etishda boshqa qabilalar bilan ishtirok etishgan. Keyinchalik yuyechjilarning avlodlari Kushon podsholigini barpo etishgan.

Davan hokimi Xitoy bilan diplomatik aloqalar o'rnatish niyati borligini aytgan. Chjan Syan Davan aholisi mashg'uloti haqida qimmatli ma'lumotlar qoddirgan. Imperator U-diga, ayniqsa, Davan tulporlari yoqib qolgan. Chjan Syan Davandan Kangyuyga (qarang Qang davlati) o'tgan, so'ng janubga Daxya (Baqtriya)ga borgan. U yerda bir yil turib orqaga qaytgan, lekin yo'lda yana hunnular qo'lga tushib qolgan. Biroq 1 yildan keyin, hunnular o'rdasidagi ichki nizolardan foydalanib Xitoyga qochib borishga muvaffaq bo'lgan. Uning g'arbiy o'lkalarga qilgan 1 sayohati 13 yil davom etgan. U bilan yo'lga chiqqan 100 ta hamrohidan atigi 2 kishi o'zi va yo'l boshlovchisi sog'salomat qaytib kelishgan. Xitoyga qaytib kelgach, Chjan Syan imperatorga batafsil hisobot tayyorlagan. O'z hisobotida O'rta Osiyodagi davlatlar, mulklar Davan, Usun, Kangyuy, Daxya, Yansay, Katta Yuyechji va boshqa haqida ma'lumot keltirgan.[4]

Chjan Syan (miloddan avvalgi taxminan 103)

Chjan Syan Hindistonga Birma (hozirgi Myanma) va Assom (hozirda Hindistonning alohida shtati) hamda Osiyoning janubi-sharqidagi dengizlar orqali borgan. Sayyoh bosib o'tgan mazkur yo'nalish Xitoyni Ganga vodiysi bilan

bog'laydigan asosiy yo'lga aylangan. U orqali miloddan avvalgi II va I asrlar bo'sag'asida Xitoydan O'rta va G'arbiy Osiyo mamlakatlariga boruvchi dunyo ahamiyatiga ega bo'lgan savdo yo'li «Buyuk ipak yo'li»ning janubiy tarmog'i o'tgan. Miloddan avvalgi 118 o'rtasida Chjan Syan Tyan-Shan tog'lari orqali O'rta Osiyoga ikkinchi sayohatini muvaffaqiyatli amalga oshirdi. Bu haqida Xitoylik tarixchi Sima Syan «ushbu sayohat natijasida Xitoy o'zidan shimoli-g'arbda joylashgan mamlakatlar bilan aloqa yo'llarini ochdi», deb yozgan etdi. Miloddan avvalgi I asrga oid Xitoy tarixiy xronikalarida, Sima Syan tomonidan yozilgan «Tarixiy xotiralar» (Shiji) da ko'p keltirilgan Chjan Siyan haqida. Chjan Syan bevosita Farg'onadagi Davan qadimiy xitoycha Dayuan. Miloddan avvalgi II-I asrlardagi Xitoy manbalarida Farg'ona vodiysidagi ushbu qadimiy davlat keng, obod, boy mamlakat deb ta'riflanadi. Aholisi 300 ming kishini tashkil etgan.[5-149]

Farg'onaga etib kelgach, bu yerlik hukmdorni xunlarga qarshi kurashga davat etadi. Biroq ular, faqat savdo ishida hamkorlik qilishlari mumkinligini e'tirof etadilar. Chjan Syan o'z yurtiga qaytadi va bu yerga borish uchun qulay savdo yo'llarin ko'rsatib beradi. Imperator uning xizmatlari evaziga unga «Buyuk sayohatchi» unvonini beradi. Chjan Syan Farg'onadan faqat otlarni emas balki, ularni parvarish qilish uchun as qotadigan yemi sulini ham olib ketadi. Natijada Xitoyning ko'p joylarida suli etishtirish boshlanadi. Asta sekinlik bilan Xitoy bilan savdo aloqalari yaxshilana boshlaydi. Har yo'li imperator xonadoni bu erga 5-6 marotaba savdo karvonlarini jo'natib, unda asosan ipak va zargarlik mahsulotlarini jo'natgan. O'z navbatida Farg'onadan nefrit, ot va boshqa mahsulotlarga ayribosh qilib ketishgan. Xitoydan keltirilgan mahsulotlar o'z navbatida eron orqali boshqa mamlakatlarga tarqalgan.[6-7]

Chjan Syanning sayohatidan keyin xitoyliklarning O'rta Osiyo bilan savdo aloqasi juda tez rivojlanib ketdi. Xitoy va O'rta Osiyo bilan savdo aloqasining rivojlanib ketishi esa, Xitoyda juda qimmatli geografik ma'lumotlarning to'planishga olib keldi. O'rta Osiyo haqida ko'pgina mazmunli qo'lyozmalar qoldirgan. Xitoy tarixchisi Sima Syanning so'zlariga ko'ra, Chjan Syan hamma joyda ishonchga sazovor bo'lgan va «Janubiy va Sharqiy chet elliklarning sevgisiga» sazovor bo'lgan. [7]

Chjan Syanning sayohatlari to'g'risidagi hisobotlari Sharq va G'arb mamlakatlari o'rtasida siyosiy va savdo-iqtisodiy aloqalarning Avstraliyani, Shimoliy Amerikaning g'arbiy qirg'oqlarini, Tinch, Hind va Atlantika okeanlarini tadqiq etgan va xaritaga tushirgan. Kartografiyaga kuchayishida katta rol o'ynagan «Buyuk ipak yo'li»ning dunyo ahamiyatiga molik savdo yo'lga aylanishida muhim o'rin tutgan. Shuning uchun ham mutaxassislar xitoylik sayyohning safar hisobotini ahamiyati jihatdan Xristofor

Kolumbning Ispan qiroli xazinaboni Luis de Santaxelga «Yangi dunyo», ya'ni Amerikaning ochilishi haqida yo'llagan maktubiga qiyoslashadi.[8]

Sayohat va kashfiyotlar miloddan avvalgi XVI asrda Buyuk Xitoy tekisligida qadimgi Yin davlati mavjud edi. Yinlar birinchi bo'lib ipak qurtini ko'paytirib, ipak mato (davlatning o'ziga xos ramzi) ishlab chiqarishni boshladilar. Xitoyliklar jangovar aravani yaratish, bronza quyish texnikasini o'zlashtirish, ierogliflar, porox, qog'oz olish usulini ixtiro qilish bilan butun dunyoga mashhur bo'lishdi. Miloddan avvalgi magnit kompasni ixtiro qildi. Keyin u magnit qoshiqqa o'xshardi, u o'z o'qi atrofida mis stendda aylanib, dunyoning qismlarini belgilaydigan bo'linmalar bilan. Qoshiq ko'rsatgan yo'nalish har doim Janubiy edi. Kompas o'sha paytda shunday nomlangan: «dunyoni boshqaradigan qoshiq» deb ta'rif berilgan. Tadqiqotlarga ko'ra, Yunon-Baqtriya podsholigi inqirozidan keyin mil.avv. 128 yoki 126-yilda Baqtriyaga kelgan Xitoy sayyohi Chjan Syan, Baqtriya ko'plab kichik mustaqil mulklaridan iboratligini ta'kidlab, «Bu yerdagi deyarli har bir shahar o'z hukmdori- ga ekanligi haqida ma'lumot beradi. Shuningdek, Xitoy manbalari G'arbiy o'lka (O'rta Osiyo va Sharqiy Turkiston) hududlarida o'zining ma'lum mustaqilligiga ega bo'lib, tashqi siyosat olib borgan 5 ta mulk haqida ma'lumotlar beradi. Davlat uyushmasining bu an'anaviy turi aftidan mil.avv. II ming yillik oxiri – I ming yillik boshlarida shakllana boshlaydi. Bu tur saylanadigan yo'l boshchilar va oqsoqollar kengashi boshqargan shunga o'xshash mulklar rivojida, Ahamoniylar davrida ham saqlanib qolgan. Antik davri yozma manbalardagi Sisimitr, Xorien va Oksiart kabilarning mulklari shunga urg'u beradi». Qadimgi davlatchilikning o'tish davrlarida (mil.avv. II-I, milodiy III-IV asrlar) «Davlat»ning bu turi alohida ahamiyat kasb etadi. Xususan, tarixiy-madaniy viloyatlar asosida yirik mulklar (Buxoro, Kesh, Choch) ajralib turadi.[9-113]

U payt davlat ham notinch edi. Miloddan avvalgi 138 yilda Xitoy imperatori U-Di dushmanining dushmani bilan ittifoq tuzishni rejalashtirgan. O'sha kunlarda kuchli hunlar qabilalari Xitoyga shimoldan tahdid qilishgan. U-Di xitoylarning xunlar dushmanlari – Yueji turk ko'chmanchi qabilasi bilan Ittifoqi dushmani mag'lub etishga yordam beradi deb umid qilgan. Xan imperatori o'z elchisi Chjan Syanni ularga yubordi – tajribali, Jasur va bardoshli odam. 100 kishilik mulozim va mohir ovchi, yo'l boshchi va tarjimon bilan Gan-Fu Chjan Syan Longxi shahridan jo'nab ketdi. Oldinda cho'llar va tog'lar bo'ylab noma'lum yo'l bor edi, bu qiyin va xavf-xatarlarga to'la edi. Xitoylar faqat miloddan avvalgi 177 yilda Yueji xunlar tomonidan mag'lubiyatga uchraganini bilishgan, ular misli ko'rilmagan shafqatsizlik bilan Yueji hukmdorining boshidan piyola yasashgan. Chjan Syanning usun missiyasining ahamiyati juda katta edi:» Xitoy shimoli-g'arbda joylashgan davlatlar bilan aloqalarni ochdi», u So'g'diyon, Baqtriya,

Parfiya haqida ma'lumot to'pladi.[10] Chjan Syan tomonidan Xitoy uchun ochilgan yerlarda o'n to'rtta yangi viloyat tashkil etildi, va bu Xitoyni rivojlanishiga olib keladi. Chjan Syanning eng mashhur sayohatlarini asosi faqat Buyuk ipak yo'li bo'lgan.

XULOSA

Xulosa qilib aytikanda mazkur manbalar bizga tarixni o'rganishimizda, geografik tadqiqotlar qilishda muhim material bo'lib xizmat qiladi. Xitoy manbalarida O'rta Osiyo hududidagi shaharlar, ularning joylashuvi, aholisi va ijtimoy-madaniy hayotiga oid qaydlarni uchramiz. O'z navbatida bunday ma'lumotlar bizga yurtimiz tarixini yanada chuqur tadqiq qilishimizda Chjan Syanning hizmati katta. Chjan Syanning sayohatlari to'g'risidagi hisobotlari Sharq va G'arb mamlakatlari o'rtasida siyosiy va savdo-iqtisodiy aloqalarning Avstraliyani, Shimoliy Amerikaning g'arbiy qirg'oqlarini, Tinch, Hind va Atlantika okeanlarini tadqiq etgan va xaritaga tushirgan. Kartografiyaga kuchayishida katta rol o'ynagan «Buyuk ipak yo'li»ning dunyo ahamiyatiga molik savdo yo'liga aylanishida muhim o'rin tutgan. Shuning uchun ham mutaxassislar xitoylik sayyohning safar hisobotini ahamiyati jihatdan Xristofor Kolumbning «Yangi dunyo», ya'ni Amerikaning ochilishi haqida yo'llagan maktubiga qiyoslashadi.

Adabiyotlar

- 1古西行记选注,1987年宁夏人民出版社出版的图书.
- 2 Bai, Shouyi et al. (2003). A History of Chinese Muslim (vol2) Beijing: Zhonghua Shuju.
- 3 Л.А.Боровкова. Запад Центральной Азии во 1 в. До н.э. – VI в. Н.э.(историко- географический обзор по древнекитайским источникам). // М.: 1989. 181 с. ISBN 5-02-016459-3
- 4 Rtveladze E. V., Velikiy shyolkoviy put, T., 1999.
- 5 A.Xo'jayev. Buyuk Ipak yo'li: munosabatlar va taqdirlar. Toshkent-2007. 149 b.
- 6 Mamarahimova Bashorat Ismatovna, Buyuk ipak yo'li sivilizatsiyalararo muloqat yo'li, Toshkent-2010, 7 bet.
- 7 Звонкова Т.В. Изучение рельефа в практических целях. – М.: Географгиз, 1970. [whhttp://www.yurii.ru/](http://www.yurii.ru/).
- 8 <http://geografiya.uz/dunyoni-organish/394-chjan-syan.html>.
- 9 Sagdullayev A.S., O'zbekiston tarixi, I kitob, Toshkent. «Donishmand ziyosi» 2021, ISBN 978-9943-6445-3-3, 113bet.
- 10https://sitekidru.turbopages.org/sitekid.ru/s/planeta_zemlya/osvoenie_zemli/chzhan_cyan_i_ego_puteshestvie.html

«XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM
TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR» NOMLI
KONFERENSIYANING 1-TOM, 7-SON (31-IYUL)
MUNDARIJA

1	ИССЛЕДОВАНИЕ ПОЛУЧЕНИЯ МИКРОЭЛИМЕНТСОДЕРЖАЩЕГО КОНЦЕНТРИРОВАННОГО ЖИДКОГО УДОБРЕНИЯ NPK Дурназаров Бекзод Орифжон ўғли, Турсунходжаев Дониёр Абдуқаххор ўғли, Эркаев А.У	5-9
2	Оутомойимга хат...Abduraimova Ibrohim Odam avlodi.	10-19
3	USING NEW LEVEL METHODS IN SPEAKING AROUND STRANGE POSITION Bahromova Munisa Otabekovna	20-22
4	ANALYSING CHILDREN'S SPEAKING SKILLS BY USING PERSONAL EXPERIENCE. Bahromova Munisa Otabekovna	23-25
5	ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ АКТИВЛАРИНИНГ РЕНТАБЕЛЛИГИНИ ОШИРИШ БЎЙИЧА ХОРИЖ ТАЖРИБАСИ Содикжон Мамадиллаевич Зиёдуллаев	26-33
6	ШУКУР ХОЛМИРЗАЕВ ЗУМРАДГА ОШИҚ БЎЛГАН(МИ?) Сафаров Отабек Муҳаммадиевич	34-45
7	PRINCE OF POETS EDMUND SPENCER AND HIS LITERATURE ACTIVITY Jalolova Lobarkhon Sunnatullo kizi	46-52
8	ОЛИЙ АЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ТАЛАБАЛАРИ МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ЗАРУРАТИ Хайитова Ш.Д, Нормуродов С	53-58
9	Boshlang'ich ta'limda maummoli o'qitish texnologiyalardan foydalanish Yusupova Sevara Davletiyar qizi	59-63
10	Elektron tijoratda ICO dan foydalanish Qodirova Ozoda Raxmiddin qizi, Ubaydullayeva Shohista Hidoyatillo qizi	64-69
11	БЎЛАЖАК ТИББИЙ ТАЪЛИМ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ МЕТОДИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ Хайитова Ш.Д, Нормуродов С	70-75
12	Prokrastinatsiya va dangasalik psixologik muammo sifatida Ismailov. S	76-80
13	Пора олиш-беришда воситачилик қилиш тарихи ва ривожланиш босқичлари Хожиева Рузигул Худайбердиевна	81-84
14	SOVET HUKUMATINING RAHTASHILIKNI RIVOJLANTIRISH BILAN BOG'LIQ SIYOSATI VA UNING IJTIMOIY-IQTISODIY OQIBATLARI Qulboshev Sirojiddin Jumayevich	85-91

15	Matematikadan masalalar yechish bo'yicha umumiy ko'rsatmalar Xolmuradova Zulfizar Rustam qizi	92-95
16	“SO'NGGI SABOQ” ASARIDA MILLAT TAQDIRI Ashurova Sojida Abdusamad qizi	96-99
17	MINTAQADA IQTISODIY O'SISHNI RAG'BATLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI. Sharipova Zulayxo Abdirimovna.	100-102
18	STUDY OF CHRONIC TOXICITY OF THE DRUG PHYTOFERON Kh. O. Darmanov	103-108
19	O'QITUVCHILARDA KASBIY KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART- SHAROITLARI. Sh.O.Mamayoqubova	109-111
20	SURUNKALI RINIT KASALLIGINING TURLARI VA ULARNI DAVOLASH USULLARI. Iskandarov Zuhridin Qamariddin o'g'li, Odilnorova Mashhura Musliddin qizi, Javohir Mustanov, Normirova Nargiza Nazarovna	112-114
21	THE IMPORTANCE OF LITERATURE Kadirova Nargiza Arifovna, Majidova Mehrinigor Shavkat Qizi	115-118
22	Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar bilan ishlashda didaktik o'yinlardan foydalanish. Kamolova Lola Jalolovna	119-124
23	Methods of treatment of acute intestinal obstruction Jumanazarova Mokhinur Jumanazar kizi	125-127
24	II TOIFA QANDLI DIABET BILAN OG'RIGAN BEMORLARDA ISHEMIK INSULTLARINI O'Z VAQTIDA KASALXONAGA YOTISHDAN OLDINGI BOSQICHDA TASHHIS QO'YISH X. R. Bobokulov, M. B. Urinov	128-131
25	O'ZBEKISTONDA MOLIYA BOZORINI RIVOJLANTIRISH Nasimova Yulduz Baxriddin qizi	132-134
26	ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ КРЕДИТЛАРИНИНГ ДАРОМАДЛИЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ИМКОНИЯТЛАРИ Гадоев Сўхроб Жумакулович	135-138
27	O'QUV MASHG'ULOT GURUHIDA SHUG'ILLANUVCHI BOSQON ULOQTIRUVCHILAR, ULOQTIRISH VAQTIDA UCH VA TO'RT BURILISHDAGI NATIJASI VA ULARNING O'ZGARISHI. F.Ch.Ziyayev	139-143
28	Chjan Syan sayohatlari tarixi O'roqova Dilnoza Ilhom qizi	144-149
	MUNDARIJA	150-151

